

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE MÜLTECİLİK OLGUSUNUN
SOSYOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
OĞUZHAN BOZKURT**

**Danışman
Doç. Dr. Sıtkı YILDIZ**

Mayıs-2017

KIRIKKALE

ÖN SÖZ

Öncelikle tez çalışması boyunca benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Doç.Dr. Sıtkı YILDIZ Hocama, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof.Dr. Sayın Dolunay ŞENOL' a ve bölümdeki diğer hocalarıma,

Anlayışı , sabrı ve desteğini bir an bile esirgemeyen sevgili eşim Filiz ve çocuklarıma teşekkürlerimi sunarım.



ÖZET

Bu çalışmada göç ve Türkiye’de mültecilik olgusu incelenmektedir. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonrası Türkiye’ye yaşanan yoğun göç, mültecilik konusunu incelemeye değer bir araştırma konusu haline getirmiştir. Bu çalışma göç ve mültecilik çatısı altında özellikle Türkiye’deki göç uygulamalarını ve Suriye göçü sonrası yaşananları konu edinmektedir. Çalışma kapsamında ayrıca Dünya’da ve Türkiye’de göç kronolojik olarak incelenirken, ulusal ve uluslararası mevzuatta yaşanan değişiklikler de yine tarihi bağlamda değerlendirilmiş ve son haliyle mevcut göç mevzuatları açıklanmıştır.

Çalışmanın son bölümü, Suriye’de yaşananlar, geline noktada tarihin izleri ve son olarak Türkiye’de bulunan Suriyelilerin durumuna ilişkin bilgileri içermektedir. Güncel istatistiki verilerin yanı sıra, geçmiş akademik araştırmalar ve medya haberleri bu çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Güncelliğini uzun süre koruması muhtemel, Türkiye’deki Suriyeliler konusunda, gerçekçi ve çok yönlü bir tablo yaratılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın göç ve mülteciliğe ilişkin yasal ve politik uygulamalara ışık tutması, gelecek bilimsel çalışmalara kaynaklık etmesi ve en önemlisi toplumsal uyuma katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, Suriye Göçü

ABSTRACT

Migration and asylum in Turkey is discussed in this study. After the hectic migration to Turkey which occurred after the outbreak of Syrian Civil War in 2011, asylum has become a research topic worth examined. This study reveals the migration regulations and applications in Turkey and experiences after the Syrian Migration under the main topic of migration. In addition, in this study, migration in the World and Turkey is reviewed chronologically while the national and international legislations on migration are being discussed under the light of history.

The last but not the least part of this study includes the information about the current events in Syria, the historical background of these events and finally the circumstances of Syrian in Turkey. The study refers to the current statistical data, past academic work and media.

The Syrians in Turkey is expected to be a popular issue for a long time. It is aimed to create a realistic and multidimensional statement about this issue. The study proposes guidance for the future legal and political regulations and intends to be referred by the future academic studies. The most important purpose of the study is to promote the social integration, either.

Keywords: Migration, Immigrant, Refugee, Defector, Sığınmacı, Syrian Migration

KISALTMALAR

AFAD	T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BBC	British Broadcasting Corporation
BMMYK (UNHCR)	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BOP	Büyük Orta Doğu Projesi
ECHO	European Community Humanitarian Aid Office-Avrupa Komisyonunun İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü
EDAM	Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
GİGM	T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM Örgütü	International Organization for Migration-Uluslararası Göç
IRO	Uluslararası Mülteci Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KAGEM	Kadın Aile ve Gençlik Merkezi
MEB	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
SETA	Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu

UNFPA
Nüfus Fonu

United Nations Population Fund-Birleşmiş Milletler

UNHCR (BMMYK)
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

United Nations High Commissioner for Refugees-

UNICEF
Emergency Fund- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

The United Nations International Children's

UNRRA

Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi

UTL

University of Texas Libraries

YÖKSİS

Yüksek Öğretim Bilgi Sistemi

TABLÖLAR

GİGM(2014) verilerine göre 1922-2009 arası ÷lkemize göç eden kişi sayısı..	20
GİGM(2017) Kayıt altına alınan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı	58
AFAD(2017)Barınma merkezlerinde son durum	60
AFAD(2013) Göçmenlerin kampta yaşamayı tercih etme nedenleri.....	62
ORSAM(2015)Barınma merkezi dışında kalan Suriyelilerin illere göre dağılımı	63
AFAD(2013) Konut başına ortalama kişi/aile sayısı.....	65
AFAD(2017) Devam edilen okul türleri.....	72
AFAD(2013) Suriyelilerin Türkiye'ye geçiş biçimleri	75
BMMYK(2014) Suriyeli m÷ltecilerin ÷lkelere göre dağılımı	79

ŞEKİLLER ve GRAFİKLER

OECD, 2016: 344 (Yurtdışında eğitim alan öğrenci sayısına genel bakış).....	18
GİGM(2016) verilerine göre yıllara göre düzensiz göçmen sayısı	21
GİGM(2016) verilerine göre yıllara göre düzensiz göçmenler ilk 10 uyruk ..	22
Suriye haritası	42
Nüfus yoğunluğuna göre Suriye haritası	43
Suriye’ deki etnik kökenlerin dağılımı	44
GİGM(2017) Yıllara göre uluslararası koruma başvurusu	54
GİGM(2017) Yıllara göre ikamet izni ile ülkemizde bulunan yabancı sayısı	55
GİGM(2017) Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı	55
GİGM(2017) Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler	57
GİGM (2016) Barınma merkezleri yönetim Sistemleri AKFEN	60
ORSAM(2015) Suriyelilerin Yaşadığı mekanlar	64
AFAD(2013) Suriyelilerin kayıt durumu	74
EFE (2015) Suriyelilere ilişkin haber içerikleri	87
EDAM(2014) Suriye’den gelecek sığınmacılar	90

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR.....	IV
TABLolar.....	VI
ŞEKİLLER ve GRAFİKLER.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
GİRİŞ	1
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4

1. BÖLÜM

GÖÇ

1.1. Göç Nedir?.....	4
1.2. Göç Çeşitleri	5
1.3. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı.....	9
1.3.1. Göçmen.....	9
1.3.2. Mülteci.....	9
1.3.3. Sığınmacı.....	11
1.3.4. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Benzerlikler ve Farklar.....	11
1.4. Tarihsel Bağlamda Dünya’da ve Türkiye’de Göç.....	12
1.4.1. Dünya’da Göçün Tarihsel İncelenmesi.....	12
1.4.2. Türkiye’de Göçün Tarihsel İncelenmesi.....	15

2.BÖLÜM

GÖÇE İLİŞKİN UYGULAMALAR VE DÜZENLEMELER

2.1 Göç ve Mültecilere İlişkin Uygulama ve Düzenlemelerin Dünya Tarihi Bağlamında İncelenmesi.....	23
2.1.1. 14.-15. Yüzyılda Göç ve Mültecilik.....	23
2.1.2. 16.-17. Yüzyılda Göç ve Mültecilik.....	24
2.1.3. 18.-19. Yüzyılda Göç ve Mültecilik.....	24

2.1.4. 20. Yüzyılda Göç ve Mültecilik.....	25
2.1.5. Cenevre Sözleşmesi.....	28
2.1.6. Cenevre Sözleşmesi Sonrası Göç ve Mültecilere İlişkin Yapılan Düzenlemeler.....	30
2.2. Göçle İlgili Kuruluşlar.....	32
2.2.1.Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.	33
2.2.2.Uluslararası Göç Örgütü.....	33
2.2.3.Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi....	34
2.2.4.T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.....	35
2.3. Türkiye’de Göçle İlgili Mevzuat.....	35

3.BÖLÜM

SURİYE’NİN SİYASAL VE SOSYAL YAPISI İLE SURİYEDEN TÜRKİYEYE GÖÇ VE SURİYELİLERİN DURUMU

3.1. Suriye’nin Siyasal ve Sosyal Yapısı.....	42
3.1.1. Suriye’nin Demografik Özellikleri.....	42
3.1.2. Suriye’nin Tarihi.....	44
3.2 Türkiye’deki Suriyeliler.....	54
3.2.1 Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Genel Veriler...	56
3.2.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Durumu ve Etkileri.....	58
3.2.3. Türkiye’deki Suriyeliler için Uluslararası Destek..	77
3.2.4. Türkiye’de Halkın Suriyelilere Dair Tutumu.....	80
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	98

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinde her dönem varlığını korumuş bir unsurdur. Tarihte bahsi geçen ilk avcı toplayıcı topluluklardan, modern ve post modern zamanlara ve günümüze dek insanlar göç etmiş ya da göç etmek zorunda kalmıştır. Beslenme, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlar insanlıkla var olmuştur ve hep olacaktır. Tarihte yaşanan kırılma noktaları ve büyük hadiseler (büyük savaşlar, imparatorlukların parçalanması vb.) büyük göç hareketlerine neden olmuştur ve günümüzde de olmaktadır.

Göç insanların sahip olmadıkları olanaklara ulaşmak amacıyla ortaya çıkan bir harekettir. Kişilerin bulundukları yerde ihtiyaç duydukları olanakları sağlayamaması ya da başka bir yere gittikleri takdirde, ellerindeki olanaklardan daha iyilerine ulaşacaklarını düşünmesi göçe neden olmaktadır. Diğer bir deyişle göçün nedeni insanların yaşadığı yerde yaşanan olumsuzluklar (kıtlık, savaş, doğal afetler, salgınlar vb.) olabileceği gibi, hedef bölgelerde yer alan imkanlar (iş imkanları, eğitim olanakları, hukuki olanaklar vb.) da olabilir.

Göç, yeni ve geniş olanakların yanında pek çok problemi de beraberinde getirmektedir. İnsanların kitleler halinde bulundukları ülkede ya da uluslararası sınırları geçerek gerçekleştirdiği, çoğunlukla plansız bu hareketler nüfus dengesizliklerine, alt yapı problemlerine, çarpık kentleşmeye, sağlık problemlerine, asayiş sorunlarına, sosyal değişikliklere neden olabilmektedir. Özellikle uluslararası göç olaylarında farklı toplumların birbiri içinde yaşamak zorunda kalması sonucu, sosyokültürel uyumsuzlıklardan temellenen geçimsizlikler ve sonrasında büyük sosyal tepkiler yaşanabilmektedir. Bu durum ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeleri zorunlu hale getirmektedir.

Göç hadisesinin bir tarafında savaş, kıtlık ya da zulüm gibi hayati nedenlerle yerinden yurdundan olmuş çaresiz bir göçmen kitlesi, diğer yanında ise tanımadıkları insanları beraberlerinde getirdikleri tüm sorunlarla birlikte, memleketine kabul etmek zorunda kalan insanlar bulunmaktadır. Hem iç göç hem de dış göç hadiselerinde her iki tarafın da iyiliği adına zaman zaman yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Siyasi ve

sosyal konjonktür bağlamında, göçe dair yapılan bu yasal düzenlemeler, kısıtlamaları ya da hakları kapsamaktadır.

Tarih boyunca dünyanın farklı yerlerinde farklı nedenlerden büyük göç hareketleri yaşanmıştır. Kavimler Göçü, Orta Çağ'da din ve ırk savaşları nedeniyle Avrupa'dan dünyanın farklı yerlerine gerçekleşen göçler, imparatorlukların dağılması sürecinde yaşanan mübadeleler bunlardan bazılarıdır. Son yıllara darbe vuran en büyük göç hadiseleri ise şüphesiz Orta Doğu topraklarında yaşanmıştır.

Orta Doğu'da yaşanan siyasi çalkantılar ve bunun sonucunda ortaya çıkan iç karışıklıklar tüm dünyanın endişeyle izlediği ve pek çok ülkenin de dahil olduğu büyük savaflara dönüşmüştür. 2011 yılından bu yana Suriye, başta Türkiye olmak üzere tüm dünya için hayati bir problem haline gelmiştir. 2011'den bu yana göç, Orta Doğu ve özellikle Suriye pek çok göç araştırmasına konu olmuştur. Bugün Türkiye'de yaklaşık üç milyon Suriyeli barınmaktadır. Bu durumun incelenmeye değer bir sosyoloji konusu olduğu aşikârdır.

Üç ana bölümden oluşan çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi, göç hadisesinin ve Suriye göçünün, betimsel bir açıdan, incelenmesini kapsamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde göçe ilişkin tanımlar, göç çeşitleri, göçmen, mülteci, sığınmacı kavramları ve genel hatlarıyla Dünya'da ve Türkiye'de göç tarihi incelenmektedir. Çalışmanın ikinci kısmı ise göçe ilişkin farklı uygulamaları ve yapılan ulusal ve uluslararası düzenlemeleri açıklamakta ve değerlendirmektedir. Göçle ilişkili resmi kuruluşlar da bu kısımda incelenmektedir. İkinci bölümün sonunda Türkiye'de göç mevzuatı konusu irdelenmektedir. Üçüncü ve son bölümde ise çalışmanın ilk bölümlerinde genel bir bakış açısıyla incelenen göç olgusu Suriye merkezli irdelenecek ve açıklanacaktır. Çalışmanın bu bölümünde, Suriye'nin siyasi ve sosyal yapısına ilişkin açıklamalar ve veriler yer almaktadır. Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç dalgaları sonucu ortaya çıkan durum detaylıca incelenecektir. Türkiye'deki Suriyelilere karşı halkın tutumu ise kavramsal çerçevede son ve kapsamlı bir başlık olarak yerini almaktadır.

Bu çalışmaya, ulusal ve uluslararası resmi kuruluşlar tarafından yapılan yasal düzenlemeler, Suriye ve özellikle 2011 sonrası döneme ilişkin günümüze dek yapılmış

olan yerel ya da yabancı araştırma sonuçları, yayımlanmamış yüksek lisans ve doktora çalışmaları, konuya ilişkin basında yer alan haberler ve daha pek çok eser kaynaklık etmektedir. Çalışmada yer alan tarihi olgular mümkün mertebe kronolojik bir sıra takip edilerek ele alınmıştır. Yapılan açıklamalarda şahsi yorumlardan ziyade, analitik ve istatistiki verilere dayanan söylemler tercih edilmiştir.

Çalışmanın benzer bilimsel araştırmalarla birlikte Türkiye’de Suriyeliler gerçeğine ilişkin net bir resim oluşturması amaçlanmaktadır. Yapılan bu çalışma başka araştırmalara ve analizlere kaynaklık edecektir. Bilimsel verilere dayanarak sunulan bilgilerin, gelecekte hayat bulacak sosyal, siyasi ve yasal dönüşümlere ışık tutacağı düşünülmektedir.



KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. BÖLÜM

GÖÇ

1.1.Göç Nedir?

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olmuştur (Castles ve Miller, 2008:7). İnsanoğlunun yeryüzündeki öyküsünün göçebe bir yaşam biçimiyle başladığı ve zamanla tarımsal aktivitelerin hayat bulmasıyla yerleşik hayata geçilmiş olduğu kabul edilmektedir. Bu yerleşme hiçbir zaman tüm insanları ve zaman dilimlerini kapsayacak biçimde olmamıştır. Tarihin her safhasında insanlar farklı yerlere farklı sebeplerle hareket etmiştir ve hala da etmektedir. Göç, insanların hayat koşullarını iyileştirme amacıyla gerçekleştirdiği ekonomik, sosyal ya da politik kaynaklardan doğan bir harekettir. (Aksoy, 2012: 292). Kişilerin yaşamının ve toplumun her boyutunu etkileyen bir değişime yol açmaktadır (Gönülal, 2007). Zaman, mekan ve topluma göre değişkenlik gösteren dinamik bir süreç olması nedeniyle göçün belli tanımlara indirgenmesi zordur (İçduygu ve Sirkeci, 1998: 249).

Göç, sosyal bilimler alanında popüler bir konu olma özelliğini hiç kaybetmemiş ve araştırmacılar tarafından değişik şekillerde tekrar tekrar tanımlanmıştır. Hançerlioğlu (1986: 87) göçü kısaca bir yerden başka bir yere gitme olarak tanımlarken, Akkayan (1979: 20), bu kavramı kişilerin yaşadığı yerleşim birimini terk ederek başka bir yere yerleşmesi sonucu ortaya çıkan yer değiştirme olayı olarak betimlemektedir. Farklı bir tanımda ise bu tanımda yer alan ‘yerleşim birimi’ ifadesi yerine ‘iskan ünitesi’ ifadesi kullanılmaktadır (Topçu ve Beşer, 2006). Lee’ye (1996: 34-40) göre göç kalıcı ya da yarı kalıcı yer değişikliğidir.

Demir (1997) göç kavramını insanların hayatlarının bir kısmını ya da tümünü geçirmek amacıyla bir yerden başka bir yere yerleşmek için gerçekleştirdiği coğrafi yer değiştirme olarak tanımlamaktadır. Gün (2002) için göç, çevre değişimi anlamını taşır. Uğuz, Bilgen, Yerlikaya ve Evlice (2004: 387) bu çevre değişimi sonucunda yaşanması olası uyum problemlerine de tanımına yer vermekte ve göçü bireylerin yeni bir topluluğa uyum sağlamaya iten ve bu bağlamda problemlere kaynaklık eden bir yer

değişikliği olarak tanımlar. Eisenstadt (1954: 22-30) ve Jackson (1986: 38) da göçü toplum bazında değerlendirmiş ve tanımlamıştır.

Durugönül'e (1997) göre ise göç, belli bir nüfusun sosyokültürel çevre veya coğrafya değiştirmesidir. Özer (2004: 22) de göç tanımında nüfus kavramına yer vermekte ve göçü toplumsal yapıyı sosyal, kültürel ve politik yönden değişime iten nüfus hareketleri olarak tanımlamaktadır.

Göç, kişinin yaşadığı alanı mecburi nedenlerle isteyerek ya da istemeyerek terk etmesi sonucu ortaya çıkan bir durumdur (Öztaş, 2005). Birey ya da toplulukların ekonomik, toplumsal ya da siyasi nedenlerle yer değiştirmeleri ve gittikleri yere geçici ya da kalıcı biçimde yerleşmeleri göç olarak tanımlanmaktadır (Gündüz ve Yetim, 1996). Yalçın (2004: 13), göçü açıklarken bu sebepler arasında ekoloji ve bireysel nedenleri de saymakta ve göçü toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır. Göç, insanların istemli ya da istemsiz olarak coğrafi alanlar üzerinde birey ya da kitle halinde gerçekleştirdiği mekan değişikliğidir (İşçi, 2000:71). Hayır (2004), mekan değişikliği ifadesini idari sınırlarla kısıtlar ve daha tar bir tanımlama yapar.

Ozankaya (1986: 202), yaptığı göç tanımında daha fazla detaya yer vermekte ve göçün aynı coğrafi alan içerisinde olabileceği gibi coğrafi alanlar arasında da olabileceğini belirtmektedir. Tanımında ayrıca göçün yerleşim amacı güden bir nüfus hareketi olduğu bilgisine de yer vermektedir. Kearney (1996: 15-24) ise göçü insanların coğrafya üzerinde hareketi olarak tanımlamakla yetinmektedir.

Göç, insanların yaşam alanlarından, mali olanaklarından, alışageldikleri sosyal unsurlardan isteğe bağlı olarak ya da zorla uzaklaşması ve farklı bir ortamda yeni bir hayata başlamasıdır (Toros, 2008: 24). Koca'ya (2006: 651) göre bir topluluğun böylesi bir duruma sürüklenmesi için çok vahim sebeplere ihtiyacı vardır. Göç keyfi bir durum değildir.

1.2.Göç Çeşitleri

Göç, yalnızca coğrafya üzerinden yapılan tanımlamaların çok ötesinde çok boyutlu ve global bir olaydır (Sarı, 2016: 7). Bu nedenle literatür incelendiğinde

araştırmacıların göç çeşitleri konusunda tek tip bir sınıflandırma yapmadıkları görülmektedir.

Üner (1972:65) günümüzde geçerliliği hayli tartışmalı sayılabilecek göç sınıflandırmasını ülke sınırları üzerinden yapmış ve yalnızca iç ve dış göç kavramlarından bahsetmiştir. Genellikle gelişmişlik düzeyi yüksek bölgelere doğru gerçekleşen ülke içi göçler iç göç olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2003: 22). Tarihsel düzlemde ele alındığında gelişmiş ülkelerde Endüstri İnkılabı ile başlayan iç göç hareketinin az gelişmiş ülkelerde İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlık ve sanayileşme hedefleri doğrultusunda baş gösterdiği görülmektedir (Gişi, 2007: 18). Türkiye'de sanayileşmeyle beraber hızlanan köyden kente göç olgusu buna örnek verilebilir. İç göç sonucunda kent nüfusu artarken, kırsal nüfus azalmaktadır (Özdemir, 2008: 22). Ne yazık ki göç hızı sanayileşme hızının çok üzerinde olduğundan barınma problemleri, işsizlik ve çarpık kentleşme iç göçler sonucu ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2010).

Dış göç, beyin göçü, işçi göçleri ve mübadele göçleri olmak üzere üç ayrı başlık altında incelenmektedir. Beyin göçü bir ülkedeki eğitimli kişilerin daha iyi eğitim ve iş olanaklarına sahip olacağını düşünerek gönüllü olarak ya da siyasi ve sosyal zorunluluklardan ötürü başka bir ülkeye geçici ya da kalıcı olarak yerleşmesidir. Bir ülkedeki çalışan fazlasının bir başka ülkedeki çalışan açığını kapatması sonucu ise işçi göçleri ortaya çıkar. Mübadele göçlerinde ise iki ülke vatandaşlarının karşılıklı değişimi söz konusudur (Koçak ve Terzi, 2012). Ülkeler, göçle ilişkisi açısından üç farklı biçimde değerlendirilirler: Kaynak (gönderen) ülke, geçiş (transit) ülkesi ve hedef (alıcı) ülke (IOM, 2009).

Günümüzde gelişen ulaşım ve iletişim olanakları nedeniyle dünya giderek küçülmekte ve ülkelerin birlikler halinde hareket ettiği ve bu nedenle aralarındaki sınır, vize, vatandaşlık ve benzeri sınırlılıkları gitgide azalttığı gözlemlenmektedir. İç ve dış tanımlarken ulusal sınırların baz aldığı bu iç göç-dış göç sınıflandırması, bu nedenle yetersiz görünmektedir.

Özkalp (1990: 42), göçü basitçe bireysel ve kitlesel olmak üzere katılımcı sayısı üzerinden sınıflandırmıştır. Fichter (1991: 35-45) ise göçü istemli ve istemsiz

olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri yer değişiklikleri istemli, mecburen ya da zorla gerçekleştirdikleri göçler ise istemsiz göçler olarak adlandırılmaktadır.

Peterson (1996), dört farklı göç tipinden söz etmektedir:

1. İlkel Göç: Deprem, sel gibi doğal afetler, kuraklık ve benzeri ekolojik nedenlerden yer değiştirme durumudur. İnsanların doğa karşısında çaresizliğinden kaynaklanmaktadır. 1995'te Dinar'da yaşanan deprem sonucu yaşanan hareketler buna örnek gösterilebilir.
2. Zorlama ile Yapılan Göç: Siyasi ve sosyal nedenlerle ortaya çıkan göçtür. Belli kişi ya da kişilerin hayatlarını zora sokan ya da tehlikeye atan yöneticilerden ya da egemen gruplardan kaçmak amacıyla yer değiştirmesidir. Bu grup göçler, bireylerin göç kararında kısmen de olsa irade gösterebildiği ve kişilerin göçe zorlandığı durumlar olmak üzere, kendi içinde iki sınıfa ayrılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarından Nazi yönetiminden kaçan Yahudilerin gerçekleştirdiği hareketler bu göçe örnektir.
3. Serbest Göç: Çoğunlukla kişisel nedenlerle, bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen planlı ve hazırlıklı göç tipidir. Türk öğrencilerin, eğitim amaçlı Avrupa veya Amerika Birleşik Devletleri'ne gerçekleştirdiği göçler serbest göç olarak tanımlanabilir.
4. Kitlese Göç: Serbest göç sonucunda ortaya çıkan göç tipidir. Serbest göç eden kişilerin göç sonucundan memnun kalmasıyla benzer biçimde pek çok kişinin de aynı amaç doğrultusunda göç etmesiyle ortaya çıkar. Seksenlerde Hollanda veya Almanya'ya gerçekleşen ekonomik hedefli göçler bu bağlamda değerlendirilebilir.

Özcan (1998: 23-50), göçü amacına ve miladına göre inceleyerek; geçici göç, transferler, uzun dönem göçler ve göçmen olmayanlar şeklinde dört alt başlık altında incelemiştir. Geçici göçler kısa vadeli amaçlar için bir süreliğine gerçekleştirilen yer değişiklikleridir. Mevsimlik tarım işçileri, öğrencilerin yükseköğrenim gibi hedefler doğrultusunda farklı bir şehre yerleşmesi bu göç tipine örnek gösterilebilir. Transferler ise kişilerin mesleki açıdan yer değiştirmesinin karşılığıdır. Çalışanların görev

yerlerinde yapılan değişiklikler buna örnektir. Yine mesleki hedeflerle, mevcut yerinde gelir elde edemeyen kişilerin uzun süreliğine yer değiştirmesi uzun dönem göç olarak tanımlanmaktadır. Son olarak göçmen olmayanlar olarak sınıflandırılan grupta göç etmemiş ancak göç etme olasılığı yüksek olan kimseler bulunmaktadır.

Rittersberger Tılıç (2001), göç sınıflandırmasında Özkalp (1990: 42)'a benzer bir yol izlemiş ve bireysel ve kitlesel olmak üzere iki tip göçten söz etmiştir ancak bu ayrımı yalnızca katılımcı sayısı üzerinden yapmamıştır. Bireysel göçler, istemli, bilinçli, kararlı, çoğunlukla hazırlıklı ve planlı hareketlerdir. Kitlesel göçlerde ise durum daha çok mecburiyetten kaynaklanmaktadır. Çok sayıda kişinin birlikte hareket ettiği kitlesel göçlerde, bireysel göçlerin aksine, hazırlıksızlık, plansızlık söz konusudur. Bu göçler şahsi bir amaçtan değil, kitlesel olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır.

Mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal ortam beraberinde yeni göç kavramlarını da getirmektedir. Globalleşmeyle beraber göç kavramı da yeni boyutlar kazanmış ve ortaya düzenli ve düzensiz göç kavramları çıkmıştır. “Tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç” düzenli, “gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler” ise düzensiz göç olarak tanımlanmaktadır. Ancak düzensiz göç için genel geçer bir tanım yoktur. Yasadışı göç ile yakınlık göstermektedir ancak, “yasadışı göç” terimini göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile de ilişkilendirilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü-IOM, 2009). Türkiye’ye iş ve eğitim amacıyla oturma ve çalışma izniyle gelen kişilerin gerçekleştirdiği göç hareketleri düzenli göç; tekrar tekrar geliş gidiş ya da başka bir yere geçiş yapan göçmenler, sığınmacı ve mülteci hareketleri düzensiz göç olarak adlandırılmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 42)

17 Mart 2016 tarihli 29656 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te “Göç, yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade eder.” ifadesi yer almıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 2016).

1.3.Göçmen, Mülteci, Sığınmacı

Göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları bilimsel çalışmalarda ya da günlük hayatta, göç kavramıyla ilişkili olarak sık sık gündeme gelmekte ve zaman zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu nedenle bu kavramların tek tek açıklanması kavramsal çerçevenin seyri açısından önem arz etmektedir. Her mülteci ve sığınmacı aynı zamanda göçmen kabul edilir ancak her göçmen mülteci ya da sığınmacı değildir. Göçmen sözcüğü diğer iki kavramı da kapsayan geniş bir şemsiyedir. Çalışmanın bu bölümünde, bu kavramlara ilişkin kabul gören tanımlamalara ve aradaki farkları belirginleştirmeye yardımcı olacak açıklamalara yer verilecektir.

1.3.1. Göçmen

Göçmen kavramı için uluslararası geçerliliğe sahip bir tanım yoktur. Göçmen terimi, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları ifade etmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır (IOM, 2009). Varyemez’e (2006: 25) göre göçmen bulunduğu yerleşim yerini terk ederek kendi kültüründen farklı bir kültürün hakim olduğu bir topluma katılan kişidir. Bu tanımda mültecilik ile göçmenlik arasındaki sınırlar göz ardı edilmektedir.

Göçmenler ve mülteciler yasalar önünde farklı haklara ve sorumluluklara sahiptir. Göçmenliğe sebep olan faktörler bir zorunluluk arz etmez. Mültecilikte ise tehlikeli ve zorlayıcı unsurlar söz konusudur. Bu nedenle ekonomik faktörlere bağlı olarak göç eden göçmenler, mülteci statüsünde olmadıklarından, 1951 Sözleşmesi ile tanınan haklardan ve uluslararası korumadan yararlanamamaktadırlar.

1.3.2. Mülteci

IOM (2009), mülteci için iki ayrı tanım yaymaktadır. Bunlardan ilkinde mülteci sözcüğünün genel anlamı verilmekte ikicisinde ise hukuki bir tanım yapılmaktadır. İlk tanım, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’de (1961) de yer aldığı biçimiyle “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi

görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişiler” biçiminde verilmektedir. İkinci tanımda ise “BMMYK' nın tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi” ifadesi yer almaktadır. Kısaca tanımlamak gerekirse mülteci uyruğunu taşıdığı, yaşadığı ülkeyi zulüm nedeniyle veya zulüm riskiyle terk etmek zorunda kalan kişidir (Tarhanlı, 2000: 16).

Verilen tanımlamalar mültecileri göçmenlerden keskin çizgilerle ayırmamakta, bu da uygulamada tanımın daha fazla kişiyi kapsamasına neden olmaktadır. Tanımda da yer verildiği gibi mültecilik somut, gerçek bir zulmün yanında zulüm korkusu sonucunda da elde edilebilir bir statüdür. Korku bir histir ve bu nedenle kişiden kişiye değişiklik gösterir. Mülteci tanımlarında yer alan “zulüm korkusu” ifadesi bu nedenle muğlak bir hal alır ve uygulamada belirsizliklere yol açar. Zulüm sözcüğünün karşılığı, kişiden kişiye, zamana, mekâna göre değişebilir. Günümüzde, tüm dünyada insan hakları ihlalleriyle sık sık gündeme gelen zulüm kavramının tanımlanması bu nedenle güçleşmiş ve belirsizleşmiştir (Çiçekli, 2009: 27).

Mülteciler için göç ettikleri ülkenin rahatlığı değil güvenliği önemlidir. Mültecilik tercih değil zorunluluk sonucu ortaya çıkan bir durumdur (Jastram, 2001: 13). Mülteciler gittikleri ülkeye illegal yollardan giriş yapmış olsalar da, durumlarını gerekçelendirmeleri durumunda, hukuki yaptırımlarla karşılaşmazlar. Güvenlik veya kamu düzeninin gerektirdiği durumlar dışında sınır dışı edilmezler ve özgürlüklerinin ya da hayatlarının riske edileceği ülkelere gönderilmezler (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 1951). Cenevre Sözleşmesine göre aşağıdaki durumlarda mültecilik statüsü verilmez:

- Barışa karşı suç, savaş suçu ya da uluslararası belgelerdeki tanımına göre insanlık suçu işleyenler,

- Mülteci başvuru yaptığı ülke dışında siyasi olmayan önemli bir suç işleyenler,
- Birleşmiş Milletler'in ilke ve hedeflerine aykırı eylemlerde bulunanlar.

1.3.3. Sığınmacı

İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler sığınmacı olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009). Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.

1.3.4. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

Yukarıda tanımlanan ve kısaca incelenen göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki benzerlikler ve farklar, pratikte çok net olmasa da teorik olarak aşağıdaki biçimde listelenebilir:

- Göçmenlik, mültecilik ve sığınmacılık kavramlarını da kapsar.
- Göçmenlik genel bir kavram, mültecilik ise yasal bir statüdür.
- Her mülteci ve sığınmacı aynı zamanda göçmendir ancak her göçmen mülteci ya da sığınmacı değildir.
- Göçmenlik ve sığınmacılık mültecilik yolunda bir basamak kabul edilebilir.
- Sığınmacılık mülteci statüsünü henüz elde edememiş göçmenlerin içinde bulunduğu belirsiz pozisyonu ifade eder.
- Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar gittikleri ülkelerde çeşitli haklara sahip olurlar. Mülteciler için bu haklar diğerlerine göre daha geniştir.

- Bir ülkeye g   etmiş olan göçmen ya da sığınmacılar gerektiğinde sınır dışı edilebilirler ancak mültecilik statüsünü elde edenler sınır dışı edilemezler.

1.4.Tarihsel Bağlamda Dünya’da ve Türkiye’de G  

2013 verilerine göre dünya nüfusunun %3,2’si kadar (232 milyon) uluslararası göçmen bulunmaktadır (BM, 2013). Türkiye de, kuruluşundan bu yana farklı zamanlarda kaynak, geçiş ve hedef ülke pozisyonunda pek çok kez yer almıştır (Tekelioğlu, Doğan ve  elebi, 2015: 78). Bu bölümde öncelikle Dünya genelinde son iki yüzyılda gerçekleşen büyük g   hareketleri ve g  e ilişkin tutumlar, düzenlemeler ardından Türkiye özelinde g  , kronolojik bir bakış açısıyla, incelenecektir.

1.4.1. Dünya’da G  n Tarihsel İncelenmesi

Dünya genelindeki en etkili g   dalgaları 1800’lerin izlerini taşımaktadır. Sanayinin ortaya çıkışıyla hızla gelişen Avrupa, sömürgeciliğe hayat vermiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar bu sömürge faaliyetleri nedeniyle pek çok Avrupalı, sömürge bölgelere göç etmiş ve Yeni Zelande, Brezilya, Kanada, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerin nüfusunda kalıcı etkiler bırakmıştır Bir diğer genel g   hareketi ise Birinci Dünya Savaşı sonrası ulus devletlerin kuruluşuyla gerçekleşmiştir. Avrupa’da Almanya ve Avusturya’dan, Orta Doğu ve Balkanlar’da ise Osmanlı İmparatorluğu’ndan arda kalan ulus devletler arasında çok sayıda insan yer deği irmi tir(Akan ve Arslan, 2008: 52).

Yirminci yüzyılda yaşanan dış göç hareketlerinin temel nedeni geli memi  bölgelerde (Afrika, Güney Asya, Güney Amerika, Asya) yaşanan yoksulluk ve geli mi  bölgelerdeki (Avrupa, Kuzey Amerika) i  gücü açığının bu ülkelerden kar ılanmasıyla oluşan ekonomik etkenlerdir (Canpolat ve Arıner, 2012). Mutluer (2003: 36) göçü kapitalizm ile doğrudan ilişkilendirir. G   alan Kuzey ve Batı kapitalizmle birlikte zenginleşen ülkelerden, g   veren Doğu ve Güney ise kapitalizm ile hızlıca entegre olamamış ülkelerden müteşekkildir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası g   almaya ba layan Avrupa  lkeleri, günümüzde birer “g   ülkesi” ya da “g   toplumu” haline gelmiştir. Bu süreçte İkinci

Dünya Savaşı'nın yanı sıra Avrupa Birliği'nin kurulması ve Berlin Duvarı'nın yıkılması önemli dönüm noktaları olmuştur. Göçmen sayısında sürekli bir yükselme görülmektedir anca artış hızında düşüş söz konusudur. Altmışlı, yetmişli yıllarda oldukça yüksek olan göç artışındaki ivme, seksenli yıllarda Avrupa'da hayata geçirilen yeni yasal düzenlemeler sonucu düşüş göstermiştir. Doksanlar ise yeni büyük göç hareketlerine sahne olmuştur (Canatan, 2012: 120-127). Sayılarla ifade etmek gerekirse altmışların başına kadar Avrupa Birliği ülkelerinde 6.5 milyon göçmen bulunurken, bu sayı yetmişlerde 13 milyonu aşmış, seksenlerde 16 milyona ulaşmış ve doksanların sonunda 20 milyon gibi büyük sayıları görmüştür (Verheirstraeten, 2004: 76).

Ekonomide yaşanan sıkıntılar beraberinde siyasi tepkileri getirmiş ve bunlar göç politikalarına yansımıştır. Yetmişlerde yaşanan işsizlik kaynaklı göç kısıtlamaları ve göçmen iadeleri bu duruma öncül de sayılabilecek bir örnek olarak verilebilir. Avrupa'da göç düzenlemelerinin her geçen gün daha sıkı ve seçici bir hal aldığı gözlemlenmektedir (Canatan, 2012: 120-127).

Zaman içerisinde göç amacı itibariyle de değişim göstermiştir. Elliler de ve altmışlarda iş bulabilmek için göç eden kişi sayısı oldukça fazladır. Bu kişiler için göçmenlik geçici bir unsur olarak hayatlarında var olmuştur (Canatan, 2012: 120-127). Yetmişlerde ise mesleki amaçlarla hareket eden ve bulundukları yerde kalmak isteyen bu kişilerin aileleriyle bir araya gelme çabaları sonucu sosyal amaçlı göçler gerçekleşmiştir. Bu yıllar aynı zamanda Avrupa'da göçmenlere ilişkin yerel tepkilerin doğduğu ve politikaya yansıdığı yıllar olmuştur. (Canatan, 2012: 120-127).

Seksenler Türkiye'de mültecilik kavramının ortaya çıktığı yıllardır. Başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesine ekonomik nedenlerle giden işçilerin ailelerini de oraya taşımaları sonucu yerleşik göçmenlik diğer bir deyişle mültecilik başlamıştır. Doksanlarda da aynı durum sürmüştür(Canatan, 2012: 120-127). İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayıp doksanların başına dek süren siyasi ve askeri gerginlikler sert ve radikal politikalar geliştirilmesinde etkili olmuştur (Wikipedia, 2016a). Bu gerginliklerin sona ermesinin beklendiği doksanlı yıllar, bekleneni karşılamamış, aksine Ortadoğu'da teokratik rejimlerin söz sahibi olmasıyla eş zamanlı olarak, İslamofobi kavramının hayat bulduğu ve dine dayalı ayrımcılığın göç

politikalarına da yansıdığı seneler olmuştur Canatan (2007: 8). Canatan (2009) İslam karşıtı fikirlerin temelinde Batı-İslam ayrımının medeniyetler bazında yaşandığı kanısının yattığını düşünmektedir. Batılı bakış açısı, farklı kültürlerin bir araya gelmesi sonucu uyum değil karmaşa çıkacağı kanısındadır ve bu nedenle onlara göre Müslüman göçmenler tehlike arz etmektedir. Canatan (2013) Avrupa'nın göçe ilişkin tutum ve algılarını değerlendirdiği çalışmasında, iki binli yılların, terör saldırıları nedeniyle, göç ve göçmenlere karşı sert politikaların geliştirildiği ve entegrasyon politikalarının yerine asimilasyon politikalarının hayata geçirildiği yıllar olduğunu belirtmektedir.

Avrupa ülkeleri yukarıda da bahsi geçen sosyal ve politik olaylar çerçevesinde farklı zamanlarda göç almış ya da vermiştir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrası Kuzey ve Batı Avrupa'nın neredeyse tümü göç almıştır. İtalya, Yunanistan, İspanya gibi geçmişte göç vermiş ülkeler, seksenlerden sonra göç alır olmuştur. Polonya, Çek Cumhuriyeti, gibi Orta ve Doğu Avrupa'da ülkeleri göç alan ülkeler arasına girmiştir (Castles ve Miller, 2008: 62). Avrupa tarihinde mültecilik ve göç hadiselerinin siyasî, dinî ve askerî olmak üzere farklı nedenlerden kaynaklandığı göze çarpmaktadır. 1492 yılında İspanya'dan Osmanlı İmparatorluğu topraklarına yaşanan ve dinî nedenlere dayanan göç dalgası tarihteki büyük göç ve sığınma olaylarına örnek teşkil etmektedir (Arslan, 2006:87).

Günümüzde göç daha çok, gelişmekte olan ve az gelişmiş üçüncü dünya ülkelerinden, gelişmiş varlıklı batı ülkelerine doğru görülmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri, iltica sorunuyla en fazla yüzleşen ülkeler pozisyonundadır (Beter, 2006 :15). Avrupa Sosyal Araştırması'nda (2008), farklı Avrupa ülkelerinden katılımcıların % 7.5'i kendisiyle aynı ırkı ya da etnik kökeni paylaşan göçmenlerin hiçbirine kendi ülkesine yerleşme hakkı tanınmaması gerektiğini belirtirken bu durum farklı ırk ya da etnik kökene sahip göçmenler için % 12'ye yükselmektedir. Aynı konumda yoksul ülkeler olduğunda ise katılımcıların %14'ü hiç kimseye göç hakkı tanınmamasından yanadır. Farklı ülkelerde göçmenlere karşı tutum da farklılık göstermektedir. Çok kişiye izin verilmesi yönünde görüş belirten katılımcı oranı ise aynı ırk ve etnik kökenden göçmenler için % 19, farklı ırk ve etnik kökenden göçmenler için % 12 ve yoksul ülkelere gelen göçmenler için % 11.5'tir.

Göç çoğunlukla olumsuzluklarla ilintilendirilse de ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi her daim göç alan ve nüfusunu göçlere borçlu ülkeler de mevcuttur (Castles ve Miller, 2008: 69). Ulus devlet ve vatandaşlık kavramları ulusal sınırların göçmenlerce sıklıkla zorlanması sonucu sorgulanmaktadır. Vatandaşlık göçmenlerin statüleriyle yeniden yorumlanmaktadır (Sarı, 2016: 7).

Modern anlamda milliyetçilik ve onun uzantısı olan ulus devlet yapılanmaları günümüzde ulusal sınırları zorlayan ve muğlaklaştıra göçmen kitleleri neticesinde sorgulanmaya başlamıştır. Vatandaşlık tanımı yeniden sorgulanmaya başlamış ve göçmenlerin statüleri, nasıl kabul edilecekleri aynı zamanda vatandaşlık tanımının nasıl dönüşeceği ile yakından alakalı hale gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 8).

1.4.2. Türkiye’de Göçün Tarihsel İncelenmesi

Bu bölümde Türkiye’de göç tarihsel bir süreç olarak önce göç verme ve ardından göç alma ekseninde ayrı ayrı incelenecektir.

1.4.2.1. Göç Veren Türkiye

Türk toplumu için göç, geçmişi Orta Asya’dan Anadolu’ya geçişe kadar dayanan ve göçebe bir yaşam biçimiyle hayatın asli bir parçası olan bir olgudur (Karakaş Yalap, 2012: 25).

Türkiye’nin kaynak ülke durumunda olduğu iki büyük göç hareketi yaşanmıştır. Bunlardan ilki Yunanistan-Türkiye arasında 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması hükümlerince gerçekleştirilen Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi’dir. Bu mübadelede bir milyondan fazla Ortodoks Hristiyan Rum Anadolu’dan Yunanistan’a geçiş yapmıştır (Wikipedia, 2016b). İkinci büyük hareket ise 1961’den itibaren Avrupa’ya doğru gerçekleşen işçi göçüdür (İçduygu ve diğerleri, 2014: 45).

Türkiye’de göçün kökenleri 1950lerde yaşanan toplumsal değişikliklere dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’nda gerçekleşen sermaye birikimi, çok partili siyasetin hayata geçirilmesi, dış yatırımcıların teşvik edilmesi, makineli tarıma geçiş, ulaşım olanaklarının iyileşmesi sonucu yaşanan değişikliklerle birlikte köyden kente göç ile başlamıştır (Kepenek ve Yentürk, 2000: 69). 1980lerde terör nedeniyle Doğu

ve Güneydoğu Bölgesi'nden ülkenin diğer bölgelerine yaşanan göçler de pek çok sosyo-kültürel ve toplumsal değişikliğe neden olmuştur (Durugönül, 1997:97).

Göç Özel İhtisas Raporu'nda (2014) Türkiye'den yurtdışına gerçekleşen göçler 1961-1974, 1975-1980 ve 1990-2000'li yıllar olmak üzere üç zaman aralığında incelenmiştir. 1961-1974 döneminde özellikle Batı Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrası çalışma yaşında bulunan erkek nüfustaki ciddi azalmaya bağlı olarak hasıl olan işgücü açığı oluşmuştur. Aynı dönemde Türkiye ekonomik ve sosyal politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan işgücü fazlası Avrupa'ya hareket etmiştir.

İkinci dönem göç hareketlerinde ise 1975 ekonomik krizi milat kabul edilmiştir. Krizle birlikte göç konusunda alınan sıkı tedbirlere ve kısıtlamalara rağmen Türkiye'den Avrupa'ya hareket eden göçmen sayısında artış görülmüştür. Bunda önceki dönemde gidip Avrupa'ya yerleşmiş göçmenlerin ailelerini yanlarına aldırmasının da etkisi söz konusudur (Göç Özel İhtisas Raporu, 2014). Çok sayıda Türkiye vatandaşının, turist olarak Bulgaristan, Romanya, Doğu Almanya gibi sosyalist ülkelere giriş yapmış olduğu ve kaçak işçi olarak çalışma olanakları aradığı bilinmektedir (EGM-KOMBD, 2002: 88).

Danış (2004), gelişmiş ülkelerin yoğun göçe maruz kalmasından dolayı göç uygulamalarında görülen aşırı kısıtlamalar sonucu insanların yasadışı göçe yöneldiğini belirtmektedir. Özellikle 1990'larda Türkiye'nin İtalya'ya ulaşmak için kullanılan bir geçiş ülkesi ve aynı zamanda kaynak ülke olduğunu belirtmektedir.

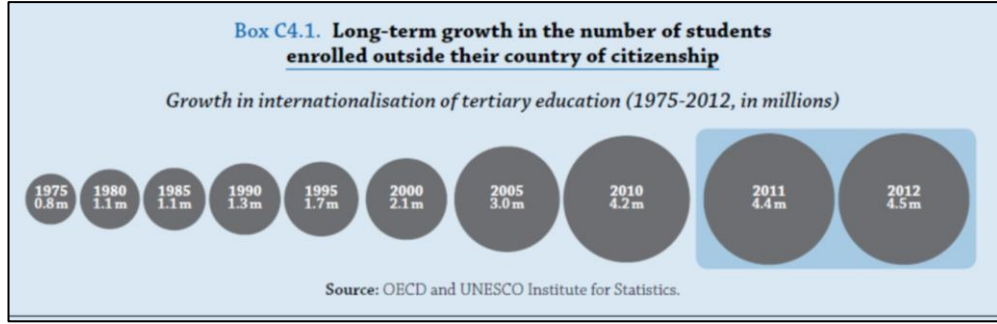
Son dönemde yaşanan göçlerde ise hedef ülkeler arasında Avrupa'nın yanı sıra Rusya da görülmektedir. Özellikle inşaat sektöründe Rusya'ya belirgin bir akım görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK (2012) verilerine göre Türkiye'den göç alan ülkeler arasında Irak, Suudi Arabistan ve Sovyet Rusya'dan ayrılan Türk Cumhuriyetleri de yer almaktadır. Ayrıca kesin sayısı tespit edilememekle beraber çok sayıda Türkiyeli göçmen, Bosna Hersek gibi karşılıklı vize anlaşmasının bulunduğu ülkeler yoluyla, yasadışı yollardan diğer Avrupa ülkelerine geçiş yapmaktadır (EGM-KOMDB, 2002).

Bu kronolojik sıralama dışında, ayrıca, beyin göçü de değerlendirmeye değer bir kavramdır. TDK (2017), beyin göçünü, “ileri düzeydeki meslek ve bilim adamları ile uzmanların bir başka gelişmiş ülkeye yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinden ayrılması” olarak tanımlamaktadır.

Türkiye’de beyin göçü altmışlı yıllarda Almanya’ya yaşanan yoğun dış göç ile gündeme gelmiştir. İlk etapta göç eden pek çok kişi arasında az sayıda kalifiye kişi seyahat etse de sonraları hedef ülkelerin göçmen politikalarında yeniliklere gidilmiştir. Hedef ülkeler daha çok vasıflı, eğitilmiş ve yetenekli kişileri kabul etmeye yönelik değişikliklere gitmiştir. Göçe ilişkin kısıtlamalar getirmesiyle göç eden kitle arasında vasıflıların oranında artış görülmüştür (Kaçar, 2016: 7).

Son yıllarda küreselleşmeyle birlikte uluslararası ilişkiler dönüşüm geçirmiştir. İdeolojik ayrışmaların yarattığı kutuplu dünya düzeni son bulmuş, farklı kültürlerin, toplumların, inançların tanışması mümkün olmuştur. Bunun sonucunda maddi ve manevi değerler ülke sınırlarını aşmış ve yayılmıştır (Sarıyıldız, 2008: 4). Bu değişiklikler eğitime de yansımıştır. Yirmi birinci yüzyılda kişilerin istediği yerde, zamanda, alanda ve dilde eğitim alma hakkına sahiptir. Bu bakış açısı global öğrenci hareketlerinde yaşanan artışla, eğitim yatırımlarının az olmasıyla, eğitim anlayışının daha esnek hale gelmesiyle, eğitimi de kapsayan uluslararası stratejik ortaklıkların artmasıyla ilgilidir (Günay, 2011). Tanınmış bir eğitim sosyoloğu olan Tezcan (2002: 35) eğitim stratejilerinin küreselleşmeye uygun hale getirilmesinden, asli değerlerini yitirmeden dünyanın farklı yerlerinde farklı çevrelerde yaşayabilecek, çalışabilecek ve başarılı olabilecek insanların yetiştirilmesinden söz etmektedir.

Mevcut uygulamalar öğrencilerin uluslararası hareketliliğini teşvik etmekte ve bunun yanında klasik anlamda beyin göçünün önüne geçmeyi hedeflemektedir. Fullbright Burs Programı, Erasmus +, TÜBİTAK yurtdışı yükseköğrenim bunlara örnek teşkil etmektedir. Bu burs programlarında öğrencilerin belli bir süre bir fon desteğiyle yurtdışı eğitim olanaklarından yararlanması ve ülkesinde sürdürülebilir iş ve eğitim politikalarının bir parçası olması beklenmektedir. Aşağıda yer alan şemada görüldüğü gibi yurtdışında eğitim alan öğrenci sayısı yıllar içerisinde sürekli artmış ve 2012’de 4.5 milyona ulaşmıştır (OECD, 2016: 344).



Kaynak: OECD Education at a Glance 2016 OECD Indicators, (OECD, 2016: 344)

1.4.2.2. Göç Alan Türkiye

Türkiye toprakları bulunduğu pozisyon, yaşanan siyasi, toplumsal, konjonktürel değişiklikler, savaşlar ve benzeri nedenlerle yüz yıllardır pek çok kez göçe maruz kalmıştır. Bu bölümde belli başlı tarihi olaylar nedeniyle gerçekleşen, Türkiye'nin hedef ülke olduğu göçler değerlendirilmektedir.

Türkiye kendi içinde istikrarsızlık yaşayan yakın ülkelerden, Sovyet Cumhuriyetleri'nden, Ortadoğu ülkelerinden ve daha pek çok farklı bölgeden göç almaktadır (Kryvenko, 2016). Tekeli (2008: 23), Osmanlı'nın dağılmasıyla başlayarak, Sovyet Rusya'nın dağılması sonucu Türk devletlerinin oluşmasına kadar geçen sürede Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçe 'Balkanlaşma', kırlardan seksenlere dek süren köyden kente göç sürecini ise 'kentleşme' olarak adlandırmıştır.

Halaçoğlu (1994), Osmanlı'nın cephede yaşadığı başarısızlıkların sonucunda toprak kaybetmesiyle daralan topraklarına yaşanan göçle birlikte yeni iç iskan politikalarına gidildiğini ve bu topraklara Balkanlar'dan gelen göçmenlerin yerleştirildiğini belirtmektedir. Dündar'a (2001: 45) göre de Osmanlı Devleti'ne doğru yaşanan göçlerin en büyük nedeni, o dönemde Rusya'nın göstermiş olduğu ilerlemedir. Osmanlı bu dönemde hem iç hem dış göç meseleleriyle hem de Anadolu aşiretlerinin iskanıyla meşgul olmuş, yıpranmış ve en nihayetinde yıkılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı'nı kaybetmesi sonucu, Kafkaslar üzerindeki Rus baskısı giderek artmış, bilhassa Şeyh Şamil hareketinin son bulmasıyla büyük göçler yaşanmıştır (Erkan, 2005). On sekizinci yüzyılda başlayıp 1860'a dek süren Rus zulmü nedeniyle, bu zaman aralığında yüz binlerce Kırım ve Kafkasyalı Anadolu'ya göç etmiştir (Köse, 2010).

Kırım'da meydana gelen 1771 göçü Osmanlı'da ilk iç göç, 1700'lerin son on beş yılında Balkanlar, Kırım ve Kafkasya'dan Anadolu'ya yaşanan göç ise Osmanlı'nın hedef olduğu ilk göç hareketi olarak nitelendirilmektedir (Çavuşoğlu, 2007: 123). 1878'de Osmanlı Devleti, Rusya, Büyük Britanya, Almanya, Avusturya-Macaristan İtalya ve Fransa arasında imzalanan Berlin Antlaşması'nda Bulgaristan Türkleri'nin taşınmaz malları koruma altına alınmıştır. Antlaşmaya göre Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan'dan göç etse dahi mülklerini koruyabilir ve üçüncü şahıslar yoluyla işletebilir (Özgür, 2007: 8). Ayrıca artık azınlık kabul edilen Türkler'in yaşama hakkı, dini inançları da güvence altına alınmıştır. Bu kararların uygulanmadığı görülmüştür.

1909 İstanbul Protokolü ile Osmanlı Bulgaristan'ı bağımsız bir devlet olarak tanımıştır (Karal, 1999: 231). Bulgaristan, Yugoslavya ve Makedonya toprakları arasında ve buralardan Anadolu'ya ilk olarak Osmanlı Rus Savaşı (1977-1978) ve ardından yoğunluklu olarak Balkan Savaşı (1912-1913) zamanında göç yaşanmıştır. Balkanlar'dan Anadolu'ya gerçekleşen göçler 1923-1951 tarihleri arasında fert ve aile düzeyinde, 1952-1967 arasında kitlesel düzeyde ve 1968-1996 döneminde yine fert ve aile düzeyinde gerçekleşmiştir (Çavuşoğlu, 2007: 125). Bazı kaynaklarda Bulgar komitecilerin Trakya ve Makedonya'da yaptığı katliamlar sonrasında Batı Trakya'dan iki yüz bin, Makedonya'dan iki yüz kırk bin kişinin Anadolu'ya sığındığı bilgisi yer almaktadır (Akça, 2002: 7).

Önceki bölümde de sözü edilen, 1923 yılında başlayan ve bir yıl boyunca süren Türkiye Yunanistan Nüfus Mübadelesi'nde 500.000 Müslüman Türk Yunanistan'dan Türkiye'ye geçiş yapmıştır. Mübadelede Drama, Girit, Midilli, Kavala, Selanik, Vodina ve Yanya'dan Türkiye'ye geçen Türk nüfus Doğu Trakya ve Batı Anadolu'da Rum azınlığın ayrılışı ile boşalan yerlere yerleşmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Yugoslavya Federal halk Cumhuriyeti kurulmuş ve bu gelişme Doğu Makedonya'dan Türkiye'ye bir göç hareketi başlatmıştır (Işık, 2003: 8). 1950 ve sonrasındaki sekiz yıllık süreçte Türkiye'ye gelen yüz binin üzerindeki göçmen Ege, Marmara ve Trakya'ya yerleştirilmiştir. Bu göçmenlerden ilk gelenler, çoğunlukla zanaatkar ve tüccar olduğundan, İstanbul, İzmir ve Bursa'ya kalıcı olarak yerleşmişlerdir (Ağanoğlu, 2001: 325). Yine 1950'de,

Bulgaristan’da hâkim olan komünist rejimin dayatmalarından kaçan on iki bin aile (toplam 52.185 kişi), 1951’de yirmi beş bin aile (toplam 102.208 kişi) Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmiştir (Akça, 2002: 16).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü – GİGM (2014) verilerine göre Türkiye’nin geçmişten günümüze hedef ülke pozisyonunda olduğu göçler aşağıdaki tabloda verilen kaynak ülkelerden gerçekleşmiştir. Sunulan tabloda özellikle belli başlı kırılma noktalarından dolayı gerçekleşen göçler yer almaktadır.

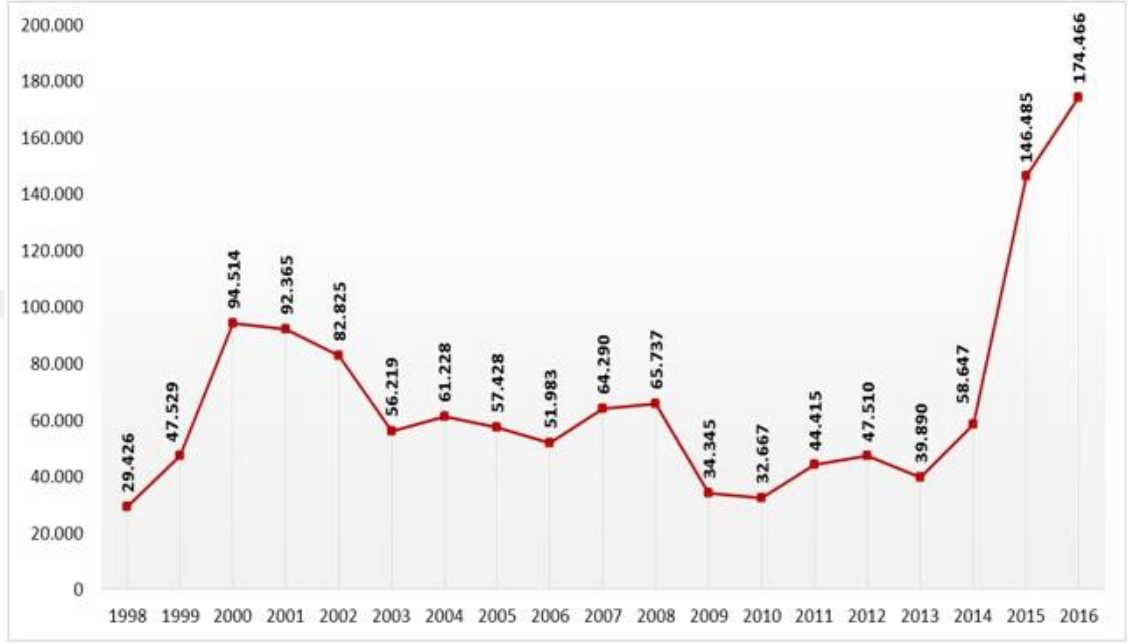
Tarih	Kaynak Ülke	Göç Eden Kişi Sayısı
1922-1938	Yunanistan	384.000
1923-1945	Balkan ülkeleri	800.000
1933-1945	Almanya	800
1988	Irak	51.542
1989	Bulgaristan	345.000
1991	Irak	467.489
1992-1998	Bosna Hersek	20.000
1999	Kosova	17.746
2001	Makedonya	10.500
2005-2006	İran	4013
2007-2009	Irak	14132

Farklı amaçlarla önemli geçiş güzergâhları üzerinde bulunan Türkiye’ye giriş yapan yabancı sayısında gözle görülür artış yaşanmıştır. Bir yılda Türkiye’ye giriş çıkış yapan yabancı sayısı 30 milyonu, Türkiye’de ikamet eden yabancı sayısı 400.000’i geçmiştir (GİGM, 2017).

2011 yılından itibaren Suriye’den Türkiye’ye çok sayıda insan göç etmiştir. Hâlihazırda 259.694’ü geçici barınma merkezlerinde, 2.664.889’ü bunların dışında, toplam 2.924.583 Suriyeli Türkiye’ye giriş yapmıştır (GİGM, 2017). Suriye’den Türkiye’ye yaşanan bu kalabalık göç dalgası çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylıca incelenecektir.

Aşağıda yer alan, grafik son on yılda Türkiye'ye giriş yapan düzen siz göçmen sayılarından oluşmaktadır.Grafik incelendiğinde bilhassa 2014-2016 yılları arasında giriş yapan düzensiz göçmen sayısında hızlı bir artış göze çarpmaktadır. (GİGM, 2016a).

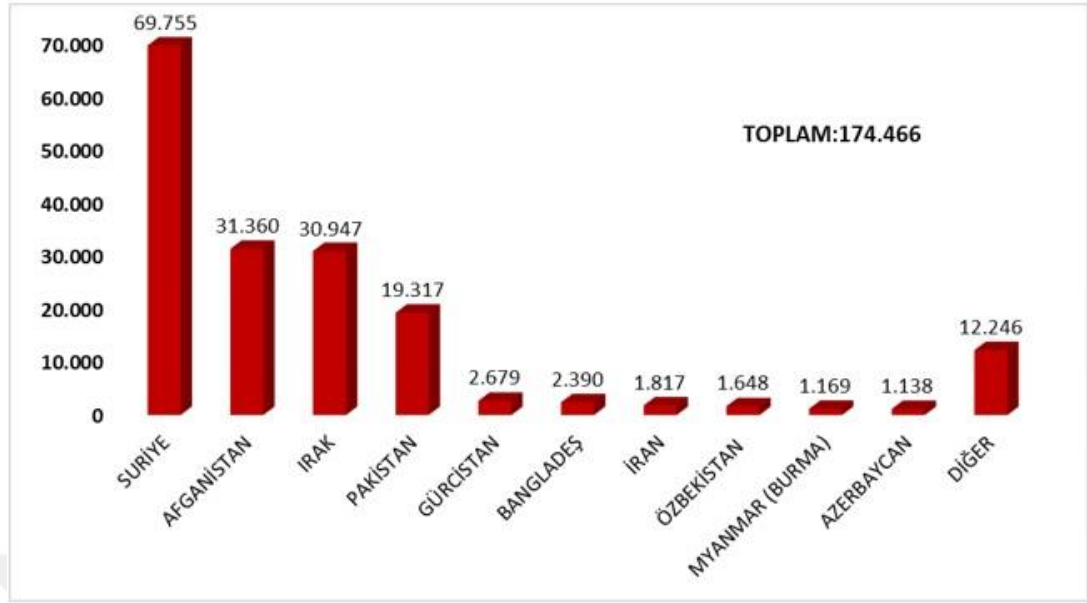
YILLARA GÖRE DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI



Türkiye yaşam standartlarının düşük, işsizlik, istikrarsızlık ve çatışmanın çokça olduğu doğu ülkelerine komşu pozisyonundadır. Bu sınırların çok uzun ve coğrafi açıdan dağlık bir alan olması kontrolü zorlaştırmakta ve Türkiye'ye bu bölgeden yoğun düzensiz göç gerçekleşmektedir (Şahin, 2005). Türkiye son yıl içerisinde Orta Doğu başta olmak üzere pek çok farklı ülkeden ve uyruktan düzensiz göçe maruz kalmıştır. 2016 yılı verilerinde yine Suriye listenin en başında yer almıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2006).

İç savaş ve siyasi istikrarsızlığın hakim olduğu Afrika ülkeleri, Irak, Afganistan, İran gibi ülkelere göçmenlerin de Türkiye'yi Batı Avrupa'ya gerçekleştirecekleri göçte transit ülke olarak kullandıkları bilinmektedir (EGM-KOMDB, 2002).

2016 YILINDA YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER (İLK 10 UYRUK)



2. BÖLÜM

GÖÇE İLİŞKİN UYGULAMALAR VE DÜZENLEMELER

Bu bölümde göçe ilişkin ulusal ve uluslararası uygulamalar, tarihi olayların da ışığında mümkün olduğunca kronolojik sıra takip edilerek incelenecek ve sunulacaktır. Göçe ilişkin uygulamalar ve düzenlemeler genellikle mülteci kavramı üzerinden tanımlandığı için bu bölümde yer alan açıklamalar da bu nitelikte olacak ve mültecileri özelinde göçe ilişkin bugüne dek alınan kararlar, yapılan antlaşmalar ve diğer düzenlemeler gerekçeleriyle açıklanacaktır.

2.1 Göç ve Mültecilere İlişkin Uygulama ve Düzenlemelerin Dünya Tarihi Bağlamında İncelenmesi

Bu bölümde göç ve özellikle mülteci kavramı için önemli sayılabilecek olaylar, kronolojik sıra mümkün olduğunca takip edilerek incelenmiştir.

2.1.1. 14.-15. Yüzyılda Göç ve Mültecilik

On dördüncü yüzyılda Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun parçalanması sonucu Fransa, Almanya; Anglo Saksonların birleşmesiyle İngiltere ve Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında yaşanan din savaşları sonucu İspanya'da ilk ulus devletler oluşmuştur. Sonraki üç yüzyılda Hollanda, İsveç gibi devletlerle beraber pek çok ulus devlet oluşmuştur (Varyemez, 2006: 29). Erözden (1997: 99-104), bu ulus devletlerin Avrupa'da o günlere dek var olmuş din üst kimliğinden sıyrılıp yerel ve milli kimliklere dayanan monarşik yapılar olduğunu ve Avrupa'da köklü değişikliklere neden olduğunu belirtmektedir.

Ulusal kimliklerle ortaya çıkan küçük Avrupa devletlerinin yeni politikaları ve sömürgecilik faaliyetleri, on dördüncü yüzyıldan itibaren o güne dek var olmamış yeni göç politikalarına ve kısıtlamalara ihtiyaç doğurmuştur. On dördüncü yüzyılda, sınırlar arası geçiş için krallar ya da derebeyleri tarafından verilen izin belgeleri ya da izin belgesi niteliğindeki mektuplar kullanılmaktadır (Erözden, 99-104).

Katolik Fransız ve Protestan Alman, İsveçli ve Hollandalıların bir taraf, Alman Katolik Devletleri, Habsburglar ve İspanya diğer taraf olmak üzere 1648’de gerçekleşen Westphalia Barışı ile Avrupa’da kendi ekonomik, politik, uluslararası ve yerel kararlarını kendi alan özgür devletler ortaya çıkmaya başlamıştır (Coser, 1956: 45). Erözden (1997: 12) bunu modern, bağımsız ve liberal ulus devlet anlayışının doğuşu olarak tanımlamaktadır.

2.1.2. 16.-17. Yüzyılda Göç ve Mültecilik

Avrupa’da reformla beraber mezhep savaşları başlamış ve çok sayıda insan göç etmek zorunda kalmıştır (Erbaş, 2004: 191). Protestan ve Katoliklerin eşit haklara sahip olduğuna dair hükümlerin yer aldığı, 1598 yılında kabul edilmiş olan Nantes Fermanı, Fransa’da yaşanan din savaşlarının ardından 14. Louis tarafından yürürlükten kaldırılmış ve Protestan vatanından sürülmüştür. Bu göçmen Protestanların İngiltere, Hollanda, Norveç, İsveç, Danimarka, Prusya ve Amerika’ya göçü sonucu mültecilik Avrupa’da ilk kez tanımlanmıştır (Varyemez, 2006). On altıncı yüzyılda uluslararası kamu hukuku konusunda yazdığı kitabında, Grotius’a göre topraklarından sürülen ve bu yüzden sığınma talep eden kişilerin yerleşimlerinin kalıcı olmasına izin verilmemelidir (Vanheule, 1999: 2).

On yedinci yüzyıldan sonra pasaport kavramı hayat bulmuştur (Erözden, 99-104). İngiltere’de yaşanan sanayi devrimi ve beraberinde getirdiği ucuz iş gücü ihtiyacı sonucu çok sayıda yabancı uyruklu işçi İngiltere’ye yerleşmiştir. Sanayi ve milliyetçilik birbirine paralel biçimde güçlenince, bu yabancı uyruklu kişilere karşı bir takım kurallar ve yaptırımlar ortaya çıkmıştır (Hobsbawm, 1998: 214).

2.1.3. 18.-19. Yüzyılda Göç ve Mültecilik

Yıllarca Avrupa’dan göç eden göçmenler ve dünyanın farklı bölgelerinden getirilen işçi ya da kölelerin oluşturduğu Amerika’daki 13 Koloni, İngiltere’nin uygulamak istediği yeni vergi düzenlemesine karşı çıkmış ve 1774 Philadelphia Kongresi sonrası İngiltere’ye savaş ilan etmiştir. Bu kongrede alınan asıl kararlar ise İngiltere sömürsünün sonu kabul edilebilecek olan Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ve İnsan Hakları Bildirisi’nin kabulü olmuştur Bu bildirgelerin de bir sonucu olarak

1787 yılında bağımsızlığını ilan eden 13 Koloni Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmuştur (Newins ve Commager, 2005: 44).

1858 yılında Büyük Britanya Pasaportu'nun yalnızca İngilizlere verilmesi kararıyla pasaport günümüzde anlaşıldığı biçimiyle ilk kez İngiltere'de kullanılmıştır (Hobsbawn, 1998: 214). Sanayi Devrimi'nin ilk aşamasının sonu kabul edilen 1870 sonrası kapitalist ekonomi Amerika, Afrika ve Asya'ya yayılmış ve beraberinde sömürgecilik, küreselleşme hız kazanmış, Sosyalizm ortaya çıkmış ve milliyeti temsil eden pasaport kullanılmıştır (KÖOSGDİB, 2004: 13).

Birinci Dünya Savaşı öncesi tırmanan milliyetçilik, savaş sonrası oluşan yeni ulus devletlerde ırkçılık halini almış, İtalya ve Almanya'da faşizm olarak hayat bulmuştur. Birbiriyle savaşan Avrupa devletleri arasında pasaport ve vize uygulamaları yaygınlaşmıştır. Bunun askeri nedenlere dayandığı aşikârdır. Pasaport ve vize uygulamaları sayesinde hem askerlik yapabilecek nitelikte kişilerin göç etmesinin engellenmesi hem de tehlikeli yabancıların ülkeye girişinin engellenmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Marrus, 1985: 92).

2.1.4. 20. Yüzyılda Göç ve Mültecilik

Yirminci yüzyıl, gelişen savaş teknolojisinin bir sonucu olarak, insanlığın çok sayıda savaşa şahit olduğu bir dönem olmuştur. Dolayısıyla yirmi birinci asırda sığınmacılar ve mültecilerin yaşam koşulları, sığınma talepleri uluslararası bir hukuk meselesi haline gelmiştir (Özcan, 2005:1).

Beter (2006:15) de göç uygulamalarına dünya savaşlarının etkisinden bahsetmekte ve Avrupa'nın göçmenleri duruma göre olumlu ya da olumsuz bir bakış açısıyla karşıladığını belirtmektedir. Mülteciler politik açıdan bazen piyon bazen de sermaye olarak görülmüştür. Günümüzdeki Birleşmiş Milletler'in temeli sayılabilecek olan Milletler Cemiyeti, Versay Barış Antlaşması'na dahil edilerek kabul edilmiş olan Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'nin 1920'de yürürlüğe girmesiyle kurulmuştur. Milletler Cemiyeti bünyesinde Mülteci Konseyi de yer almıştır (Wikipedia, 2017a). 1921'de kurulan Mülteciler Yüksek Komiserliği ve ardından sırasıyla 1931-1938 arasında faaliyet göstermiş olan Nansen Uluslararası Mülteciler Ofisi, 1933-1938

arasında faaliyet gösteren Almanya'dan Gelen Mülteciler için Yüksek Komiserlik, 1939-1946 arasında faaliyet gösteren Mülteciler için Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği ve 1938-1947 arasında faaliyet gösteren Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi bu yıllarda yaşanmış iki dünya savaşı esnasında yerinden olmuş mülteciler için, farklı amaçlarla, farklı devletlerin işbirliğinde kurulmuştur (Kaya ve Eren, 2015, 12).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan yeni devletler ve sınırlar azınlıklar ve mülteciler gibi iki büyük problemi gündeme taşımıştır (Jakobsen ve Smith, 2007: 135). Rusya'da yaşanan iç karışıklıklar sonucu, 1921'de ve öncesinde, on binlerce kişi komşu Avrupa ülkelerine göç etmiş ancak bu ülkelerce kabul edilmemiştir (Marrus, 1985: 73). Sonuçta konu Milletler Cemiyeti'nde gündem olmuştur (Skran, 1995: 89).

Yirmi birinci yüzyılda yaşanan savaşlar, devrimler, isyanlar ve bunun sonucunda ortaya çıkan göç hareketleri nedeniyle bu devirde iltica uluslararası bir mevzu haline gelmiş, konuya uluslararası sosyal ve hukuki çözümler bulunması için de ortak fikirler üretilmiştir (Odman, 1995:14). Ulusal azınlıklar için uluslararası koruma önerilmiştir. İnsanca görünen bu öneriyle aslında insan haklarının yaşatılmasından çok Avrupa'da zorlukla oluşmuş sınırların ve yeni düzenin muhafaza edilmesi amaçlanmıştır. Azınlıklara vatandaşlık hakları sağlanması durumunda göçün önüne geçilebileceği düşünülmüştür (Mair, 1928: 942). Bu yüzyıl başında, iltica sosyal ve ahlaki bir problem olarak nitelendirilmiştir. Yapılan hukuki düzenlemeler güçlü batı devletlerinin menfaatleri gözetilerek kurgulanmıştır. Egemen devletler ilticayı bir egemenlik meselesi olarak değerlendirmiş ve soruna kendi çıkarları doğrultusunda çözümler öne sürmüşlerdir (Odman, 1995: 19).

1920'de Milletler Cemiyeti tarafından organize edilen Uluslararası Pasaport, Ticaret Uygulamaları ve Geçiş Belgeleri Konferansı'nda bir devletin vatandaşı kabul edilen kişiye o devlet tarafından fotoğraf içeren bir pasaport verilmesi, devletler arası geçişlerde vize uygulaması konusunda mutabakata varılmıştır (Mair, 1928: 44). Bu mutabakatın bir sonucu olarak 1922 yılından itibaren pasaport uygulaması başlamıştır (Holborn, 1975: 12).

1929'da yaşanan ekonomik kriz sonucunda ortaya çıkan işsizlikle beraber mülteciler konusu yeniden tartışmalı bir hal almıştır. 1933 tarihli Milletler Cemiyeti'nde kabul edilen Mültecilerin Statülerine İlişkin Sözleşme ile mültecilerin yaşadığı siyasi, hukuki ve toplumsal problemlerin önüne geçilmesi amaçlanmış ancak bu mümkün olmamıştır (Stenberg, 1989: 45).

1930'larda bu kez Almanya Yahudileri göçe zorlanmış ve yeni bir mülteci krizinin hortlamasına neden olmuştur. On binlerce Yahudi Filistin topraklarına gönderilmiş ve orada kalmaya zorlanmıştır (Jastram, 2001: 25). Ekonomik kriz ve yükselen sosyalizm Alman İşçi Partisi lideri Hitler'i iktidara taşımış ve Almanya 1933'te Milletler Cemiyeti'nden ayrılmış ve Polonya'yı işgal etmiştir (Arit, 1974: 33). Hızla silahlanan ve Mançurya'yı işgal eden Japonya da aynı yıl cemiyetle yollarını ayırma kararı almıştır (Parker, 2005: 28). Bu silahlanma yarışı sonucunda 1939-1945 arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık elli milyon insan hayatını kaybetmiş ve pek çok kişi de göç etmek zorunda kalmıştır (Wikipedia, 2017b). Groningen (2006) kırklı yıllarda Avrupa kıta nüfusunun yaklaşık yüzde onunun mültecilerden oluştuğunu belirtmektedir.

Savaş sonrasında sivil toplum kuruluşları, ulusal ya da uluslararası çapta yardım kuruluşları önem kazanmıştır (Wallerstein ve Hopkins, 2000: 72). 1943'te Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA) kurulmuştur (BMMYK, 2001). Birleşmiş Milletler Antlaşması 26 Haziran 1945'te kabul edilmiş ve aynı yıl 22 Ekim'de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı evrensel düzeyde ilk kez yasaklanmıştır (Wikipedia, 2017c). Uluslararası nitelikte, bu kapsamda değerlendirilebilecek ilk örgüt Milletler Cemiyeti'dir. Hukuken varlığı 1946'da sona eren örgüt daha sonra Birleşmiş Milletler halini almıştır (Sur, 2000: 170).

1947 yılında UNRRA kapatılmış yerine Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) kurulmuştur (Stenberg, 1998:73). 1951 sözleşmesine dek BM, İnsan Hakları Evrensel Bidirgesi'ni referans kabul etmiş ve kurulan IRO'ya hükümetler arası mülteciler komitesinin görevleri devredilmiştir (Odman, 1995: 26). IRO'ya göre "haklı nedenlere bağlı baskı ve zulüm da dahil olmak üzere ülkesine dönmek için nedeni olan" kişiler

mülteci olarak kabul edilmiş ve bu tanım 1951 Cenevre Antlaşması'nı da referans kabul edilmiştir (Odman, 1995, 28).

IRO faaliyetleri sonucu vasıflı göçmenlerin ayrıştırılması ve hedef ülkelerce (özellikle Amerika Birleşik Devletleri) değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan kalkınma, Avrupa'daki vasıflı nüfusun azalmasına yol açacağı endişesi ile Avrupa tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Dünyada yaşanan yeni kutuplaşmaların sinyalleri de sayılabilecek olan, sosyalist devlet vatandaşlarının IRO yardımlarından yararlanamaması gibi bazı uygulamalar sonucu işlevini yitiren IRO 1952'de kapatılmıştır (Skran, 1995: 87). BMMYK'nın kuruluşu ve 1951 tarihli çalışmanın sonraki bölümünde detaylıca incelenecek olan Cenevre Antlaşması da bu döneme denk gelmektedir.

Yirmili yıllar ile ellili yıllar arasında, uluslararası platformlarda, iltica, hukuki, sosyal ve bireyselci olmak üzere üç farklı yaklaşım kapsamında değerlendirilmiştir. Hukuki yaklaşım, ilticaya ilişkin uluslararası bir hukuk sistemi yaratmak ve bu sistemin işlerliğini sürdürmeyi hedeflemiştir. Sosyal yaklaşım ise sosyal ihtiyaçlarını ülkesinde gideremeyen bireylere sosyal yardım sağlamayı amaçlamaktadır. Bireyci yaklaşımda ise iltica, kişisel hak ve özgürlükler kapsamında ele alınır ve güvenli bir ortam arayışındaki herkes mülteci kabul edilir (Odman: 23).

2.1.5. Cenevre Sözleşmesi

Bu bölümde öncelikle Temel Cenevre Sözleşmeleri, ardından yapılan değişikliklerle birlikte 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1.5.1. Temel Cenevre Sözleşmeleri

1948-1949 yıllarında yapılan antlaşmalar ve düzenlemeler Temel Cenevre Sözleşmeleri olarak adlandırılmaktadır. Bunlar;

- 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
- 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi,

- 1949 Savaş Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yararlılarının Vaziyetlerinin Islahı İçin Sözleşme,
- 1949 Denizdeki Silahlı Kuvvetlerin Yaralı, Hasta ve Kaza Geçirmiş Mensuplarının İyileştirilmesi Hakkında Sözleşme,
- 1949 Savaş Tutsaklarına Uygulanacak İşlemlere İlişkin Sözleşme,
- 1949 Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'dir (Varyemez, 2006: 58).

Kaya ve Eren (2015), bunlara ek olarak 1933 tarihli Mültecilerin Uluslararası Statülerine Dair Konvansiyon'un da 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne kaynaklık ettiğini belirtmektedir. Dokuz farklı ülkenin katılımıyla kabul edilen bu sözleşmeye göre ulusal güvenlik ya da kamu düzeninin ihlali istisna kabul edilmek üzere göçmenlerin sınır geçişinin zor kullanarak engellenemeyeceği ve göçmenlerin sınır dışı edilemeyeceği hükümleri yer almaktadır.

2.1.5.2. 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'da ortaya çıkan mülteci sorununu ekonomik hedefleri doğrultusunda araçlaştırmış, Sovyet Rusya'ya gösterdiği ayrılıkçı tavırla kalıcı düzenlemelerin yapılmasının da önüne geçmiştir (BMMYK, 2001). İkinci Dünya Savaşı'nın henüz sona erdiği ve kalıcı mülteci politikalarına ihtiyacın doruk noktasına ulaştığı yıllarda bu kez bölgesel krizler ortaya çıkmıştır. Temel Cenevre Sözleşmeleri'nin yürürlüğe girdiği 1949, aynı zamanda, Almanya'nın Berlin Duvarı ile ikiye ayrıldığı, Sovyet Rusya'nın nükleer silah denemeleri yaptığı, Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO)'nün kurulduğu ve Kore Savaşı'nın başladığı yıldır (Marrus, 1985, 140-145).

1951'e gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa mülteciler konusunda nihayet uzlaşmış ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Bu örgüt tarafından Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Cenevre'de Mülteciler ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkında Birleşmiş Milletler Konferansı'nda sunulan sözleşme 22 Nisan 1954 itibariyle yürürlüğe girmiştir (BMMYK, 2001).

Sözleşmede 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da gerçekleşen olaylar ve 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde gerçekleşen olaylar olmak üzere iki ayrı ibare yer almıştır (BMMYK, 1998, 68). Bu ikilik ya da zaman ve mekan sınırlaması, mülteci haklarını Avrupa ve İkinci Dünya Savaşı’nı merkeze alarak, sözleşmenin evrensel ve insani olabilme niteliğinden uzak kalmasına neden olmuştur (Varyemez, 2006).

Cenevre Sözleşmesi’nde “mülteci” çok dar bir tanımla yer almaktadır. Baskı ve zulüm önkoşul olmakla beraber mültecilik ırk, din, milliyet, özel bir gruba mensubiyet ve politik düşünceye sahip olmayla ilintili değerlendirilmiştir. Bu da sözleşmenin gerçek hayatta uygulanmasında zorluklar olacağı ve farklı yorumlamalar olacağı anlamına gelmektedir (Odman, 1995: 45).

Cenevre Sözleşmesi mültecilerin hukuki statülerine ilişkin hükümler içermektedir ancak iltica hakkına ilişkin herhangi bir düzenleme, sözleşmede yer almamaktadır. Diğer bir deyişle sözleşme ev sahibi ülkelere kabul ettikleri mültecilere dair kesin bir yetki vermemektedir. Dolayısıyla sözleşmeyi imzalamış bir devlet doğrudan sığınma hakkını tanımak mecburiyetinde değildir. Sözleşmeye göre ayrıca devletler sığınma hakkını tanıma yükümlülüğünde olmamakla beraber, bu hakkı tanıyacakları kişilere bazı sınırlamalar getirmekte özgürdür (BMMYK, 2001).

2.1.6. Cenevre Sözleşmesi Sonrası Göç ve Mültecilere İlişkin Yapılan Düzenlemeler

Avrupa Konseyi tarafından 1950’de imzalanan İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne dayandırdığı başta yaşama hakkı olmak üzere insan haklarını korumayı hedeflemiştir. Sözleşmenin ihlali durumunda yaptırımlar söz konusudur ve bu bakımdan sözleşme o güne dek kabul edilen diğer anlaşma ya da bildirgelerden ayrılmaktadır. Kapsamında ilticaya ilişkin doğrudan hüküm bulunmasa da işkence yasağına ilişkin hükümleri mültecilerin iadesi konusunda referans kabul edilmektedir (Eren ve Kaya, 2015: 15).

1954 yılında kabul edilen Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme kapsamında ise hiçbir devletin vatandaşı sayılmayan ve vatansız kişilerin bulundukları

ülke iç hukukunda nasıl değerlendirileceğine ilişkin düzenlemeler yer almıştır (Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair Sözleşme, 1954: 117). Vatansızlara ilişkin ayrıca 1961 yılına ait Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Sözleşme ile sözleşmeye tabi devletlerden birinin toprakları üzerinde doğum ya da nesep bağı ile devlete ilişiği olan kişilerin vatandaş kabul edilmesi ve elinde olmayan nedenlerle bir ülke vatandaşlığından men edilmiş kimselerin vatandaşlığının korunması hedeflenmiştir (Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi, 1961: 175).

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan, zaman ve mekana ilişkin bu sınırlamalar 1967 Protokolü ile kaldırılmıştır (BMMYK, 1998: 314). 1967 Protokolü'ne göre "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve " ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri sözleşme metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir. Ayrıca protokolde, "Taraflar Devletler, işbu Protokolü, hiç bir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır." ifadesi yer almıştır (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, 1967).

1967 değişiklikleri ile birlikte Cenevre Sözleşmesi tüm dünyada uygulanabilir hale gelmiştir fakat "mülteci" tanımında bir değişiklik yapılmamış haliyle mevcut mülteci sorunu çözülememiştir. Örneğin siyasi karışıklıklar, doğal afetler ve hatta savaş bireylerde korkuya yol açmasına karşın zulüm olarak değerlendirilmeyebilmekte bu duruma maruz kalan kişiler sözleşme referans kabul edildiğinde mülteci olarak kabul edilmeyebilmektedir (Odman, 1995: 42).

BMMYK'ye (1998) göre 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde taraf olan devletler bazı yükümlülükleri kabul etmiş sayılır. Öncelikle bu ülkeler, gelen kişileri korumak zorundadır. Ayrıca bu devletler BMMYK ile de işbirliği içerisinde kabul edilir. 1951 Cenevre Sözleşmesi Madde 35'e göre taraf devletler, BMMYK'nın görevini yerine getirmesine ve sözleşmede bulunan hükümleri uygulamasına yardımcı olmalı ve BMMYK ile işbirliği içinde hareket etmelidir. Bu devletler, sözleşmenin uygulanması hususunda kabul edebilecekleri kanun ve yönetmeliklerle ilgili, BM Genel Sekreteri'ne bilgi vermeyi kabul etmiş sayılırlar. Son olarak "karşılıklılık" olarak bilinen bir uygulama olarak, bir ülkenin iç hukukuna göre bir yabancıya hak tanınması, o yabancının ülkesinin benzer bir uygulamasına dayanıyorsa, mülteciler bu

kapsamda değerlendirilmeyecektir. Diğer bir deyişle karşılıklılık, mültecilere uygulanamaz.

Yetmişli yıllarda, Birleşmiş Milletler’de, sığınma hakkının temel hak ve hürriyetler arasında sayılması için öneriler sunulmuş ve bu öneriler döneminde sıcak karşılanmıştır. Ancak bu konuya ilişkin mutabakat sağlanamadan konu kapanmış görünmektedir. Genel kabule göre sığınma, başka bir ülkenin hukuk sistemine dahil olmayı, korunmayı ve oraya yerleşmeyi kabul etmek anlamını taşımaktadır. Bir devletten bir başkasına göç eden kişinin geldiği ülkeye ya da bir başka ülkeye iade edilmemesi ve yerleşme izninin verilmesi sığınma olarak nitelendirilir. Kısacası sığınma bir devletin egemenlik uygulamalarındandır (Vanheule, 1999: 3). Diğer bir deyişle sığınma hakkı uluslararası hukukun değil sığınılan ülkenin ulusal hukukunun kapsamındadır (Goodwin Gill, McAdam, 2007).

Bilhassa doksarlarda, sorunlu topraklarda, sivillerin hayatını garanti altına almak üzere hayata geçirilen “savunulan güvenli bölge stratejisi” de göç kavramıyla birlikte incelemeye değer bir konudur. Öncelikle uluslararası mercilerce yapılan tanımlara göre mülteci olmanın koşullarından biri olan “kendi ülke sınırları dışında olma” durumu güvenli bölgede tartışmalı hale gelmektedir. Aslına bakılırsa hayata geçirilememiş olsa da uygulamanın amacı mağdur olan kişilerin yurtlarına, evlerine dönmesini kolaylaştırmak ve güvenlik sağlamaktır. Boşnaklar ve Sırp lar arasında yaşanan savaşta bu güvenli bölgelere sığındığı için mülteci statüsü kazanamayan pek çok kişinin mağdur olduğu bilinmekte ve bu stratejinin işlerliğinin düşük olduğunun göstergesi kabul edilmektedir (Sancar ve Peker, 2001). Günümüzde hala, aynı ülke sınırları içinde göç eden kişilere hukuki statü sağlayan tek uluslararası belge Kampala Sözleşmesi olarak da bilinen 1969 yılında 41 Afrika ülkesinin katılımıyla imzalanan, 1974’te yürürlüğe giren Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’dir (İGAMDER, 2017).

2.3. Göçle İlgili Kuruluşlar

Bu bölümde, mültecilerle ilgilenen, uluslararası ölçekte en etkili kuruluşlar kabul edilen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü ve Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi’nin kuruluşuna ve

amacına ilişkin bilgilere ve ardından Türkiye’de göçmen ve mültecilerden sorumlu devlet organı olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne dair bilgiler paylaşılacaktır.

2.3.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü 14 Aralık 1950’de BM Genel Kurulu tarafından, İkinci Dünya Savaşı sonrası göçe zorlanmış Avrupalılara yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Mülteci sorununun çözümüne yönelik uygulamaların kaynağı kabul edilen 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme BMMYK’nın kuruluş amacını yansıtmaktadır. Kuruluşun üç yıl içerisinde misyonunu tamamlayıp feshedilmesi düşünülmüş ancak bu hiçbir zaman gerçekleşmemiştir (BMMYK, 2017a).

BMMYK’nın amacı mültecilerin rahatını sağlamak ve haklarını muhafaza etmektir. Kuruluş, mültecilerin evlerine geri dönmelerini sağlamak ya da başka bir ülkeye yerleşmelerine aracılık ederek kalıcı çözümler sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle devletleri ve diğer aktörleri destekleyerek göçü minimum düzeye indirmeyi hedeflemektedir (BMMYK, 2017).

Kuruluş, ilk etapta Kuzey Avrupa ardından Latin Amerika ve Asya derken 1960’larda Afrika’yı da kapsayan faaliyetleriyle, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yapılan 1967 tarihli değişikliklerle birlikte Orta Doğu da dahil dünyanın farklı coğrafyalarında etkinlik göstermiştir. Örgüt bugün altmış altıncı yılında hala faaliyet gösteren en büyük uluslararası mülteci yardım kuruluşudur (BMMYK, 2017a).

2.3.2. Uluslararası Göç Örgütü

International Organization for Migration (IOM)

1951 yılında, kısaca PICMME olarak bilinen, Göçmen Hareketi Hükümetlerarası Geçici Komitesi (the Provisional Intergovernmental Committee for the Movement of Migrants from Europe) adıyla, İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa’da yaşanan kaos ve göç nedeniyle kurulmuştur. İsmi önce 1952’de

Hükümetlerarası Avrupa Göçü Komitesi (Commitee for European Migration-ICEM) olarak değiştirilmiştir. 1989’da, bugün de geçerli olan, Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM) adını almıştır.

Kuruluş;

1. Göç yönetiminin önündeki eylemsel engellerin giderilmesine yardımcı olmayı
2. Göçe ilişkin konularda mutabakatın geliştirilmesini
3. Göçe bağlı sosyal ve ekonomik gelişmenin teşvik edilmesini
4. İnsan onurunun ve göçmenlerin rahatının önemsenmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

2.3.3. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)

1993’te Avusturya ve İsviçre öncülüğünde kurulmuştur. Göç ve mülteciler konusunda ihtiyaç duyulan çok yönlü dayanışma için gayri resmi danışmanlık hizmeti vermeyi amaçlamaktadır. ICMPD’nin amacı yenilikçi, kapsamlı ve sürdürülebilir göç politikalarını desteklemek; kuruluşlar ya da hükümetler arasında hizmet transferini sağlamaktır.

Avusturya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Makedonya, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İsveç ve İsviçre olmak üzere on beş ülkenin üyeliğiyle müteşekkildir. Birleşmiş Milletler ise gözlemci statüsündedir (IOM, 2017).

Türkiye’de kalkınma odaklı bir göç politikası geliştirilmesi amacıyla, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile İsviçre Göç Müsteşarlığı (SEM) işbirliğinde ve Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) uygulayıcı ortaklığında Sessiz Destek- Türkiye’de Kalkınmaya Duyarlı ve Uyumlu Bir Göç Politikası Çerçevesinin Desteklenmesi Projesi 29 Ocak 2015 itibariyle hayata geçirilmiştir (GİGM, 2015). Yine GİGM koordinatörlüğünde, ICMPD uygulayıcı ortaklığı ile uygulama süresi 15 ay olan, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Kurumsal Kapasitesinin

Geliştirilmesine Destek - Faz II Projesi ile düzenli ve düzensiz göç ile uluslararası koruma konularındaki çalışmalarının desteklenmesi, ayrıca AB ile gerçekleştirilen Vize Serbestisi Süreci'nde çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir (GİGM, 2016b).

2.3.4. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Göçe ilişkin çalışmaların uzman, yenilikçi, uluslararası işbirliğine açık sivil mekanizmalar tarafından sürdürülmesi ve yönetilmesi amacıyla oluşturulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün hedeflediği faaliyetlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (GİGM, 2017a):

- Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak,
- Göçle ilgili kurum kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak
- Yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek.

2.4. Türkiye'de Göçle İlgili Mevzuat

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü mevzuatına göre Türkiye'nin kabul etmiş olduğu uluslararası sözleşmeler şunlardır:

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme
- Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi
- Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi

Ulusal göç düzenlemeleri 04.04.2013 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, 10.04.2013 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan ve 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi

Gazetede yayınlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile sağlanmaktadır. Ayrıca göçe ilişkin ulusal mevzuat kısmında aşağıdaki kanunlar da listelenmektedir (GİGM, 2017b):

- Pasaport Kanunu
- İskan Kanunu
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
- Harçlar Kanunu
- Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu
- Türk Vatandaşlığı Kanunu

Pek çok konuda olduğu gibi sığınma ve mültecilik konusunda da İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB), temel bir kaynak hükmündedir. 1948’de yayınlanan ve bir yıl sonra Resmi Gazete aracılığıyla resmen duyurulan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. Maddesinin birinci fıkrasında “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.” ifadesi yer almaktadır. Bu hak aynı maddenin ikinci fıkrasında “Gerçekten siyasi nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.” ifadesi ile sınırlandırılmaktadır (İHEB, 1948).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yer alan hakların savunulması ve korunması amacıyla uluslararası hukuki normlar belirlenmiş ve bu normlar Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nde derlenmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nca 1966’da kabul edilen ve on yıl sonra yürürlüğe giren sözleşme 15 Ağustos 2000’de Türkiye tarafından da imzalanmıştır ancak hala TBMM ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmamıştır. Bu sözleşmede sığınma ve mültecilik konusunda herhangi müstakil bir kısım bulunmamaktadır (TBMM, 2017). Bu durumda İHEB tek başına uygulanamaz ve öznel bir sığınma hakkı doğurmaz (Vanheule, 1999: 4).

1967’de ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname’de ise yine İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. Maddesi referans gösterilerek tavsiye niteliğinde kararlar yer almaktadır. Bunlardan

bazıları mültecilerle bazıları ise mültecilere ev sahipliği yapan devletlerin ve diğer devletlerin göçe ilişkin uygulamaları konusundadır. Beyannameye göre

- “Bir Devletin, egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı mücadele edenler dahil olmak üzere, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. Maddesine giren kişilere tanıdığı sığınmaya, tüm öteki devletlerce saygı gösterilecektir.”
- “Sığınma hakkı tanımaya ilişkin temellendirmenin değerlendirilmesi, sığınma hakkını tanıyan devlete ait olacaktır.”
- “Bir Devlet, sığınma hakkı tanıma ya da tanımayı sürdürme konularında güçlüklerle karşılaşsa, Devletler tekil olarak ya da bir arada ya da Birleşmiş Milletler aracılığıyla, uluslararası dayanışma ruhu içinde, söz konusu Devletin üzerindeki yükü hafifletmek için gerekli önlemleri alacaklardır.”
- “Sığınma hakkı tanıyan devletler, sığınma hakkı elde etmiş kimselerin, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı etkinliklerde bulunmalarına izin vermeyeceklerdir.”

Beyannamenin mültecilere ilişkin kısımlarında ise

- “Sığınma arama ve sığınma olanağından yararlanma hakkı hakkında, barışa karşı bir suç / bir savaş suçu, ya da insanlığa karşı bir suç, bu tip suçlarla ilgili hükümleri belirlemek için hazırlanan uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde suçları işlediğini düşünmek için ciddi nedenler bulunan herhangi bir kimse tarafından ileri sürülemez.”
- “Beyannameye belirtilen istisnalar haricinde hiç kimse, sınırda reddedilme, ya da sığınma hakkı aradığı ülkeye daha önce girmiş ise sınır dışı edilme ya da zulme uğrayabileceği herhangi bir ülkeye zorla geri döndürülme gibi önlemlere maruz kalmayacaktır. Bu ilkeye istisna, ancak olağanüstü nedenler olan ulusal güvenlik ya da kitlesel nüfus akışı durumunda olduğu gibi nüfusun korumasını sağlama amacıyla tanınabilir.”

- “Bir Devlet herhangi bir durumda bu maddenin 1. Paragrafında belirtilen ilkeye istisnanın haklı çıkarılabileceğine karar verirse, ilgili kişiye uygun gördüğü koşullarda, geçici sığınma ya da başka yollarla bir başka ülkeye gitme olanağını tanıma olasılığını değerlendirecektir.” ifadeleri yer almaktadır (Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname, 1967).

5543 sayılı İskan Kanunu’nda göçmen “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek balına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunan” olarak tanımlanmıştır. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 12. Maddesinde ise ulusal güvenlik ve kamu düzenini ihlal haricinde İçişleri Bakanlığı teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilmesine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Göç Avrupa Birliği için önemli bir problemdir. Farklı sosyal, tarihi, sosyolojik arka planlara sahip üye devletler farklı stratejiler izlemektedir. Bazıları iltica konusunda müsamahakâr davranırken bazıları katı kurallar uygulamaktadır. Göçmenlerin farklı ihtiyaç ve taleplerindeki farklılıklar da yine uygulama farklılıklarına yol açmaktadır. Bu nedenle Avrupa’da kendine has bir göçmen politikası uygulanmaktadır (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2006: 328).

Türkiye’de uygulanan göç politikaları Avrupa Birliği bağlamında incelendiğinde Türkiye’den bazı değişikliklerin talep edildiği görülmektedir. Bu reformlardan bazıları şunlardır (Beter, 2006: 25):

- Coğrafi çekincenin kaldırılması
- Sınır kontrollerinin iyileştirilmesi,
- Sığınmacı ve mültecilere açık kabul olanaklarının sunulması,
- Bu olanakların idari yapılar içerisine sokularak mülteci statüsünün belirlenmesi
- AB üyesi ülkeler yeniden kabul antlaşmalarının imzalanması
- Vize rejiminin AB sistemine uydurulması.

Türkiye’nin seksenlerden itibaren tüm dünyada da yaşanan nüfus hareketliliklerinden çokça etkilendiği bilinmektedir. Bu bağlamda, 2003 Ulusal Eylem

Planı'nda yer alan konulardan coğrafi kısıtlılıkların kaldırılması, ülkenin sosyoekonomik ve kültürel standartları etkilenmeden çözülmesi gereken bir başlık olarak değerlendirilmiştir (Beter, 2006: 25).

2003 Ulusal Eylem Planı'na göre Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekinceyi kaldırmayı planlamıştır. Ayrıca göç ve ilticaya ilişkin bir genel müdürlüğün kurulması, mülteci statüsüne ilişkin resmi prosedürün idari mercilerce değil hukuki mercilerce tamamlanması, kişisel hak ve özgürlüklerin korunması açısından hedeflenmiş, mülteci kabul merkezleri aracılığıyla insan hakları ihlallerinin engellenmesi amaçlanmıştır (Beter, 2006: 26). Beter (2006:26-27) ayrıca coğrafi kısıtlamanın kaldırılması sonucunda BMMYK'nın yetkilerinin gözlemci ya da denetleyici statüsüne geri çekilebileceğini öngörmüştür.

Yıllar sonra, 2016 Ulusal Eylem Planı'nda da 24. Fasıl olan Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığı altında gayri resmi bilgilere göre 4 adet açılış kriteri öngörüldüğü belirtilmektedir. Bunlardan üç tanesi doğrudan sınır güvenliği ve iltica ile alakalıdır (T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, 2016a: 175):

- Türkiye, İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı çerçevesinde; sığınma başvurusunda bulunanlara, mültecilere ve iade edilmeyi bekleyen düzensiz göçmenlere kalacak yer sağlamak için gerekli altyapıyı önemli ölçüde geliştirmek amacıyla mevzuat uyumunu sağlamak ve kurumsal kapasitesini güçlendirmek (uzman personel alımı ve eğitimi dâhil) için ayrıntılı bir yol haritası hazırlamalıdır. Bu yol haritasının, kısa, orta ve uzun vadeli öncelikleri açıkça içermesi ve gerçekçi bir plan (bütçe hesaplamaları dâhil) sunması gerekmektedir. Yol haritası, kısa, orta ve uzun vadeyi kapsayacak şekilde sarıh öncelik sıralamasını yansıtmalıdır. Türkiye, Yol Haritasında, halen yürürlükte olan “coğrafi sınırlamanın” kaldırılması dâhil, Cenevre Sözleşmesini ve Protokollerini tam olarak nasıl ve ne zaman uygulayacağını belirtmelidir.
- Türkiye, Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı'nı, somut faaliyetleri, hedefleri, gerçekçi bir takvimi, sorumlu makamları ve önemli yatırım gerektiren faaliyetlerin her biri için bütçe hesaplamalarını içeren bir yol haritasıyla tamamlamalıdır. Yol haritası, kurumlararası işbirliği, mevzuat uyumu, uygun

insan kaynakları politikası ve nihai hedef olarak sınırların kontrolünden ve gözetiminden sorumlu bir profesyonel kurum oluşturulması dâhil kurumsal yapılanmaya ilişkin konuları kapsamalıdır.

- Türkiye, Avrupa Komisyonuyla yürüttüğü Geri Kabul Anlaşması müzakerelerine, bu müzakereleri sonuçlandırmak amacıyla istikrarlı bir biçimde devam etmelidir.

“Temel hak ve özgürlüklerin eksiksiz bir biçimde kullanılabilmesini teminen güvenlik, terör ve organize suçlarla mücadele, göç ve iltica politikaları ve sınır yönetimi alanlarında da kanuni düzenlemelerin tamamlanması temel hedefler arasındadır.” ifadesi de Türkiye’nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi başlığı altında yer almıştır (T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, 2016b: 9).

Türkiye’de iltica hukukuna ilişkin ilk ulusal yasal düzenleme 4 Nisan 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur. Kanun, yabancıların Türkiye’ye girişlerini, Türkiye’de kalışlarını ve Türkiye’den çıkışları ile koruma talebinde bulunan yabancılara ilişkin düzenlemeleri içerir.

YUKK’a (2013) göre uluslararası koruma statüleri “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” olmak üzere üçe ayrılmaktadır. YUKK’a göre mülteci “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” olarak tanımlanırken şartlı mülteci Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle mülteci durumuna düşmüş kişidir. İkincil koruma ise “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız” kişiler için sağlanmaktadır.

Mevcut durumda Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ni coğrafi sınırlılıklarla beraber kabul etmiş sayılmakta ve uygulamaları bu doğrultuda yönetmektedir. Avrupa’dan gelen sığınmacılar “mülteci” diğerleri ise “şartlı mülteci” olarak adlandırılmakta, ve şartlı mültecilere bir başka ülkeye geçene dek koruma sağlanmaktadır.

3.BÖLÜM

SURİYE’NİN SİYASAL VE SOSYAL YAPISI İLE SURİYEDEN TÜRKİYEYE GÖÇ VE SURİYELİLERİN DURUMU

3.1. Suriye’nin Siyasal ve Sosyal Yapısı

Bu bölümde öncelikle Suriye’ye ait güncel demografik bilgiler sunulacak, ardından Suriye’nin yakın tarihi kısaca özetlenecektir.

3.1.1. Suriye’nin Demografik Özellikleri

Suriye, 185.180 km² yüzölçümüne sahiptir. Toplam 2.253 km sınır ile çevrilidir. Türkiye, 822 km ile en uzun kara sınırına sahip olduğu ülkedir. Bunu 605 km ile Irak, 375’er km ile Lübnan ve Ürdün ve 76 km ile İsrail takip etmektedir (UTL, 2017).



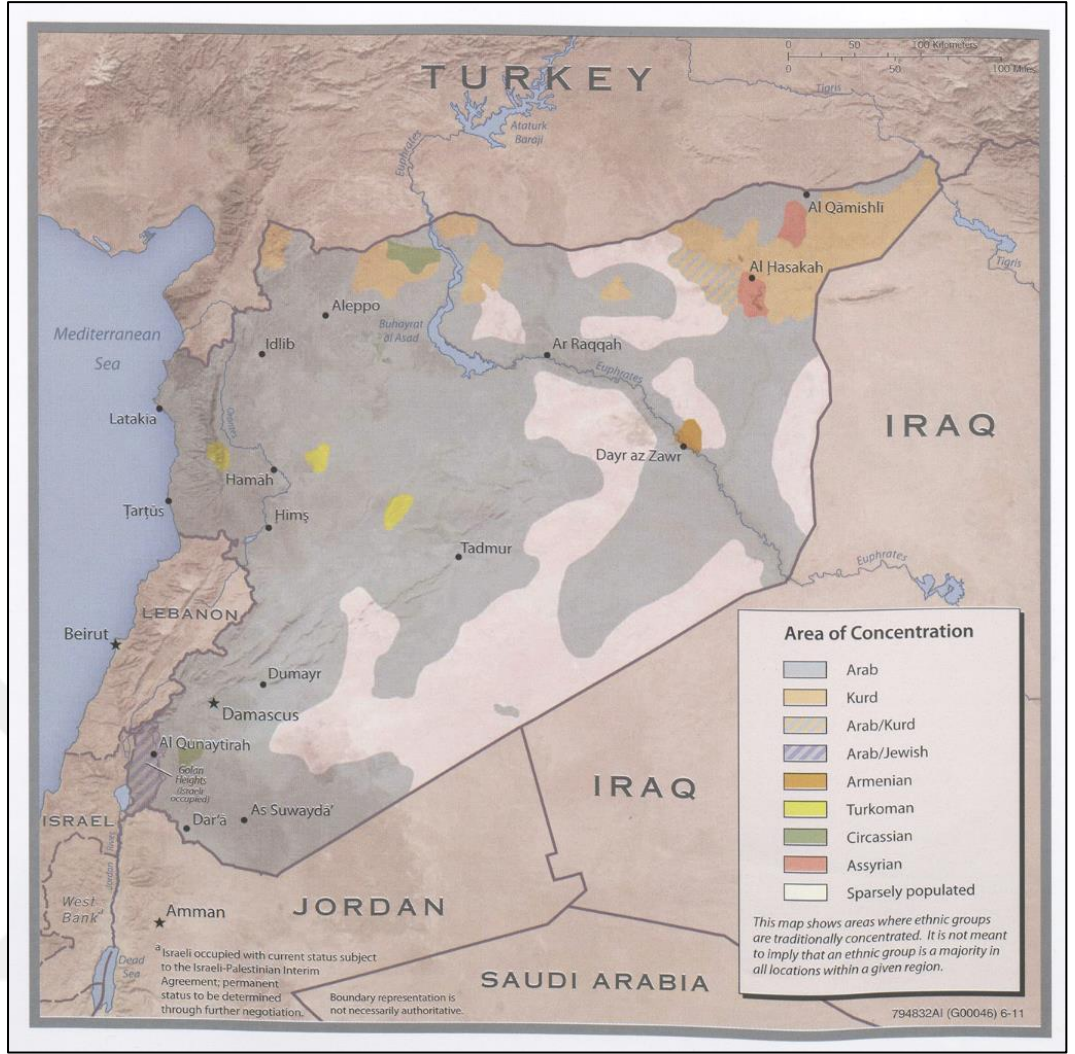
Google Maps programı ile 4 Nisan 2017’de ulaşılmıştır.

2010 verilerine göre nüfusu 22.517.750'dir. Suriye'de Arapça resmi dil kabul edilirken, Kürtçe, Ermenice ve Çerkezce de yaygındır. Fransızca ve İngilizce yağın Batı dilleridir (UTL, 2017).



Nüfus Yoğunluğuna Göre Suriye Haritası (UTL, 2017)

Yukarıdaki haritada gösterildiği gibi, 2004 verilerine göre, nüfus yoğunluğu en fazla olan bölgeleri Halep ve Şam'dır. Nüfusun %74' ü Sünni Müslüman, % 16'sı Hristiyan, %10'u ise Yahudi'dir. %90.3'ü Arap olan nüfusun geri kalanını Kürtler, Ermeniler, Çerkezler ve Türkmenler oluşturmaktadır. Aşağıdaki haritada farklı etnik kökenden insanların yaşadığı bölgeler sunulmaktadır:



Suriye'deki Etnik Kökenlerin Dağılımı (UTL, 2017)

3.1.2. Suriye'nin Tarihi

3.1.2.1 Suriye Devletinin Kuruluşu

Suriye, Osmanlı Devleti hâkimiyetindeyken Şam eyaletinde (Bilad eş-Şam) yer alıyordu. Endüstri Devrimi ile birlikte Avrupa'nın pazar arayışı ile sahip olduğu Hristiyan nüfusun yarattığı rahat ortamın da bir sonucu olarak, Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü yitirmiştir (Topal, 2015).

1920'de İtalya'da imzalanan San Remo Antlaşması sonucunda Şam eyaletinde yer alan güneyde Mısır, kuzeyde Anadolu yarımadası, doğuda Irak ve batıda Akdeniz

arasında yer alan topraklar, parçala-yönet politikası sonucu farklı devletlere bölünmüş, İsrail, Filistin, Ürdün ve Suriye kurulmuştur (Oktay, 2008: 78).

Bir zamanlar Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Ortadoğu toprakları İngiltere ve Fransa arasında paylaşılmıştır (Raymond, 2001: 18). Suriye Fransızlar tarafından Şam, Halep, Lazkiye ve Cebel-i Dürzi adında dört parçaya ayrılmış, ardından Şam ve Halep bölgeleri birleştirilerek "Suriye" olarak anılmıştır. Lazkiye ve Cebel-i Dürzi 1936'ya dek özerk bölgeler olarak kalmıştır (Maoz, 1995: 37). 1921'de Türkiye-Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması hükümlerince Türkiye sınırları dışında bırakılan İskenderun ise 1929'da, özerk bölge olarak Halep'e bağlanmıştır (Şen, 2004: 91).

Fransızların mandaları altında bulundurdıkları Suriye'de ilk icraatları üst rütbelileri Fransız olmak üzere, yerli askeri birlikler kurmak olmuştur. Çok sayıda Dürzi ve Nusayri ile Çerkezler ve Ermenilerden müteşekkil bu ordu, büyük oranda, Sünni halk içerisindeki azınlıklardan oluşuyordu. Gücünü yitiren Sünniler ve sahip oldukları ayrıcalıklara ve olanaklara rağmen azınlıklar manda yönetimine karşı gittikçe güçlenen bir muhalefet hareketi içerisindeydiler. Bunun sonucunda, 1925 yılında, Cebel-i Dürzi'de, manda yönetimine karşı başlayan isyan diğer bölgelere de sıçramış, iki yıl sonra Fransızlarca bastırılmıştır. İsyandan sonra Suriyeli milliyetçi muhalifler "Halk Cephesi" adı altında örgütlenmiştir. Yine isyan sonrası Fransızlarla, Suriyeli muhalifler arasında varılan mutabakat sonucu 1928'de Halk Cephesi'nin kazandığı seçimler gerçekleştirilmiştir (Hourani, 2003: 290).

Halk Cephesi tarafından o dönemde hazırlanan, Suriye'nin bölünmez ve bağımsız bir devlet olduğu hükümlerini içeren anayasa, Fransız yönetimince reddedilmiştir. 1930'da Fransızların hazırladığı anayasa uygulanmaya başlamıştır. Bu anayasa ile Fransızlar Suriye'nin toprak bütünlüğünü tanımış ancak bu topraklar üzerindeki egemenliklerini sürdürmüşlerdir. 1932'de Suriye yeniden seçime gitmiş ve Halk Cephesi hükümet kurmuştur (Şen, 2004 : 94).

Avrupa'nın kendi içinde yaşanan çatışmalar, Almanya ve İtalya'nın Fransa üzerine tehditleri, Fransa'nın manda yönetimi altında bulunan bölgelerde de işini zora sokmuş ve 1936 yılında Suriye'de protestolar, grevler ve isyanlar baş göstermiştir. Bu

gelişmeler sonunda Fransa Suriye ile yeniden masaya oturmuş ve Suriye'ye ait iki hava üssünü yirmi beş yıllığına kullanmaya devam etme şartıyla beraber Suriye'nin bağımsızlığını ilan eden antlaşma taslağını hazırlamıştır. O yılki seçimlerde kurulan Suriye hükümeti antlaşmayı imzalamış ancak 1938'de Fransa antlaşmayı imzalamayı reddetmiş ve 1939'da Suriye yeniden tümüyle Fransa mandası altına girmiştir (Hourani, 2003: 359). 1939 yılında önce özerk ardından bağımsız bir devlet olarak kabul edilen Hatay ise kendi kabulüyle Türkiye'ye katıldı. Hatay'da yaşanan bu gelişmeler ve Fransa'nın kendi topraklarında yaşanan Alman işgali karşısında yaşadığı yenilgi ve başarısızlıklar yine Suriye'ye yansımış, Almanya'nın milliyetçilik propagandasının da bir sonucu olarak Suriye'de yine Fransızlara karşı ayaklanmalar baş göstermiştir. 1946'da Fransızlar Suriye'den çekilmiştir. (Armanoğlu, 2004: 359-370) Kuruluşundan sonraki yirmi altı yıl boyunca Fransa boyunduruğu altında kalan Suriye, 17 Nisan 1946'da resmen bağımsızlığına kavuşmuş ve Suriye Arap Cumhuriyeti adını almıştır (Topal, 2015).

3.1.2.2. Darbeler Dönemi

Fransız boyunduruğundan kurtulan Suriye'de, bağımsızlığın ardından Halk Cephesi dağılmış ve pek çok farklı siyasi grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri 1947 yılında resmen kurulan, Baas olarak bilinen, Arap Sosyalist Diriliş Partisi'dir (Şen, : 173).

Arap birliğini hedefleyen Baas'ın ideolojisi birlik, özgürlük ve sosyalizm kavramlarından temellenmektedir. İlk lideri Mişel Eflak'tır. Aynı dönemde Arap milliyetçiliğini savunan gruplardan bir diğerinin lideri olan ve Eflak'a rakip olan Cemal Abdul Nasır da parlayan isimler arasındadır (Seale, 1988: 148). Baas özgür seçim taleplerine karşılık bulamamıştır.

O dönem yapılan seçimlerden mutlak bir mağlubiyetle ayrılan Baas, mevcut hükümetin 1948'de diğer Arap ülkeleriyle birlikte, İsrail'e karşı girdiği savaşta yenilmesiyle yeniden güçlenmiştir. Yenilginin suçlusu olarak hükümeti gösteren Baas, yaptığı muhalif propaganda nedeniyle baskı görmüş, yayın organları yasaklanmış, büroları kapatılmıştır. Yaşanan baskılar sonunda, Baas Lideri Mişel Eflak, destekçilerini direnişe çağırmış ve olağanüstü hal ile sonuçlanan ayaklanmalar, sokak

olayları başlamıştır. Protestolar sonucunda 1948’de Başbakan Cemil Mardam istifa etmiş, yerine Halid el-Azm geçmiştir (Seale, 1988: 55).

Savaş sonrası ordu ve hükümet arasındaki gerginlik 1949’da Genelkurmay Başkanı Hüsnü Zaim’in yönetime el koyması ile Suriye’de darbeler dönemi başlamıştır. Hüsnü Zaim’in bir askeri diktatör olarak tüm yetkileri kendinde topladığı idaresi, dört ay sonra Albay Sami Hınnavi’nin darbesi ile son bulmuştur. Hınnavi de dört ay sonra Edip Çiçekli darbesi ile devrilmiştir (Seale, 1988: 149-150).

Bu darbelerden yalnız Zaim darbesi Baas tarafından desteklenmiştir. Özellikle Çiçekli döneminde Baas sert muhalefet etmiş ve yeniden sokak olayları başlamıştır. 1954’te Baas’ın aktif faaliyet gösterdiği protestolar sonunda Çiçekli istifa etmiştir. Sabri Asalı’nın başkanlık ettiği geçici hükümet de Baas ve diğer muhalefet güçlerine direnememiş, Asali istifa etmiştir. Sait Gazi tarafından hükümet yeniden şekillendirilmiş ve hemen ardından yapılan seçimlerde Baas Suriye siyasetindeki yerini tescilleyecek başarıyı göstermiştir (Vurmay, 2011: 47).

Kısa süreli koalisyonlarla uzun süre yönetilen Suriye’de Soğuk Savaş’ın etkileri görülmüş, Baas’a karşı, aralarında Komünistlerin de bulunduğu pek çok grup ortaya çıkmıştır. Dış siyasette gittikçe yalnızlaşan Suriye 1958’de Nasır hükümetince yönetilen Mısır ile resmen birleşmiş ve bu iki devlet 1961 yılında gerçekleşecek olan Nahlavi darbesine dek Birleşik Arap Cumhuriyeti olarak anılacaktır. Darbe sonrası mevcut hiziplere eklenen Nasır yanlıları ve muhalifleri arasında yaşanan çatışmalar Suriye’de bitmeyen çatışmalara yenilerini eklemiştir. 1961 sonrası, Milel Eflak ve onun gibi Mısır’la tekrar birleşmeden yana olan destekçilerinden Ziad Hariri darbe yaparak Baas’ı ilk kez iktidara taşımıştır (Van Dam, 1996: 122-152).

Darbe sonrası, altmışlarda, iktidar olan Baas, Mısır ve Irak’la birleşmeyi savunanlar ve Suriyeciler olmak üzere bölünme yaşamış ve Hafız Esad’ın başı çektiği parti içi muhalefet gitgide güçlenmiştir. 1966’da Salah Cedid ve Hafız Esad, darbe yaparak Eflak ve yandaşlarını devirmiştir. Salah Cedid yeni hükümetin başı olmuştur (Vurmay, 2011: 49).

1967’de, İsrail ve Arap devletleri arasında yaşanan ve Suriye’nin Golan Tepeleri’ni kaybetmesiyle sonuçlanan Altı Gün Savaşları, Salah Cedit hükümetine muhalefeti artırmış, bir daha onarılamaz bölünmelere neden olmuştur. Dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı olan Hafız Esad, yenilginin sorumlusu olarak Salah Cedit’i göstermiş ve alenen muhalefet etmeye başlamıştır. 1970’de ise darbe yaparak yönetimi eline almıştır (Vurmay, 2011: 50).

3.1.2.3. Hafız Esad Dönemi

Hafız Esad 1970’de Suriye başbakanı, 1971’de ise devlet başkanı olmuştur (Mazlumder, 2014). Yaptırdığı halk oylaması ile iktidarını meşru bir zemine oturtma gayretine girişmiş ve bu istek Suriye’nin neredeyse tamamı tarafından kabul görmüştür. Bu halk oylaması sonucunda başlayan Hafız Esad dönemi otuz yıl sürmüştür (Vurmay, 2011: 59).

Bu otuz yıllık sürede ülkenin, aile ya da cemaat bağları temelinde, bireye dayalı, yönetildiğini söylemek yanlış olmaz. Darbe sonucu başa geçmiş olan Hafız Esad aslına bakılırsa iktidar için Suriye’de çok da radikal sayılmayacak bir rol seçmiştir. Kuruluşundan Hafız Esad dönemine dek çok sayıda darbe gören ve istikrarsızlığın hiç aralıksız süregelen bir gerçek olduğu Suriye’de Hafız Esad rejimi istikrar sözcüğü ile eşleşmiştir. Bu Suriye’de yerleşmiş olan liderlik tanımının Hafız Esad ile birlikte başkanlık monarşisine dönüşmüş olmasının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir (Hinnebusch, 1990: 145).

Hafız Esad ideolojisini mensubu olduğu Nusayrilik’ten ziyade Arap milliyetçiliği üzerine şekillendirmiştir (Seale,1988: 172). Bunun yanında devlet kademelerine yapılan görevlendirmelerde aranan nitelikler ideolojiden çok lidere bağlılık, sadakat ve itaat olarak şekil değiştirmiştir (Lobmeyer, 1997: 93). Hafız Esad kendisine itaat etmeyen, iktidarını tehdit eden kardeş, akraba, yoldaş, kısaca her kim olursa olsun en ağır biçimde cezalandırmaktan imtina etmemiştir. Örneğin iktidara geldiğinde ilk icraatı birlikte yol aldığı Baas Partisi yoldaşlarını saf dışı bırakmak olmuştur. Parti içinden gelebilecek darbe olasılığını bu yolla bertaraf etmiştir. Kritik pozisyonlarda görevlendirdiği kardeşi Rıfat Esad’ı darbe yapma olasılığını hissettiğinde sürgünle cezalandırmıştır (Maoz, 1995 :27).

İstihbarat, ordu ve sivil bürokraside, yukarıda sözü edilen prensipler çerçevesinde yapılan atamalar, kurulan komisyonlar, sivil toplum örgütleri aracılığıyla Hafız Esad, tüm devlet erkini tekeline toplamış ve halkın itaatini sağlamıştır. Ekonomik açıdan denge sağlayabilecek güç odaklarıyla karşılıklı bağımlılık ilişkisi üzerinden kurulan ilişki Hafız Esad rejimi karşısında herhangi bir gücün belirme olasılığını yok denecek kadar azaltmıştır (Vurmay, 2011: 66-68).

Seksenli yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmalar Suriye’de uzun bir aradan sonra muhalefetin sesini yükseltmiş, Suriye sokakları yine ayaklanmalara şahit olmuştur. Denge ve itaat stratejisinin işe yaramadığı bu durum neticesinde, 1982 yılında, muhalif, Müslüman Kardeşler’in (İhvan-ı Müslimin) odak şehirleri sayılan Humus ve Hama’da on binlerce kişinin ölümüyle neticelenen katliamlar yaşanmıştır (Ma’oz, : 59).

Doksanlı yıllarda, Sovyet Rusya’nın dağılmasıyla, Hafız Esad, çıkarlarını gözeterek, yüzünü Batı’ya ve hatta ideolojisini dayandığı antiemperyalist söylemlerine rağmen Amerika’ya dönmüştür. Bu dönemde Irak’ta yaşanan savaşta beklenenin aksine Irak’ın karşısında, Batı ile birlikte hareket etmiştir (Vurmay, 2011: 69).

3.1.2.4. Beşar Esad Dönemi

2000 yılında Hafız Esad’ın ölümüyle yerine oğlu Beşar Esad geçmiştir (Mazlumder, 2014). Beşar Esad’ın liderliğe üç strateji ile hazırlandığı görülmektedir (Ziesser, 2000):

1. Deneyim kazanma: Askeri eğitimini kurmay binbaşı rütbesiyle tamamlayan Beşar Esad, 1996’da yarbay, 1999’da albay olarak Cumhuriyet Muhafız Alayı Komutanlığı’na getirilmiştir. Bu süreçte dış politikayla da ilgilenmiştir.
2. Rakipleri bertaraf etme: Muhalefet etme ihtimali olan pek çok bürokrat ya da asker farklı yöntemlerle saf dışı bırakılmıştır. Bazıları mesleki açıdan başarısız olduğu iddiasıyla mesleğinden azledilirken ya da erken emekliliğe zorlanırken, yolsuzluk iddialarıyla mal varlığından edilen bürokratlar da

olmuştur. Bunun aksine itaatinden emin olunan kişiler için çalışma süreleri uzatılmış ve Beşar Esad'a a sadık bir üst tabaka yaratılmıştır.

3. Meşruiyet: Beşar Esad, henüz iktidara gelmemişken basın açıklamaları yaparak yolsuzlukla mücadele edebilecek, ekonomi ve dış politikayı iyileştirebilecek bir lider imajı yaratmaya çalışmıştır.

Önce meclis adaylığı kabul edilen Beşar Esad, halk oylamasında %98 oy alarak 20 Haziran 2000'de Suriye devlet başkanı olmuştur. Yolsuzlukla mücadele, ekonomik büyüme ve modernleşme hedefleriyle yola çıkan Beşar Esad zamanla hedeflerinden sapmak zorunda kalmıştır (Orhan, 2000).

Miş (2007: 313) bu değişimde dış politika kaynaklı gereksinimlerin rol oynadığını belirtmektedir. 2001'de, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle, teröre destek vermekle ithaf edilen ve bu nedenle zor durumda kalan Beşar Esad, 2005 yılında, Suriye ve Esad karşıtlığı ile bilinen, Lübnan eski başbakanlarından Refik Hariri'nin bir suikasta kurban gitmesi ile uluslararası arenada çıkmaza girmiştir. ABD, Suriye konusunda aradığı BM desteğini bu yolla sağlamıştır. Batı karşısında o dönemde içine düştüğü pozisyon, 2003 sonrası giderek artan İsrail baskısı, dönemin Suriye-İran-Türkiye yakınlaşmasını da açıklar niteliktedir (Orhan, 2007). Şaat (2003), ABD'nin Suriye üzerinde kurduğu bu baskı sonucu ortaya çıkan durumu bir tür uluslararası izolasyon olarak adlandırmaktadır. Beşar Esad'ın Irak işgalinin ardından Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretler de bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Suriye, İsrail ya da ABD'den gelebilecek olası bir saldırı durumunda, Türkiye'den lojistik destek sağlayabilmek için Türkiye ilişkilerini yakın tutmuştur (Orhan, 2007). Bunda Türkiye'nin de Suriye gibi, yoğun Kürt nüfusa sahip bölgelerinin olması ve bu bölgelerde ABD desteği ile hareket ettiği düşünülen terör örgütlerinin varlığı da etkili olmuştur. Suriye'de geçmişte aktif olmayan Kürt grupların Irak işgali sonrası Suriye'de de hareketlenmesi, önceki dönemlerde Türkiye'deki terör gruplarını destekleyen Suriye'nin pozisyon değiştirmesine ve PKK ve benzeri gruplara karşı Türkiye ile birlikte hareket etmesine yol açmıştır (Orhan, 2006).

İlk yıllarında, geçmişe nispeten demokratik bir ortam yaratan Beşar Esad yönetimi, daha fazla özgürlük, demokrasi ve adil bir seçim sistemi talep eden muhalif gazetecileri 2001 yılında tutuklatmış ve var olduğu düşünülen özgürlük havasına son vermiştir (Mazlumder, 2014). İç ve dış politikada yaşanan bu haya kırıklığı kimilerince Beşar Esad'ın zaten hiçbir zaman reformist olmadığı yönünde yorumlansa da, kimilerince Beşar Esad istese de, babasının döneminden devraldığı, Baas ve menfaat odaklarının etkisini yok edememiştir (Orhan, 2000).

3.1.2.5. Suriye'de Arap Baharı

Orta Doğu'nun bir bütün olarak ele alındığı ve Asya'nın kontrolünün, bu bütünü bir şekilde hakimiyet altına almaktan geçtiği fikri, Eski zamanlardan bu yana Batı'da varlığını korumuştur. Bu anlamda Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) olarak bilinen Batı'nın Orta Doğu'ya hakim olma çabasının bir ürünü kabul edilen plan, bilhassa George W. Bush döneminde 2003 itibariyle yüksek sesle ifade edilerek gündeme taşınmıştır (Uslubaş, 2005: 221-223). Projenin başta ekonomik olmak üzere güvenlik, ticaret, enerji yönetimi gibi pek çok başlığa dair etkilerinin ve çarpanlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Kaynak ve Gürses, 2008: 15-17). Arap Baharı kamuoyunda Büyük Orta Doğu Projesi'nin bir parçası olarak da algılanmakta ve Sosyal Bilimler alanında yapılan pek çok çalışma da bu algıyı desteklemektedir.

İlk kez the Independent'da bir kavram olarak zikredilen "Arap Baharı" 2011 başlarında Tunus'ta yaşanan hareketlilikle başlamıştır. Farklı kişilerce bu protesto gösterileri sadece basit birer protesto, ayaklanma ya da devrim olarak nitelendirilmiştir. Örneğin Filistin eski kültür bakanı Abraş, Tunus'ta yaşananları ayaklanma olarak nitelendirirken, el-Ahram araştırmacılarından Raşid, bu ayaklanmaların devrim özellikleri sergilediğini belirtmektedir. Çoğulcu yönetimin, adaletin, tarafsızlığın ve demokrasinin yoksunluğu, yapılan seçimlerin bu kavramları yansıtmaması sonucu halk kitlelerinin mevcut yönetime kaşı bilenmesi ve hareketlenmesi, olayların devrim gibi görünmesine yol açmaktadır (Abuhasan, 2013: 48-49).

2010'dan sonra başlayan Arap Baharı ile tüm Ortadoğu ile birlikte Suriye yerli ve yabancı aktörlerin sert mücadelelerine sahne olmuştur. İlk hareketlenmenin

yaşandığı Tunus'tan sonra Mısır, Libya ve Yemen ve son olarak Ocak 2011'de Suriye'de, Soğuk Savaş döneminden süregelen tek adam yönetimleri halk tarafından protestolar ile alaşağı edilmeye çalışılmıştır. 15 Mart 2011'de Dar-a'da başlayan protestolar tüm ülkeye sıçramıştır (Topal, 2015).

Arap Baharı'nda etkili olan faktörlerden en önemlisi şüphesiz, Arap toplumu içerisindeki kutuplaşmalardır. Ekonomik sınıflar, dinler, mezhepler, sekülerler ve radikal İslamcılar arasındaki ayrışma Arap Baharı ve iç savaş üzerinde etkili olmuştur (Abuhasan, 2013: 49).

Arap Baharı başlığı altında incelenmesi gereken bir diğer önemli konu ise sosyal medyanın sosyal olaylarda yeri ve etkisidir. Özellikle kırk yaş altı bireylerin sosyal medyayı kırk yaş üstüne kıyasla daha etkin kullanması, her bireyin bir nevi gazeteci gibi yaşananları internet ortamında paylaşması Arap Baharı'nda hareketliliğin farklı bölgelere hızla yayılmasıyla sonuçlanmıştır.

Yaşanan olumsuzlukların internet ortamında paylaşılması diğer grupların tedbir almasına ya da karşı pozisyonlarını güçlendirmesine neden olmuş, o dönemde Orta Doğu'da adeta bir "tweet patlaması" yaşanmıştır. Nihayetinde liderlerin istifaları ya da düşüşleriyle sonlanan süreçte, farklı zamanlarda, farklı ülkelerde, mevcut yönetimce, sosyal medya kısıtlanmış ya da Mısır örneğinde olduğu gibi Facebook, Twitter, Youtube erişimi hepten engellenmiştir (University of Washington, 2011).

Genel hatlarıyla Arap dünyasında Arap Baharı bu şekilde seyretmiş ve farklı ülkelerde farklı biçimlerde sonuçlanmıştır. Kimilerinde yönetim el değiştirmiş, kimi bölgelerde ise uzun süre etkisinin silinemeyeceği iç karışıklıklar yaşanmıştır. Suriye ikinci gruba dahil edilebilir.

Suriye'de protestolar çok kanlı biçimde bastırılmaya çalışılmıştır. 2012-2013 yıllarında on binlerle ifade edilen, devlet yöneticilerinin talimatlarıyla ağır silahlar kullanılarak katledilen insan sayısı, iç savaş sonrası milyonlarla ifade edilmeye başlanmıştır.

3.1.2.6. İç Savaş

Önceleri Arap Baharı'nın bir uzantısı gibi görünen, Beşar Esad'ın ve Baas Partisi'nin devlet yönetiminden el çektilmesini hedefleyen protestoların Nisan 2011'de tüm Suriye'ye yayılmasıyla iç savaş başlamıştır. Suriye Ordusu bazı şehirleri kuşatırken, muhalif güçler Özgür Suriye Ordusu gibi topluluklar halinde silahlanmıştır (Topal, 2015).

2011'den başlayarak tırmanan ve iç savaşa dönüşen iç çatışmalar sonucu Suriye'de politik, fiziksel ya da sosyal baskı ve şiddete maruz kalan ya da kalmaktan korkan 2.500.000 Suriyeli farklı ülkelere iltica etmiştir (Mazlumder, 2014).

Arap Birliği Beşar Esad yönetiminin muhaliflere karşı sürdürdüğü sert ve amansız politikaları dizginlemek ve muhalefet ile Esad yönetimi arasında diyalogu sağlamak amacıyla Aralık 2011'de Suriye'de bir gözlem heyeti görevlendirmiştir. Bu heyet Suriye'de yaşanan sorunları Ocak 2012'de BM Güvenlik Konseyi'ne bir karar tasarısı sunarak bildirmiştir. Rusya ve Çin'in tasarıyı veto etmesi nedeniyle sonuç alınamamıştır (Topal, 2012).

Şubat 2012'de, Arap Birliği, Suriye için, BM-Arap Ortak Barış Gücü görevlendirilmesi ve Esad yönetimi ile diplomatik ilişkilerin sona erdirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu tasarı olumlu yanıtlanmış ve çoğunluğun onayıyla Suriye yönetimi kınanmıştır. Bu teklifi reddeden az sayıdaki ülke arasında Rusya ve Çin yine en başta yer almıştır (Topal, 2012). Suriye'deki mevcut yönetim İran ve Lübnan Hizbullah'ından da lojistik ve askeri destek almaktadır (Abuhasan, 2013: 56). Yine aynı Şubat ayı içerisinde Rusya ve Çin'in katılmadığı Suriye Dostları toplantısında, Türkiye'nin yanı sıra Birleşmiş Milletler, Arap Birliği, Avrupa Birliği, İslâm Teşkilâtı Örgütü, Arap Mağrip Birliği ve Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nden altmıştan fazla ülke hazır bulunmuş ve Suriyelilere insani yardım konusu istişare edilmiştir (Topal, 2012).

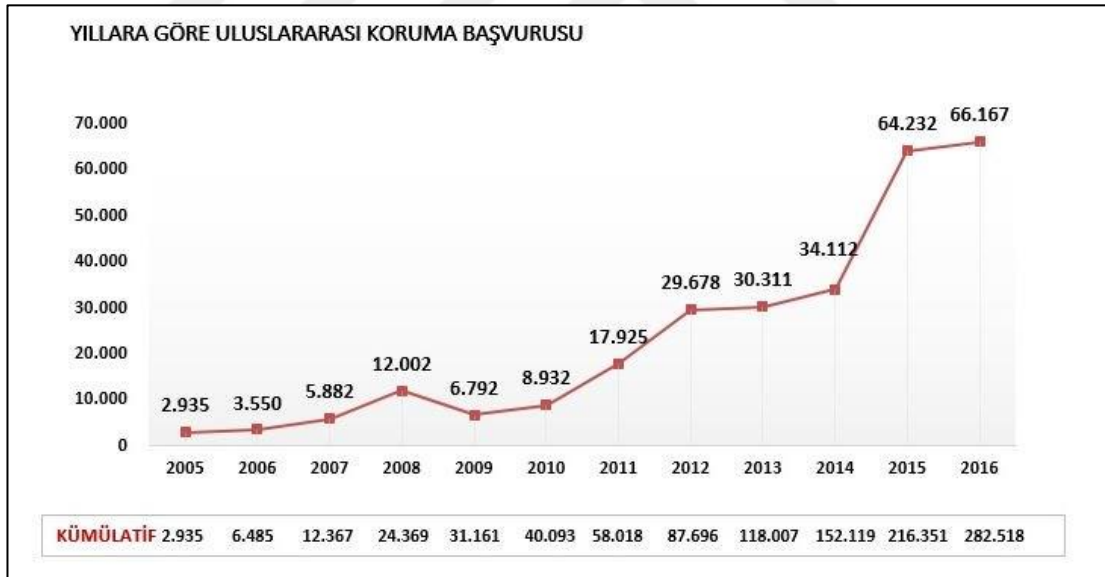
Topal (2012) Rusya ve Çin'in mevcut Suriye yönetimine verdiği desteğin, muhaliflere uygulanan şiddetin artmasına neden olduğunu belirtmiştir. Ona göre Rusya ve Çin'in desteği ile Esad yönetimi zor kullanarak protestolara son verme

konusunda cesaretlenmektedir. Nitekim 21 Ağustos 2013’de muhalif güçlerle Esad güçleri arasında yaşanan çatışmalarda kimyasal silah kullanılmasıyla Suriye yönetimine askeri müdahale olasılığının gündeme gelmesi, da fazla sayıda insanın sınır ülkelerine sığınmasına neden olmuştur. Türkiye bu durumdan en fazla etkilenen ülke olmuştur (Mazlumder, 2014).

Halihazırda Suriye’de iç savaş sürmekte ve bu savaşta mevcut Suriye rejimi Rusya, Çin, İran, Irak ve Lübnan Hizbullah’ınca desteklenmektedir. ABD, Fransa, Büyük Britanya, Türkiye ve bazı Arap ülkeleri ise karşı safta yer almaktadır (Abuhasan, 2013, 60).

3.2 Türkiye’deki Suriyeliler

Türkiye’de 2005’ten 2016’ya (2016 dahil) dek 282.518 kişi uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. 2008-2009 arasında yaşanan düşüş hariç hızla artan uluslararası koruma başvurusu sayısı 2016’da 66.167 kişiye ulaşmıştır.



Türkiye’de ikamet iznine sahip olan yabancı sayısının da yine yıllar içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. 2016’da Türkiye’de ikamet izni ile bulunan yabancı sayısı 461.217 olarak bildirilmiştir (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Twitter hesabı, 2017).



2014-2015 yılları arasında düzensiz göçmen sayısında patlama yaşanmıştır. 2016 yılında da artışını koruyan düzensiz göçmen sayısı son verilere göre 174.466'dır (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Twitter hesabı, 2017).



3.2.1 Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Genel Veriler

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016c) resmi web sayfasında, 2011 yılında başlayan ve özellikle 2012 yılında tırmanan iç karışıklıklar ve buna bağlı insan hakları ihlalleri sonucu, Türkiye’nin, Suriye ile arasındaki kadim kuvvetli bağlar da göz önünde bulundurularak, Suriye vatandaşları için “açık kapı” politikası izlediğini belirtmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016c).

Türkiye, Suriyeli sığınmacılar için BM standartlarında, 25 milyar ABD doları aşan bir meblağ harcamıştır. Bu fona uluslararası katkı ise 526 milyon ABD doları olmuştur(AFAD, 2017). Suriyelilerin Türkiye’ye hareketinin başladığı 2011’den itibaren, Türkiye’ye, AB kurumları tarafından 588 milyon Avro’dan daha fazla destek sağlanmıştır (ECHO, 2017). AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), sıfır noktası insani yardımlar kapsamında toplam 1.75 milyar TL değerinde yardım malzemesini, 31 bin araçla Suriye’deki ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır. (AFAD, 2017).

Avrupa Komisyonu, Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve Türk kurumları ile işbirliği içinde, 1 milyona kadar mültecinin günlük temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacak, tek karta dayalı bir sosyal yardım programı olan Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programını geliştirmiştir. Başlangıç bütçesi 348 milyon Avro olan bu program, Avrupa Komisyonu tarihinin en geniş kapsamlı insani yardım projesini teşkil etmektedir (ECHO, 2017).

Mazlumder (2014: 4) tarafından hazırlanan raporda Türkiye’nin sığınmacılara misafirperver bir tutum sergilediği ancak sığınmacı sayısında yaşanan büyük yükseliş nedeniyle bazı eksikliklerin hasıl olduğu belirtilmektedir. Bu eksiklik ve aksaklıkların görülmesinde sığınmacı sayısının yanı sıra, Türkiye’nin, bu çalışmanın ikinci bölümünde de vurgulandığı gibi, uluslararası iltica düzenlemelerine ayak uydurmada sergilediği hantal tutumun da rol aldığı vurgulanmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nde ait resmi web sayfasında yer almamakla beraber 15 Mart 2017’de, T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Twitter hesabı aracılığıyla güncellenmiş Suriye göçüne ilişkin veriler kamuoyuna

sunulmuştur. Verilere göre 2011 yılında başlayan Suriye göçü, 2013 ve sonrasında hızlanmıştır ve 2017 yılı Mart ayı itibariyle Türkiye’de 2.957.454 Suriyeli göçmen bulunmaktadır.



Yine aynı kaynakta yer alan biyometrik verilere dayanarak sunulmuş bilgilere göre bu göçmenlerden 1.580.866’sının erkek 1.376.588’inin ise kadın olduğu görülmektedir. Bilgiler ışığında göçmenlerin pek çoğunun çocuk yaşıta olduğunu söylemek de yanlış olmaz (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Twitter hesabı, 2017).

BİYOMETRİK VERİLERİ ALINARAK KAYIT ALTINA ALINAN SURİYELİLERİN YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (09.03.2017)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.580.866	1.376.588	2.957.454
0-4	184.667	171.670	356.337
5-9	218.460	205.821	424.281
10-14	165.803	152.961	318.764
15-18	136.431	115.321	251.752
19-24	246.439	189.085	435.524
25-29	160.244	125.314	285.558
30-34	135.170	106.227	241.397
35-39	96.012	79.453	175.465
40-44	67.537	63.204	130.741
45-49	52.043	47.900	99.943
50-54	41.946	40.206	82.152
55-59	28.168	28.074	56.242
60-64	19.579	19.992	39.571
65-69	13.023	13.396	26.419
70-74	6.951	7.709	14.660
75-79	4.313	5.141	9.454
80-84	2.274	2.873	5.147
85-89	1.228	1.522	2.750
90+	578	719	1.297

3.2.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Durumu ve Etkileri

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’ye göç etmiş olan Suriyelilerin yaşam koşulları, bulundukları yerde ve genel olarak Türkiye’de yarattıkları etkiler, günümüze dek gerçekleştirilmiş, Suriyelilere ilişkin, farklı araştırmaların sonuçları ışığında farklı açılardan değerlendirilecektir.

Sarı (2016), Türkiye’deki Suriyelilerin içinde bulunduğu ortamı “dramatik derecede gayri insani” olarak nitelendirmekte ve deneyimlerinin yasal, sosyokültürel, ekonomik ve eğitsel bileşenleriyle konunun uzmanlarınca irdelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Türkiye’ye sınırdan giriş yapanlara ilişkin prosedüre ait basamaklar aşağıdaki şemada listelenmiştir (Taştan, Kavuncu, Akbulut, İrdem, Osmanoglu, Özkaya ve Yıldız, 2016):



3.2.2.1. Barınma

2016’da gerçekleştirilen I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı’nda görüşülen konuların başında Suriyelilerin barınması konusu gündemde yer almıştır. Konferansa ait sonuç raporuna göre, göçün başladığı 2011 yılından bu yana, Suriyeliler, Türkiye’de, üç farklı yolla barınmaktadır (Taştan ve diğerleri, 2016):

- Akrabalık Yoluyla Barınma: Özellikle iç savaşla beraber göçün başladığı ilk yıllarda Türkiye’de akrabaları olan Suriyeliler, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Mardin ve Siirt gibi illerde tanıdıklarının yanında barınmaya başlamışlardır.
- Barınma Merkezleri: On ilde (Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Malatya) yer alan çok sayıda barınma merkezinde, Suriyeliler, barınma imkânından yararlanmaktadır.
- Kendi Olanakları Dahilinde Barınma: Suriyeliler, Türkiye’nin her bölgesinde kiraladıkları ya da satın aldıkları evlerde ikamet etmektedir. Barınma merkezlerinden çeşitli sebeplerle ayrılan sığınmacıların bilhassa metropollerin varoşlarında, ucuz mekanlar kiraladıkları ve buralarda barındıkları bilinmektedir. Bazıları kar amacı gütmeyen yardım kuruluşlarından yardım alsa da bazıları kendi imkanlarıyla epey kötü koşullarda hayatını sürdürmektedir. Yaşadıkları alanların çoğunlukla bodrum katlarda, karanlık, havasız, nemli ve bu yüzden sağlıksız ortamlar oldukları bilinmektedir.

Türkiye’de 10 ilde bulunan 26 geçici merkezde barınan 256.971 Suriyeli bulunmaktadır. 2016 yılına ait bu verilere göre barınma merkezleri dışında ise 2.521.907 Suriyeliye ev sahipliği yapılmaktadır. Türkiye’de barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı toplam sayının onda biri kadardır. Barınma merkezleri dışında kalan sığınmacılar da, yüzde doksanı, Suriye sınırına yakın bu 10 ilde kalmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016c).



Yukarıdaki şemada ifade edilen geçici koruma yönetim sistemi, 22 Ekim 2014 tarihinde yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte Suriyelilere verilecek hizmetin içeriğini ve iş bölümünü açıklamaktadır. Yönetmeliğe göre Suriyelilere sunulacak hizmetlerin koordinasyonu AFAD, sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı, kayır işlemleri ise Göç İdaresi Daire Başkanlığı sorumluluğundadır (Taştan ve diğerleri, 2016).

AFAD (2017) Suriye Afet Raporu’na göre bu illerde yer alan geçici barınma merkezleri ve burada kalmakta olan sığınmacı sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

BARINMA MERKEZLERİNDE SON DURUM						
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadırkenti	4.551	çadır	22.051	Suriyeli	106.448
	Akçakale Çadırkenti	5.129	çadır	29.989	Suriyeli	

	Harran Konteynerkenti	2.000	konteyner	13.559	Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	3.938	çadır	15.133	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.028	çadır	25.716	Suriyeli	
GAZİANTEP	İslahiye 1 Çadırkenti	1.586	çadır	7.366	Suriyeli	38.474
	İslahiye 2 Çadırkenti	4.479	bölme	10.452	Suriyeli	
	Karkamış Çadırkenti	1.668	çadır	6.391	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.873	çadır	9.828	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	922	konteyner	4.437	Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	3.184	konteyner	14.032	Suriyeli	33.688
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.572	konteyner	19.656	Suriyeli	
KAHRAMAN MARAŞ	Merkez Konteynerkenti	5.008	konteyner	18.363 5.385	Suriyeli Iraklı	23.748
HATAY	Altınözü Konteynerkenti	2.056	konteyner	8.071	Suriyeli	19.680
	Yayladağı Konteynerkenti	776 konteyner 19 bölme		3.798	Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1.181	konteyner	5.054	Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	824	çadır	2.757	Suriyeli	
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti	1.977	konteyner	9.960	Suriyeli	9.960
ADİYAMAN	Merkez Çadırkenti	2.302	çadır	9.535	Suriyeli	9.535
OSMANİYE	Cevdetiye Konteynerkenti	3.352	konteyner	6.675	Suriyeli	9.009
	Düziçi Konteynerkenti	750	konteyner	375	Suriyeli	
	Osmaniye ilinde geçici olarak kiralık evde kalanlar			2.059	Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadırkenti	1.335	çadır	2.948 1.614	Suriyeli Iraklı	4.562
ADANA	Sarıçam Konteynerkenti	6.136	konteyner	-		555
		91	çadır	555		

Geçici barınma merkezleri belli ölçütler kapsamında kurulmakta ve çalışmaktadır. Gelecekte, ihtiyaç durumunda, afet barınma merkezi olarak da kullanılabilecek şekilde dizayn edilen bu merkezlerin sunduğu olanakların, bu kriterle çerçevesinde benzer olması amaçlanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016c). Barınma kapsamında düşünülebilecek kira, elektrik su ve ısınma giderleri olmak üzere Suriyeliler için Türkiye tarafından yapılan harcama 12.000.000.000 Dolar civarındadır. Konuya ilişkin veriler güncellendikçe bu meblağda artış görülmektedir.

Barınma merkezi giderlerinin düşmesi orada yaşayan kişilerin topluma entegre olması, dışarıda iş olanaklarına kavuşması ve bu şekilde diğer vatandaşlar gibi geçimini kendisi sağlayarak, barınma merkezinden ayrılması ile mümkün olabilir. Barınma merkezleri fiziksel ve sosyal anlamda geçici çözümler sunsa da uzun süre bu ortamda kalması durumunda kişide bilhassa yalıtılmışlık duygusu gibi psikososyal problemlere yol açabilmektedir. Bu nedenle kimsesiz çocuklar, yaşlılar, kronik hastalar ve kadınlar hariç diğer sığınmacıların bir müddet sonra barınma merkezi dışında imkanlarla yaşamını sürdürmesi teşvik edilmelidir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, AFAD (22.08.2013) verilerine göre, Suriyelilerin barınma merkezlerinde yaşamayı tercih etmesindeki en büyük faktör ekonomik kaygılardır. Bunu sırasıyla güvenlik ve barınma şartları takip etmektedir.

Kampta Yaşamayı Tercih Etme Nedenleri	Kamp İçi		
	Erkek	Kadın	Toplam
Barınma Şartları Nedeniyle	24,6	21,2	24,0
Güvenlik Nedeniyle	25,1	26,6	25,4
Sağlık Koşulları Nedeniyle	9,2	9,0	9,2
Ekonomik Nedenlerle	38,7	42,5	39,4
Diğer	2,3	0,8	2,1
Toplam Yüzde	100,0	100,0	100,0
Toplam Sayı	1 791	391	2 182

Barınma merkezleri, çözümsüzlük içerisinde iyi bir çözüm gibi görünse de yaşanan göç dalgasının büyüklüğü ve uluslararası arenada bu durumun istenen yankıyı bir türlü bulamayışı sonucu Türkiye'nin sorunla tek başına yüzleşmesi, barınma merkezlerini pek çok soruna açık hale getirmektedir. İnsan kaynağı ya da nakit

desteğinden yoksun Türkiye devletinin çok sayıda kişiye ev sahipliği yapan barınma merkezlerinde yeterli denetimi ve kontrolü sağlaması zor görünmektedir.

Nitekim Suriye’den yaşanan ilk göç dalgasının üzerinden yıllar geçmişken, 2016 yılında gazetelere çirkin bir iddia yansımıştır. Pek çok günlük haber sayfasında ve gazetede yer alan habere göre, Nizip’te bulunan barınma merkezinde yaşları sekiz ila on iki arasında değişen erkek çocuklarına tecavüz edildiği iddia edilmiştir. Sonrasında sekiz çocuğun ailesinin yaptığı şikayetler sonucu, merkezde çalışmakta olan temizlik görevlisi hapis cezasıyla yargılanmıştır. Haber içeriklerine bakıldığında, AFAD’ın kamuoyu nezdinde sorumlu görüldüğü; ancak yetkililerin sorumluluğu üstlenmekten çok haberi yapan gazeteleri eleştiren bir tavır takınmasının yadırgandığı görülmektedir (Hürriyet, 2016a; Habertürk, 2016; Cumhuriyet, 2016).

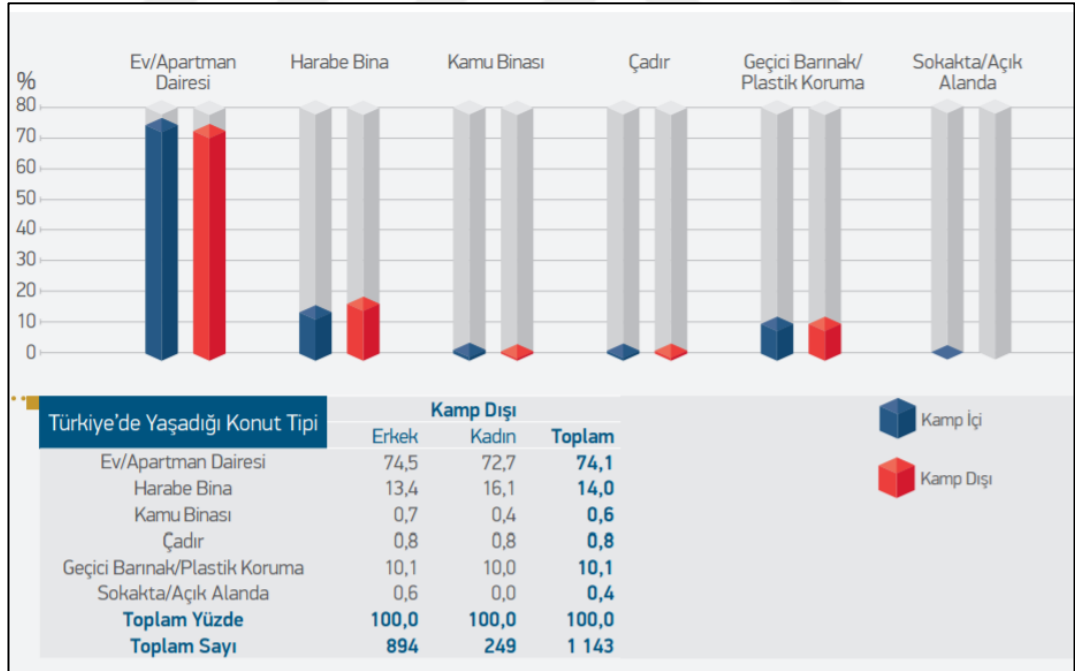
Kayıt altına alınmamış olanlar da dahil edilmek üzere, yerel yetkililerden alınan verilere göre, 2014 yılının Kasım ayında Türkiye’de barınma merkezi dışında yaşamını sürdüren Suriyeli sayısı aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Tabloda yalnızca 1000 kişiden fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan iller yer almaktadır (ORSAM, 2015).

BARINMA MERKEZİ DIŞINDA KALAN SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI	
İL	SURİYELİ SAYISI
İstanbul	330.000
Gaziantep	220.000
Hatay	190.000
Şanlıurfa	170.000
Mardin	70.000
Adana	50.000
Kilis	49.000
Mersin	45.000
Konya	45.000
Kahramanmaraş	44.000
Ankara	30.000
Bursa	20.000
Batman	20.000
Şırnak	19.000
Kocaeli	15.000
İzmir	13.000
Osmaniye	12.000
Antalya	10.000
Kayseri	9.500
Diyarbakır	5.000
Adıyaman	2.500

Samsun	1.230
Niğde	1.100
Aydın	1.000

Suriyeliler için barınma merkezlerinde ya da diğer bir deyişle kamplarda nispeten güvenli ve rahat olsa da, sokaklar için aynıni söylemek zordur. Önceki bölümde de sözü edilen AB-Türkiye ilişkilerine dayalı kısıtlamalar, Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan alan ve Türkiye'de halen uygulanmakta olan coğrafi kısıtlamalar, kamp dışında yaşamını sürdürmek zorunda kalan Suriyeliler için en temel problemi teşkil etmektedir. Mülteci kavramı çokça yaygınlaşmış olsa da aslında Suriyeliler Türkiye'de "mülteci" değil, "misafir"dir. Barınma merkezlerinde ya da kamp dışında kayıt yaptıran Suriyeliler geçici koruma statüsüne geçerek hizmet alsalar dahi herhangi bir nedenle kayıt yaptırmamış olanlar Türkiye'de hiçbir hakka sahip olmamaktadır (ORSAM, 2015).

Aşağıdaki grafik Türkiye'de barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyelilerin yaşadığı mekanlara ait istatistiki bilgiyi içermektedir:



Suriye göçü sonrası Türkiye'de tüm illerde ev kiralarda artış riski yaşanmıştır. Evini kiraya verecek kimseler için Suriyeli mültecilerle birlikte yaşanması muhtemel konut talebi bir fırsat niteliğindedir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Ancak bu fırsat bazen fırsatçılığa da dönüşebilmektedir. Birden fazla aile bir arada, sağlıksız ve uygunsuz koşullarda hayatını sürdürmektedir. Bölge insanının bu olumsuzlukları fırsat bilerek ekstra kira getirisi umuduyla evlerinin üstüne ya da yanına kondurduğu kaçak konutlar çarpık kentleşmenin hızla büyümesine neden olmaktadır (ORSAM, 2015). Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi kamp dışında yaşayan Suriyelilerin beşte biri iki aile, onda biri ise üç aile ya da daha fazlası ile aynı konutu paylaşmaktadır. Yine aynı verilere göre Suriyelilerin %30,7'si yaşadığı konutu dört ila altı kişi ile paylaşırken, altı ila on kişi ile konutunu paylaşan Suriyeli oranı %36,5'tir (AFAD, 22.08.2013).

Konutta Kaç Aile Kalındığı	Kamp İçi	Kamp Dışı
1 Aile	92,6	68,2
2 Aile	6,6	20,5
3 Aile ve Daha Fazla	0,8	11,3
Toplam Yüzde	100,0	100,0
Toplam Sayı	1 420	1 159
Konut Başına Ortalama Aile Sayısı	1,08	1,47
Konutta Kaç Kişi Kalındığı	Kamp İçi	Kamp Dışı
1 - 3 Kişi	14,7	7,3
4 - 6 Kişi	56,1	30,7
7 - 10 Kişi	27,4	36,5
11 - 15 Kişi	1,8	19,3
16 Kişi ve Daha Fazla	0,0	6,1
Toplam Yüzde	100,0	100,0
Toplam Sayı	1 420	1 159
Konut Başına Ortalama Kişi Sayısı	5,56	8,57
Not: Kamp içinde çadır ve konteynerler "konut" olarak değerlendirilmiştir.		

Gazetelere zaman zaman bu konuya da ilişkin haberler yansımaktadır. Haberler kimi zaman büyük olumsuzluklara işaret etmektedir. Örneğin, 2017 yılının Şubat ayında yapılan bir gazete haberine göre İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından Kadifekale'de gerçekleştirilen kamulaştırma çalışması kapsamında kamulaştırma bedeli kendilerine tahsis edilen konut sahiplerinin, konutlarının yıkılacağını bile bile Suriyelilere kiraya verdiği belirtilmektedir. Mülteciler, yıkım sırası, içinde bulundukları binaya gelene dek, o binada oturmaya devam etmektedir (Yeni Asır, 2017).

Özellikle göçün ilk iki yılında sınır bölgelerinde çok fazla kişi yığılmış durumdaydı. 2013'te Reyhanlı'da Suriyelilerin saptanması ve kayıt altına alınabilmesi için tek tek araştırmalar yapılmış ancak sahte pasaportların yaygınlığı nedeniyle tam teşekküllü bir kimlik tespiti büyük oranda sağlanamamıştır. Yine de o dönemde yaklaşık on altı bin olan geçici koruma altında bulunan Suriyeli sayısı 2014 sonunda otuz beş bine ulaşmıştır. Bu mevcut ilçe nüfusunun yarıdan fazlasına karşılık gelmektedir.

Suriye sınırındaki illerde gıda maddelerinde yaşanan artış ve buna bağlı olarak bu illerde (Kilis, Hatay, Gaziantep) enflasyon oranlarının ülke genelinin üzerinde olması da ekonomik risk faktörleri arasında sıralanmaktadır. Barınma hizmetleri kapsamında kurulan Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAS) aracılığıyla yardıma ihtiyacı olan kimseler ile yardım yapmak isteyen sivil toplum kuruluşları arasında ilişki saplanmaktadır. Sistem sayesinde yardım almayan kimseler dururken aynı kişilerin pek çok kez yardım alması önlenmekte, yardımların daha etkin ve şeffaf biçimde koordinasyonu sağlanmaktadır. (Taştan ve diğerleri, 2016).

3.2.2.2. Sağlık

Suriye'den göçün başladığı 2011'den itibaren en temel problemlerden biri sağlık alanında yaşanmıştır. İlk yıllarda hazırlıksız yakalanılan çoğu yaralı ve acil müdahaleye gereksinimi olan göçmenlerin yarattığı göç dalgasıyla bakımevi ve hastane problemi barınma problemiyle birlikte gelişmiştir. Suriyelilere sunulacak sağlık hizmeti için Temmuz 2015'te AFAD ve Sağlık Bakanlığı arasında antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmaya göre Suriyeliler tıpkı Türkiyeli vatandaşlar gibi götürü bedel üzerinden sağlık hizmetlerinden yararlanacaktır (Taştan ve diğerleri, 2016).

Türkiye'de tüm Suriyelilere Sağlık Bakanlığı tarafından ücretsiz sağlık hizmetleri sağlanmakta ve bu hastaların ilaçları yine ücretsiz temin edilmektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından sığınmacılar için çok sayıda Göçmen Sağlığı Merkezleri kurulmuştur. Suriye ve Iraklı sığınmacıların tedavileri kapsamında 953.466 ameliyat gerçekleştirilmiş, 1.143.393 yatan hasta ve 25.919.750 poliklinik hizmeti verilmiştir. 224.750 doğum gerçekleşmiştir (AFAD, 22.05.2017).

Hizmetlerden yalnızca Suriyeli sığınmacılar değil, Suriye’de yaşanan iç karışıklıklarda yaralanan hastalar da yararlanmaktadır. Sayı böylesine kabarık olunca sınır bölgelerindeki devlet hastanelerine gelen hastaların yüzde otuz ila kırkının Suriyelilerden müteşekkil olması şaşırtıcı olmamaktadır. Sınır bölgelerde hastanelerin kapasitesi, bu yüklü hasta sayısına güçlükle yetişebilmekte ya da yetersiz kalmaktadır. Benzer biçimde bazı illerde göçe bağlı olarak yaşanan hızlı nüfus artışı, belediye bütçelerinde ve buna bağlı olarak belediye hizmetlerinde (çöp toplama, temizlik hizmetleri, inşaatların denetimi, su sağlanması) yetersizliğe yol açmakta; hijyenik olmayan, hastalıklara zemin hazırlayan bir ortam oluşmaktadır (ORSAM, 2015).

2017 yılı Şubat ayında gazetelere de yansıyan bir gelişme yaşanmıştır. İzmir Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezi’nde, on sekizi doktor olmak üzere otuz üç sağlık çalışanı Türk doktor ve çevirmenlerin desteğiyle eğitim almış ve görevini Türkiye’de sürdürmenin yoluna girmiştir. Temel tıp eğitiminin yanında aşı ve gene takibi konularında bilgilendirilen personel Suriyelilere hizmet verecektir. Öncesinde Suriyeli hastaların bakımının Türk doktorlarca ve çevirmenler aracılığıyla gerçekleştirildiğini belirten yetkililer, proje aracılığıyla Suriyelilere daha etkili ve hızlı hizmet sağlanacağını belirtmektedir (Milliyet, 2017).

Sağlık konusunda hizmetlerin yanı sıra hastalıklara ilişkin de bazı veriler mevcuttur. Yıllardır Türkiye’de görülmemiş çocuk felci, şark çıbanı, tüberküloz, tifo, sıtma ve bruselloz gibi hastalıklar özellikle çok sayıda göçmenin bulunduğu sınır illerde, tekrar görülmeye başlamıştır (Milliyet, 2015). Bu nedenle yıllar önce son verilen çocuk felci aşısı uygulaması sınır illerinde beş yaşa kadar tüm çocukları kapsayacak biçimde yeniden başlatılmıştır (ORSAM, 2015).

3.2.2.3. Ekonomi

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik’e (2016) göre Suriyelilere mevsimlik tarım işlerinde çalışmakta serbestisi sağlanmıştır. Böylece gelecekte toplumsal problemlere neden olması olası, atıl işgücü, önlenmeye çalışılmaktadır (Taştan ve diğerleri, 2016).

Yapılan güncel kamuoyu araştırmalarına göre, Türkiye’deki Suriyeliler istihdam açısından yük gibi görünmektedir. Erdoğan’ın (2015: 128) araştırması kapsamında görüşme yaptığı katılımcıların yüzde yetmişinden daha fazlası Suriyeli göçmenlerin ekonomiyi kötüleştirdiğini düşündüğünü belirtmiştir. Yine aynı araştırmaya göre katılımcıların yüzde altmışından fazlası, Suriyelilerin yardım almasını doğru bulmamaktadır. Yüzde altılık bir dilimde yer alan katılımcılar ise Suriyelilerin zaten kısıtlı olan iş olanaklarına ortak olması yüzünden Türklerin işini elinden aldığını düşündüğünü belirtmiştir. Erdoğan, bu sonuçlarda Türkiye’nin mülteciler konusunda diğer devletler tarafından maddi anlamda yeterince desteklenmemesinin etkili olduğunu vurgulamaktadır (Erdoğan, 2015: 194). Bu araştırma sonuçlarının aksine Taştan ve diğerleri (2016) sundukları raporda, Suriyelilere, yukarıda da bahsedilmiş olan 2016 yılına ait yönetmelikle, sağlanan çalışma izninin toplum huzurunu kaçırmamanın aksine, uzun vadede Türk vatandaşları ile Suriyeliler arasındaki bağları kuvvetlendireceği yorumuna yer vermektedirler.

Araştırmalar Suriyelilerin genellikle tekstil sektöründe çalıştığını göstermektedir. “Fason” ya da “merdiven altı” olarak tabir edilen, sendika ya da devlet denetimden uzak, kayıt dışı kuruluşlarda çalışan Suriyeliler düşük ücretler karşılığında uzun süre çalışan Suriyeliler, bu iş probleminin yanı sıra iş yerinin tekinsizliğine bağlı olarak sözel, fiziksel şiddete, tacize, mobbinge de maruz kalmaktadır (Akdeniz, 2014: 15). Suriyeliler ülkelerinde öğrendikleri ve yapmakta oldukları işi Türkiye’de de yapmak isteyecektir. Bu bağlamda, sağlanan çalışma izinleri, kayıt dışı işin önüne geçilmesini sağlayacaktır. Yasal düzenlemeler yoluyla çalışma şartlarının iyileştirilmesi hem emek sömürsünü engelleyecek hem de piyasalar üzerinde olumlu etki yaratacaktır (Taştan ve diğerleri, 2016). Bu yasal düzenlemeler ayrıca işverenlerin iş kazası ya da mevcut halkın iş kaybetme korkusuna bağlı olarak yaşanabilecek toplumsal gerilimlere ilişkin endişelerini de giderecektir (ORSAM, 2015).

Kamuoyunda yerel halkın ellerindeki iş olanaklarını yabancılarla paylaşmak istemediği algısı yaygın olsa da bu gerçeği yansıtmamaktadır. ORSAM’ın yürüttüğü bir anketin sonuçlarına göre göç alan bölgelerde, Suriyeliler nedeniyle işini kaybettiğini düşünenlerin oranı, yüzde kırk ila yüzde yüz arasında değişmektedir. Ancak aynı rapora göre işverenler, yerel halkın zaten tarım ya da fabrika işçisi olarak

çalışmak istemediğini, Suriyelilerin zaten boş olan pozisyonlara yerleştiğini belirtmektedir (ORSAM, 2015).

Suriyeliler Türkiye’de başkalarının çalışmak istemeyeceği işlerde düşük ücretler karşılığında çalışmaktadır. Bu ucuz iş gücünden yararlanan firmalar, diğerlerine karşı haksız rekabete yol açmaktadır. Bu haksız rekabet konusu meclis gündemine taşınmıştır (Hürriyet, 2016b).

Bu olumsuz görünen durum, aynı zamanda, iş gücü açığının kapanması şeklinde, pozitif bir bakış açısıyla da değerlendirilebilir. Yerli firmalar Suriyelilere ekonomik yardım sağlamakta, tekstil ve gıda sektöründe üretim artmakta ve ihracat açığı dengelenmektedir (Taştan ve diğerleri, 2016). Ayrıca bu durum sınır bölgelerinde işgücü açığını kapatarak, yatırım olanaklarını genişletmekte, cazibeyi arttırmaktadır. Örnek olarak Gaziantep’ten Suriye’ye ihracat 2011-2013 yılları arasında 133 milyon dolardan 278 milyon dolara yükselmiştir (ORSAM, 2015).

Göçmenler konusunda dikkate değer konulardan biri de vergi mükellefiyetidir. Vergi Usul Kanunu’nun (1961) 9. Maddesinde, vergi ehliyetine ilişkin şu açıklamalar yer almaktadır: “Mükellefiyet ve vergi sorumluluğu için kanuni ehliyet şart değildir. Vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmaz.” Geçici koruma altında olanlar da vergi numarası ve çalışma izni alma mecburiyetindedir. Türkiye’ye sığınmış Suriyelilerin pek çoğu küçük işletmeler yoluyla ticarete atılmaktadır. Suriyeliler alışık oldukları biçimde hizmet aldıkları bu işletmeleri tercih etmekte ve bu durum ticari canlılık yaratmaktadır. Bu üretime katkı sağlama açısından olumlu bir kavram olarak görünse de vergi takibinin yapılmaması, kayıt dışılığa ve buna bağlı olarak haksız rekabete yol açmaktadır. Bu durum yerli esnafın tepkisini çekmektedir (ORSAM, 2015).

Basına yansıyan bazı haberler bu durumu gözler önüne sermektedir. Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer’in, 2016 Mayıs’ında basında yer alan ifadeleri buna örnek gösterilebilir. Dinçer, iş yerini kapatmak zorunda kalan Türk esnaf sayısının bir önceki yıla göre yüzde kırk arttığını belirtmektedir. Açıklamalarında yukarıda bahsi geçen sorunlara da değinen Dinçer, esnaf aileleri de

düşünüldüğünde, bu takibi yapılmayan çok sayıda işletmenin sosyal sorunlara gebe olduğunu da sözlerine eklemiştir (Milliyet, 2014).

Suriye göçüyle birlikte bilhassa sınır bölgelerinde kaçakçılıkta yaşanan artış yaşanan sorunların başında gelmektedir. Hazırlıksız yakalanan göç ilk etapta ekonomi ve güvenlik açısından sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Sınır kontrollerinin etkin olmaması sonucu kaçakçılık bölgedeki çocuklar için bile gelir kaynağı haline gelmiştir (Taştan ve diğerleri, 2016). Kilis'te göç öncesinde de meslek edinilmiş olan kaçakçılık göçten sonra boyut değiştirmiştir. Göç öncesi çok sayıda insanın gelir kapısı olan kaçakçılık, göç sonrası, Suriye'de yaşanan iç karışıklıklara bağlı güvenlik problemiyle birlikte, sınırdaki az sayıda köyün tekeline inmiş ve artık az sayıda insana çok gelir sağlayan bir kaynağa dönüşmüştür (ORSAM, 2015).

Türkiye'de kayıtlı bir şirketin, Suriyeli bir ortakla birleşmesi ile Türkiye'de kayıtlı şirketin mali sorumlusu Suriye'de görünmekte, vergi talep edilecek muhatap bulunamamakta, vergi mükellefiyeti muğlaklaşmakta ve hatta ortadan kalkmaktadır (Taştan ve diğerleri, 2016).

Suriye'den, özellikle Halep'ten çok sayıda yatırımcı Türkiye'ye gelmiş ve bu yatırımcılar bir limana sahip olması nedeniyle, ulaşım olanaklarından yararlanmak üzere, yerleşmek için Mersin'i tercih etmiştir. Suriyeliler için ekonomik açıdan bir diğer cazibe merkezi de Gaziantep'tir. Gaziantep Ticaret Odası kayıtlarına göre, Suriye menşeli firma sayısı, iç savaş öncesi altmış dolaylarında iken bu sayı 2014 Ekim ayında iki yüz dokuza ulaşmıştır.

Suriyeliler ekonomik açıdan bakılırsa Türkiye'ye sadece problem getirmemiştir. Göçle Türkiye'ye bazı olanaklar da taşınmıştır. Örneğin Ortadoğu piyasalarından yakından haberdar olan ve ilişkiler kurmuş olan Suriyeli yatırımcılar Türkiye'de de bu yatırım ilişkilerini, ortaklıklarını sürdürecektir (ORSAM, 2015).

3.2.2.4. Eğitim

Türkiye'deki Suriyelilerin yarısından fazlası on sekiz yaşında küçüktür. Bu kitle içerisinde okullaşma ise yarıyı zor geçmektedir. Çok sayıda insanın kısa süre içerisinde ülkeye giriş yapması, eğitim kurumlarında ve sisteminde aksaklıklara ve

yetersizliklere yol açmaktadır. Öğrencilerden dilini ve düzenini bilmedikleri bir sisteme hızlıca uyum sağlamaları beklenmekte, fiziksel eksikliklerin yanı sıra yaşanan personel yetersizliği bunu zorlaştırmaktadır. Ülkesinde yaşanan büyük problemlerden kaçan, gittikleri ülkedeki sistem içerisinde de zorlanan çocuklar, yasa dışı örgütlerin aracı ya da hedefi haline gelmeye açıktır. Bunu aşmak da kaliteli eğitimden geçmektedir (Taştan ve diğerleri, 2016). Aslında Türkiye’de dünyaya gelmiş ya da küçük yaşta Türkiye’ye gelmek zorunda kalmış pek çok çocuk Türkçe’yi kendi kendine öğrenebilmektedir (ORSAM, 2015).

Araştırmalara göç sonrası, içinde yaşadıkları yeni topluma entegre olamayan çocukların ve gençlerin bulundukları ülkelerde, “marjinalleşerek”, ciddi problemlere neden olduklarını göstermektedir. Bu istendik uyumun sağlanmasında da dil ve eğitim en önemli etkenler olacaktır. Göç etmiş olan kimseler yerleştikleri yerde ihtiyaçlarını giderebilmek için paraya ve bunun için de işe ihtiyaç duyacaklardır. Eğitim bunlar için temel gereksinimdir. Bilhassa çocuklar, girdikleri topluma uyumu için elzem olan eğitim yoluyla, mevcut çevre, meslek ve inançlara uyum sağlayabilir (Taştan ve diğerleri, 2016). Yaşadıkları şiddet ve zorluklara ek olarak içinde bulundukları ortam Suriyeli çocukları suça itmektir. Halk arasındaki yaygın kanı da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Genel kanıya göre tedbir alınmadığı takdirde, kısa bir süre sonra kenar mahallelerde, kötü koşullarda hayatta kalmaya çalışan bu Suriyeli çocuklar geleceğin mafya ve hırsızları olacaktır (ORSAM, 2015).

Türkiye’de yaşayan 1.000.000, 5-17 yaş arası çocuğun ancak yarısı eğitim olanaklarına ulaşmaktadır. Suriyelilerin uyumu için öncelikle bu eğitime erişim probleminin giderilmesi gerekmektedir. Ardından göçmenlerin ihtiyaçlarını da karşılayacak nitelikte bir eğitim sistemi düzenlenebilir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere Suriyeli çocukların pek çoğu belediyeler, sivil toplum örgütleri ya da Suriye vatandaşları tarafından oluşturulan merkezlerde eğitim almaktadır (AFAD,22.08. 2013). Geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocukların eğitimi için sivil toplum kuruluşları hızla harekete geçmiştir. Suriyelilerin yaşadığı yerlerde bazı mekanlar eğitim alanlarına dönüştürülmüştür. Suriye’deyken de eğitimci olan pek çok kişi, bu çocukların ülkelerine döndüklerinde

hayatlarını kaldıkları yerden sürdürebilmeleri için çalışmalar yapmıştır (Taştan ve diğerleri, 2016).

Devam Edilen Okul Türü	Kamp İçi	Kamp Dışı	Toplam
Türk Okulu (Resmi)	16,7	31,3	18,1
Türk Okulu (Misafir Öğrenci Olarak)	28,8	25,0	28,4
Belediye, STK veya Suriye Vatandaşları Tarafından Oluşturulan Merkezlerde	37,5	32,8	37,1
Diğer	17,0	10,9	16,4
Toplam Yüzde	100,0	100,0	100,0
Toplam Sayı	605	64	669

AFAD koordinatörlüğünde açılan barınma merkezlerinde Suriyelilerin temel fiziki ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal ihtiyaçları da giderilmeye çalışılmaktadır. MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) işbirliğinde okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinden 508.846 Suriyeli çocuğa eğitim olanakları sağlanmıştır. Ayrıca 225.000 Suriyeli, yabancı dil, bilgisayar okuryazarlığı, halı dokuma gibi çeşitli sertifikalı kurslara katılmıştır (AFAD,22.05.2017).

İlk eğitim faaliyeti olarak Türkiye Diyanet Vakfı'na bağlı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi (KAGEM) desteğiyle açılan iki Kuran kursu örnek verilebilir. Sonrasında Gaziantep, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş ve Ankara'da açılan okullar, Geçici Eğitim Merkezi adı altında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesine alınmıştır. 2014 yılında Arap ve Suriyeli eğitimcilerin yardımıyla Suriye Eğitim Derneği tarafından kurulan komisyon yeni ve uygun bir müfredat düzenlemiş ve bu eğitim içeriği koordinatörler gözetiminde uygulanmıştır. Geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli öğrencilere Suriyeli eğitimciler tarafından kendi dillerinde, ayrı bir eğitim müfredatı uygulanmakta ve bu durum zaman zaman eleştirilmektedir. Suriyelilerin de MEB örgün eğitimine dahil olması önerilmekte ve beklenmektedir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Suriyelilere ilişkin gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri yalnızca MEB odaklı gerçekleştirilmemektedir. Örneğin Çocuk Hakları Daire Başkanlığı, UNICEF işbirliği ile Suriyeli çocuklara yönelik bir eğitim gerçekleştirilmektedir. İzmir, Ankara, Şanlıurfa ve Mersin'de gerçekleştirilen eğitimlerde sığınmacı çocukların akranlarıyla uyumunu pekiştirmek üzere faaliyetler yapılmıştır. Özgüven, hoşgörü, anlayış

kavramlarının pekiştirilmesini hedefleyen eğitimlerde ayrıca ayrımcılık, toplum ve kültür kavramları da incelenmiştir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015).

Suriye’den Türkiye’ye göç etmiş olan akademisyenler konusu da hem eğitim hem de istihdam başlığı altında değerlendirilebilir. Türkiye ülkeye gelmiş olan bu iş ve eğitim kapasitesinden yararlanmak istese de halihazırda ki aksak ve eksik sistem buna mani olmaktadır. Bu nedenle Türkiye’ye gelmiş olan Suriyeli akademisyenler mesleklerini icra edebilecekleri başka ülkelere gitmenin yollarını aramaktadır.

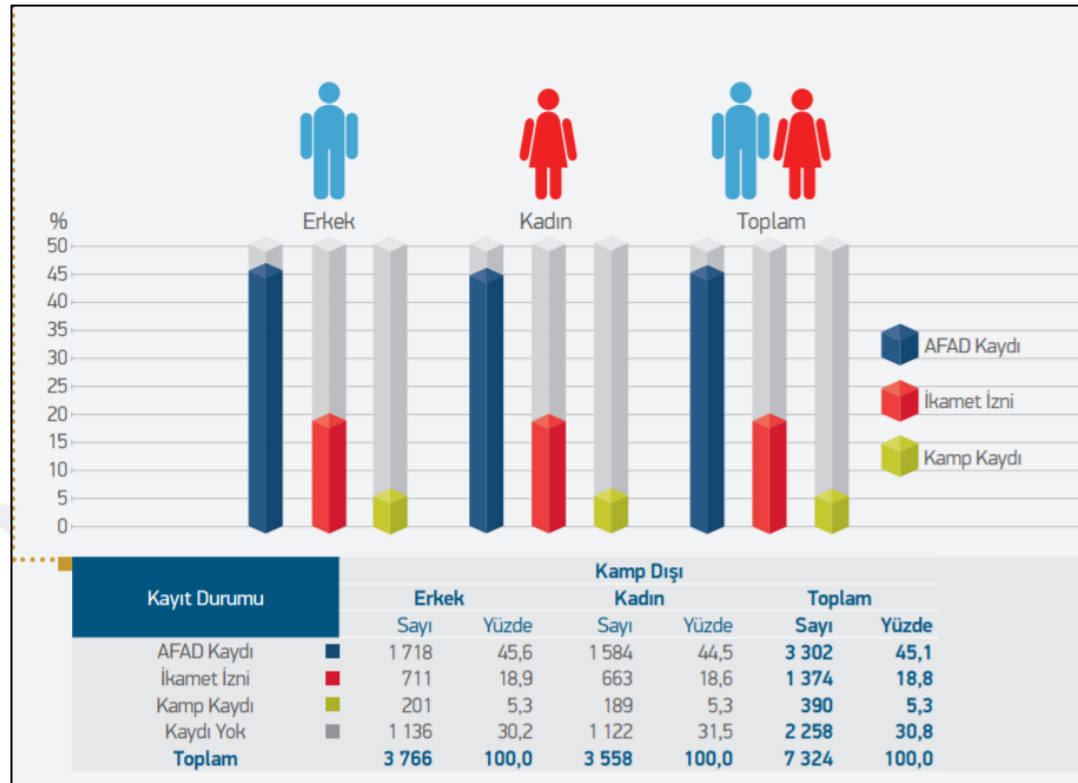
YÖKSİS’te beş bin Arap akademisyen kayıtlı iken aralarından sadece 317 kişi istihdam edilmiştir. Akademisyenlerin Türkiye’de istihdamının önünde yer alan engeller arasında başta oturma izni olmak üzere, yetersiz tercümanlık, dil eğitimi ve kurslarının azlığı ve buna bağlı olarak iletişim problemi yer almaktadır. Akademisyenlerin pek çoğu dil probleminin nispeten az olduğu ilahiyat fakültelerinde çalışmakta ya da İngilizce yeterliliği şart koşulmaktadır. Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler Konferansı’nda kurulabilecek bir Türk-Arap üniversitesi ile bu akademisyenler için istihdam yaratılarak, bu hazır insan gücünden yararlanılabileceği vurgulanmıştır (Taştan ve diğerleri, 2016).

3.2.2.5. Hukuk

Geçici koruma altında olan Suriyeliler konusunda en temel hukuki problem, ki bu problem diğerlerine de kaynaklık etmektedir, kimlik tespiti konusudur. Kimlik bulunmadığında, suça karışan Suriyeliler konusunda herhangi bir uygulama yapmak zor ya da imkansız olabilmektedir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Hukuki açıdan yaşanan bir diğer sıkıntı da, Türkiye’deki Suriyelilere erişim konusunda yaşanmaktadır. Her hangi bir ihtiyaç durumunda derhal tespit edilmek üzere sığınmacıların ülke içerisinde hareketliliği bilgi dahilinde tutulmalıdır (Taştan ve diğerleri, 2016).

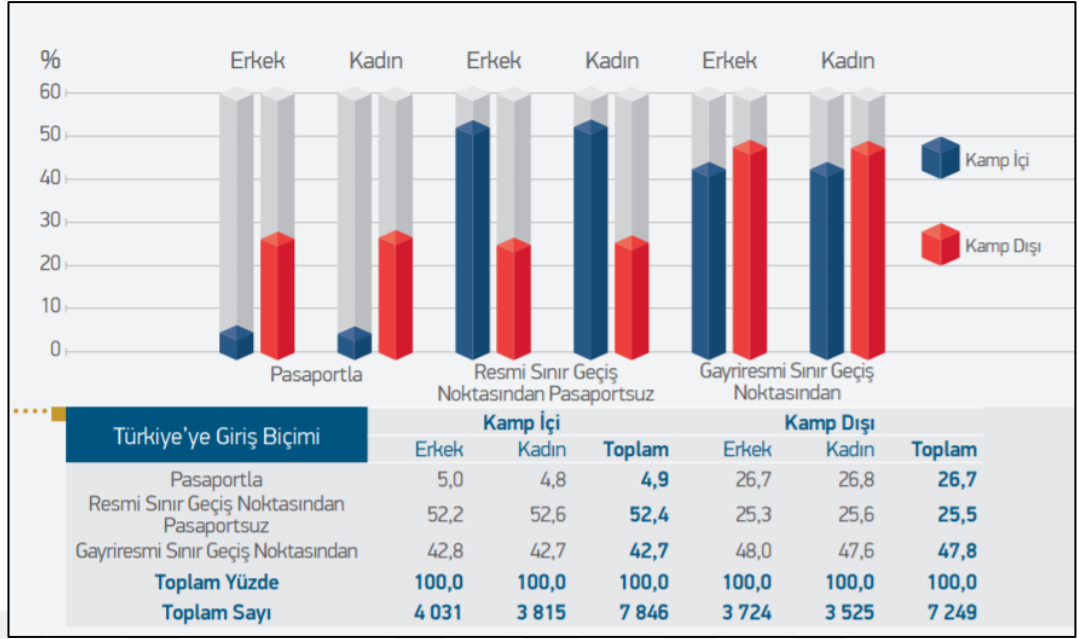
AFAD (22.08.2013) verilerine göre Suriyelilerin kayıt durumu aşağıdaki şemada gösterilmektedir:



Göçmen kaçakçılığı da dramatik ve büyük sorunlardan biridir. Sığınmacılar, bu suçta, bazen kendileri bizzat mağdur ya da bazen kasıtlı bazense bilmeden fail durumunda olabilmektedir. Yarar sağlayacaklarını düşündükleri kişileri ve kaçakçıları deşifre etmekten kaçınan sığınmacılar, daha fazla mağdur yaratmaktadır.

Kaçakçılar çoğu zaman kıyı şeritlerinde yakalanmakta, ifade alma konusunda yetki konusunda net bir prosedür olmadığından, jandarma ya da polis ifadelerini almaktadır. Bu durum nedeniyle hukuki sürecin uzamasının yanı sıra yetki ve sorumluluk çakışmaları ortaya çıkabilmektedir. Çoğu kez ifade alan kişiler konuya hakim olmadıklarından asıl kaçakçının kim olduğu çoğu kez anlaşılamamaktadır (Taştan ve diğerleri, 2016).

Aşağıda sunulan şemada Suriyelilerin Türkiye'ye geçiş biçimleri istatistiksel olarak sunulmuştur (AFAD, 22.08.2013):



Göç sonrası ivme kazanan çarpık kentleşme ve göçmenlerin mecburen kenar mahallerde ve varoşlarda hayatını sürdürmesi, onları suça karışmaya açık hale getirmektedir. Bu erkekler için uyuşturucu kullanımı ya da satışı olabilirken kadınlar fuhuş tehdidiyle yüzleşmektedir (ORSAM, 2015).

Hukuki açıdan incelenmesi gereken bir diğer konu da cinsel suçlardır. Suriyeliler için normal kabul edilen erken yaşta evlilik Türkiye yasalarınca suç kabul edilmektedir. Suriyeliler arasında yaygın olan erken yaşta evlilik çoğunlukla çocuk gelinin hamile kalması ve sağlık olanaklarından yararlanmak istemesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kanuna göre anne, baba ve eş suçlu duruma düşmektedir. Çok sayıda mağdur ortaya çıkmaktadır. Bu tür vakalar, Türkiye'nin uluslararası imajını da zedelemektedir. Fuhuş da yine hukuki açıdan Suriyeliler için ayrıca değerlendirilmesi gereken suçlardandır. Suriyeli kadınların fuhuşa itilmesi ve suçun asıl faili olan aracı kişi ile birlikte hukuken de mağdur olmasının önüne geçilmesi önemlidir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Türkiye'de Suriyelilerin çokça yerleştiği sınır bölgelerde muhafazakar bir toplum yapısı hakimdir. Genç bekar veya evli erkeklerin kendilerine Suriyeli eşler seçmesi tepkiyle karşılanmaktadır. Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da daha sık görülen bu durum özellikler kadınların yoğun tepkisine yol açmaktadır. Dini nikah tercih edildiğinden gerçek sayılar resmi kayıtlara yansımamaktadır ancak oldukça yüksek

olduğu tahmin edilmektedir. Örnek olarak Kilis’te yaşanan boşanmaların beşte birinin Suriyeliler nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Suriyeli kadınlarla evlilik aynı zamanda bazı kötü amaçlı kimseler için gelir kaynağına dönüşmüş durumdadır. Erkeklerin Suriyeli kadınlara ulaşmak için aracılara para ödediği ya da Suriyeli ailelere başlık parası verdiği bilinmektedir (ORSAM, 2015). Bu durum hukuki ve toplumsal açıdan suiistimale açık bir konudur ve müdahale gerektirmektedir. Özellikle küçük yaştaki kız çocuklarının ailelerinin iyi ya da kötü niyetinin kurbanı olması hukuki bir çerçevede önlenmelidir.

Hem hukuki hem de ekonomik anlamda etkilere sahip bir diğer olgu da çocuk işçiliğidir. Geçici barınma merkezlerinde yer alamayan çocukların büyük bölümü, devlet ya da sivil toplum örgütlerinin olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle, eğitim hizmetinden de yoksun kalmaktadır. Çocukların eğitime uzak kalışının bir diğer nedeni de ailelerin eğitime alternatif olarak çocuklarını çalışmaya sevk etmesidir. Bu çocukların büyük bölümü çeşitli işlerde çalışmaktadır. Bazıları sokak satıcılığı yaparken bazıları farklı iş yerlerinde çırak ya da işçi olarak çalıştırılmaktadır (ORSAM, 2015). MEB farklı kuruluşlarla işbirliği yaparak bu çalışan çocuklar için de projeler üretmektedir. Örneğin Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Mesleki Eğitime Erişimlerinin Arttırılması Projesi kapsamında çoğu Ankara Siteler’de mobilyacı çırağı ya da işçi olarak çalışan çocuklara, sivil toplum kuruluşlarının da desteğiyle mesleki eğitim verilmesi planlanmıştır (Hürriyet, 2017).

Çoğunlukla Suriyelilerin kendi arasında yaşanan faili meçhul cinayetler de yaygındır. Mülteciler zaman zaman farklı devletlerin, terör örgütlerinin ya da bireylerin hedefi olabilmektedir. Bu kişilerin kimlik kaydının olmaması, bazen cesede dahi ulaşılabilmesi, cinayetleri hukuki açıdan “yok” kabul edilmesine yol açmaktadır (Taştan ve diğerleri, 2016).

Son yıllarda Suriyelilerin Türk vatandaşlığına geçirilmesi konusu da sıkça gündeme gelmiştir. Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun (2009) 11. maddesine göre Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda;

- a) *Kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,*
- b) *Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,*
- c) *Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,*

- ç) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,
- d) İyi ahlak sahibi olmak,
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,
- f) Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak,
- g) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak, şartları aranır.

Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda, yukarıda sayılan şartlarla birlikte, taşıdıkları devlet vatandaşlığından çıkma şartı da aranabilir. Bu takdirin kullanılmasına ilişkin esasların tespiti Bakanlar Kurulunun yetkisindedir.

12. maddede ise millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilecek yabancılar arasında “göçmen kabul edilenler” ibaresi de yer almaktadır.

Bu yasa beş yıl ikamet sonunda Suriyelilerin vatandaşlık başvurusu yapabileceği sonucunu göstermektedir ancak Geçici Koruma kapsamında kalınan süre bu kapsamda değerlendirilmez (Kaya ve Eren, 2015: 72).

3.2.3. Türkiye’deki Suriyeliler için Uluslararası Destek

Dünya’nın son asırda gördüğü en büyük katliamlara ve en yüklü göç hareketleri ile anılan Suriye iç savaşı, sadece Türkiye için değil, tüm dünya için kriz niteliğindedir. Türkiye bir geçiş ülkesi olduğundan, burada hayata getirilecek göçmenlere ilişkin uygulamalar, diğer ülkeleri de yakından ilgilendirecektir.

2016 itibarıyla Türkiye Suriyeliler için, sadece hazineden yaptığı harcama on iki milyar doları geçmiştir. Bu meblağ, bireysel bağışlar ve sivil toplum örgütlerinin katkıları da eklendiğinde yirmi beş milyar dolara ulaşmaktadır (Taştan ve diğerleri, 2016).

AB’nin Türkiye’de uyguladığı insani yardım stratejisinin merkezinde, hukuki yardım, çocuk koruma hizmetleri, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddete karşı yardım ve diğer özel koruma desteklerine ihtiyacı olan en dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının karşılanması yer almaktadır. UNHCR, UNICEF, UNFPA, Danish Refugee Council, Mercy Corps ve diğer insani yardım aktörleri, bu koruma faaliyetlerini uygulamak üzere AB tarafından finanse edilmektedir (ECHO, 2017).

Avrupa Komisyonunun Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü (DG NEAR) aracılığı ile aktarılan eğitim, sağlık, göç yönetimi, belediye altyapısı ve sosyo-ekonomik destek alanlarına odaklanan yardımlarla uyumlu ve bunları tamamlayıcı niteliktedir. Öngörülen 3 milyar Avrodan, hem insani yardım hem de insani yardım dışındaki destekler için bu Araç kapsamında 2016 ve 2017 yıllarını kapsayacak şekilde tahsis edilen toplam miktar 2.2 milyar Avroya ulaşmıştır. Ocak 2017 itibarıyla bu miktar, toplam bütçenin neredeyse %75'ini oluşturmaktadır. Tahsis edilen toplam miktar içinden sözleşmeye bağlanan miktar, 1.45 milyar Avroyu, harcanan miktar ise 748 milyon Avroyu bulmuştur (ECHO, 2017).

15 Ekim 2015 tarihli Türkiye-AB Ortak Eylem Planı'na göre Türkiye'ye Suriyeliler için 3 Milyar Avro hibe edilmesi kararlaştırılmış ancak bu meblağın 2.24 Milyar'ı AB tarafından taahhüt edilmiştir. Sözleşme hükümlerince 1,2 Milyar Avroya düşürülen ödeneğin yalnızca 679 Milyon Avrosu ödenmiştir. Bu ödenek içinden, ilgili kamu kurumlarına doğrudan aktarılan miktar yalnızca 222 Milyon Avro'dur (Taştan ve diğerleri, 2016).

Avrupa kaynakları yüksek sayılar zikrederken, Türkiye'deki araştırmalar ve kamuoyuna yansıyan güncel haberlerde, Türkiye'nin mülteciler konusunda yeterince desteklenmediği algısının yaygın olduğu görülmektedir. Örneğin Erdoğan (2015: 123-125), Türk hükümetinin yapmış olduğu açıklamalara dayanarak, 2011 yılı içerisinde Suriyeliler için yapılan harcamanın beş milyar doları aştığını belirtmektedir. BMMYK'nın Türkiye'deki Suriyeliler için talep ettiği 497 Milyon dolarlık talep yüzde yirmi dokuz oranında karşılık bulmuştur. O dönemde bir buçuk milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye 200 Milyon dolar destek almış ve bu durum, kamuoyunda yaygın olan, Suriyeli sığınmacıların devlete ekonomik açıdan yük olduğu algısının pekişmesine sebep olmuştur.

Uluslararası Kitlesel Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler Konferansı Sonuç Raporu'nda Suriyeliler ve göç konusunda, "Türkiye'nin Avrupa'dan değil Avrupa'nın Türkiye'den alması gereken modeller vardır." ifadesi yer almaktadır. Türkiye ve AB'nin güvenlik algısının farklı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa politikalarına birebir uyması beklenemez. AB'nin resmi sınırlar ve

politikalarından çok insan merkezli bir yaklaşımla Suriye göçünü ele alması gerekmektedir (Taştan ve diğerleri, 2016).

BM sığınmacı sorununa üç kademeli bir çözüm önermektedir:

1. Sığınmacıların ülkelerine geri dönmesinin sağlanması
2. Sığınmacıların geri dönmesi mümkün olmamışsa uyumunun kolaylaştırılması
3. Sığınmacıların farklı ülkelere yerleştirilmesi. Yerleştirilecek sığınmacı kotası 27.000 olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin sayısı düşünüldüğünde, 27.000 kotası oldukça gülünç ve işlevsiz görünmektedir. Birleşmiş Milletler kendinden beklendiği şekilde ülkelerin politik kararlarını destekleme rolünü üstlenmemiş, Türkiye yaşanan göç krizinde yalnız bırakılmıştır.

Tüm dünya genelinde mülteciler komşu oldukları az gelişmiş ya da geliştirmekte olan ülkelere göç ederken 1992 BMMYK verilerine göre AB toplam mülteci nüfusunun yalnızca yüzde yedisine ev sahipliği yapmaktadır (Böcker ve Havinga, 1997: 6). Bu oran, 2014 yılı Kasım ayı verilerine göre Suriyeliler açısından da benzer nitelik göstermektedir (BMMYK, 2014):

SURİYELİ MÜLTECİLERİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI		
Ülke	Mülteci Sayısı	Oran (%)
Türkiye	1.679.963	44.28
Lübnan	1.132.601	29.84
Ürdün	618.508	16.29
Irak	223.923	5.9
Mısır	140.289	3.69
Toplam	3.795.284	100

Avrupa’da mültecilere ilişkin genel tutum incelendiğinde Hollanda gibi liberal bilinen ülkelerin dahi ulusal güvenliği sebep göstererek göçmenlere ilişkin kısıtlamalar koyduğu görülmektedir. Örneğin, 2002 Sevilla zirvesinde, Avrupa’da göçmen politikaları görüşülmüş ve yaşanan ateşli tartışmaların sonunda, dolaylı olarak, Avrupa’ya göçün engellenmesi için gerekli görüldüğü takdirde insan haklarını göz ardı etme pahasına da olsa gelişmemiş ülkelere ekonomik yardım yapılması onaylandı

(Danış, 2004). Pirinçci (2015: 10-15) 2015 yılında, Avrupa’da yaşanan terör saldırıları sonucunda, Suriye’de yaşananların yalnız o toprakların sorunu olmadığı gerçeğinin Avrupa’da anlaşıldığını savunmaktadır. Avrupa’nın IŞİD terörü endişesi, Suriye konusunda farkındalığı arttırmış ve dikkatleri o noktaya toplamıştır. Son yıllarda Suriye’den yaşanan göçlerde, Almanya ve Sırbistan, Avrupa’ya göç eden Suriyelilerin yüzde altmışına kapılarını açmıştır. 2015 itibariyle Almanya yüz binden fazla, Fransa dört bin beş yüz, İngiltere ise yüz elli sığınmacı kabul etmiştir. Avrupa’ya gelen göçmenlerin, ülkelere arasında eşit bir şekilde dağıtılmasına dair sunulan kota önerisi İngiltere, Fransa ve Macaristan tarafından reddedilmiştir (BBC, 2015).

3.2.4. Türkiye’de Halkın Suriyelilere Dair Tutumu

Sarı (2016) Türkiye’ye yakın tarihte gerçekleşmiş olan yüklü göçleri ulus devlet bağlamında değerlendirmektedir. Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Balkanlar’dan ardından nüfus mübadelesi sonucu Yunanistan’dan ve seksenlerde Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin Türk kökenli olması nedeniyle Türklerin ulus devlet yapısıyla çelişmediğini belirtmektedir. Doksanlarda Irak’ta yaşanan savaş sonucu yaşanan göç için ise aynını söylemek mümkün olmamaktadır. Türkiye o dönemde ilk kez ulus devlet yapısına ters bir göçe maruz kalmıştır. Son olarak yaşanan Suriye göçünde çok sayıda Arap ve Kürt Türkiye’ye giriş yapmış bu nedenle Türkiye “sığınmacı” ve “mülteci” kavramlarıyla sosyolojik bir olgu olarak da karşılaşmıştır.

Özkan (2007) Suriyelilere ilişkin milli mensubiyet eksenli söylemlerin ayrımcılığı kışkırttığını belirtmektedir. Bu tip yargılar ve söylemler, mültecileri “dış grup üyeleri” olarak görmeye ve bu dış grup üyelerini “iç grup” karşısında bir tehdit olarak algılamaya yol açtığını savunmaktadır. Taşkın ve diğerleri (2016) ise Suriyeliler ve Türkiye halkının benzer kültürel köklere sahip olmaları ve Anadolu’nun göçlerle oluşmuş olması nedeniyle zaman zaman yaşanan toplumsal sorunların çözümsüz meselelere neden olacak kadar büyümediğini savunmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’ye yerleşmesiyle aslında yerli halk yabancı ve farklı topluluklarla bir arada yaşamayı öğrenmektedir. Bu durum aynı zamanda kişilerin daha önce deneyimlemedikleri bu

yeni ve beklenmedik durum karşısında yaşadıkları belirsizlik ve stresi de yaşamalarına neden olmaktadır (Ünal, 2014: 73).

Kamuoyuna bakıldığında Türkiyelilerin kendi topraklarında, Suriyeliler yüzünden mağdur olduğu, zor durumda kaldığı algısı hakimdir; ancak başka bir açıdan bakıldığında Suriyeliler mağdur olmaktadır. Asayiş bozmakla itham edilen Suriyelilerin, emniyete ya da yargıya yansıyan vakaların çoğunda davacı pozisyonunda olduğu görülmektedir.

ORSAM (2015) tarafından hazırlanan Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri başlıklı raporda ise daha çok potansiyel olumsuz etkileşimden söz edilmektedir. Suriyelilerin yerleşmiş oldukları bölgelerde çocuk işçilik, çok eşlilik ve buna bağlı olarak boşanma, çarpık yapılaşma artmaktadır. Kültürel ve dini ayrışmaların yanı sıra Suriyelilerin içinde yaşadığı olumsuz yaşam koşulları ve eğitimsizlik uyum sorunlarına ve buna bağlı olarak suç oranında artışa zemin hazırlamaktadır. 2014 itibariyle sözü edilen büyük potansiyele rağmen kayda değer bir toplumsal sorun ya da suç yaşanmadığı da raporda belirtilmektedir.

Suriyeliler zaman zaman ekonomik sebeplerle de olumsuz tavırlara maruz kalmaktadır. Önceki bölümlerde de sözü edildiği gibi Vergi Usul Kanununca (1961) sığınmacılar ve göçmenler de dahil, iş kurmak ya da işe girmek isteyen herkes vergi vermekle mükelleftir. Ancak Suriyeliler konusunda vergi düzenlemelerinin işlememesi nedeniyle yerli esnaf Suriyelilerin kayıt dışı işletmeler ya da meslekler yoluyla haksız rekabete yol açmasından rahatsızlık duymakta ve tepki göstermektedir. Suriyelilerin vergiye ilişkin sorumlulukları konusunda aksaklıkların giderilmesi toplumsal uyum açısından da önem arz etmektedir (Taştan ve diğerleri, 2016).

CHP (2016a) raporuna göre toplumun %76'sı Suriyeli sığınmacıların ekonomiye zarar verdiğini düşünmektedir. Aynı rapora göre Suriyelilerin kalabalık olduğu şehirlerde halkın dörtte üçü, diğer şehirlerde ise %64'ü Suriyelilerin işlerini elinden aldığını düşünmektedir. Sığınmacılara asla çalışma izni verilmemesi gerektiğini düşünenlerin oranı %44 iken %54'lük kesim Suriyelilere belli işlerde ya da geçici çalışma izni verilmesi yönünde görüş bildirmiştir.

Demografik veriler zaman zaman potansiyel sorunları göstermektedir. Örneğin yerel halkın büyük bölümünün Türkmen kökenli olduğu Kilis'te mevcut duruma göre yerel halk nüfusundan daha kalabalık Arap kökenli Suriyeli göçmenler bulunmaktadır. Yine benzer bir örnek olarak, normal şartlarda kalabalık bir Arap Alevi nüfusa sahip olan Hatay, çok sayıda Sünni Suriyelinin yerleşmesi radikal sayılabilecek bir demografik değişikliktir (ORSAM, 2015). Irk, mezhep ve aşiret dayalı ayrımcılık, göçmen çocuklar için ortaya çıkabilecek en büyük problemlerdendir. Türkiye barışçı bir yaklaşımla Suriyelilere ev sahipliği yapmak istese de zamanla artan ihtiyaçlar, ekonomik problemler ve global politikalar zamanla yeni riskleri beraberinde getirebilir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin bazıları evlilik, eğitim ve diğer uzun süreli ikamet nedenleriyle Türkiye'dedir. Bu, gelen Suriyeliler'in uzun süre kalacağını ve toplumun bir parçası olacağını göstermektedir. Türk hükümetinin acilen yeni ve kapsamlı hukuki düzenlemeleri hayata koyması ve bu yolla yerel halk ile Suriyeliler arasındaki uyumun pekiştirilmesi gerekmektedir (Sarı, 2016). Taştan ve diğerleri (2016) da bu savı desteklemekte ve geçmiş tecrübelerden yola çıkılarak, Türkiye'ye, ülkelerindeki savaş nedeniyle göç etmiş olan Suriyelilerden pek çoğunun, savaş bitse dahi geri dönmeyeceği yorumunda bulunmaktadır. İnsani nedenlerle Suriyelilerin Türkiye'ye kabul edilmesi gerektiği kanısı %70 oranında yaygınken bu kabulün ülke yararına olduğu kanısı yalnızca %18'de hakimdir (CHP, 2016a).

Suriyelilerin ihtiyaç duydukları adalet ve güvenliği sağlamak için örgütlenmesi dahi söz konusu olmaktadır. Toplum içerisinde karşı örgütlenmeleri teşvik edecek olan bu durum provokasyon için uygun ortamı yaratmakta ve büyük tehlike arz etmektedir (ORSAM, 2017). Özdemir ve Öner Özkan (2016), bunun üstesinden gelmek için Suriyelilerin yaşam koşullarının devlet eliyle iyileştirilmesi ve onlara hizmet verecek sosyal tesislerin çoğaltılması gerektiğini savunmaktadır. Bu açıdan İzmir örnek verilebilir. İzmir, Suriyelilerin ve diğer sığınmacıların Avrupa'ya geçiş için kullandığı ilk kapılardan biridir. Suriyelilerin İzmir'e geldiği ilk yıllarda yerli halk onlara kucaklarını açmış ve yardımda bulunmuştur ancak yıllar geçtikçe sığınmacıların kalıcı olduğu fark edilmiştir. Bu süreçte özellikle Türkmen asıllı Suriyeli sığınmacıları dil avantajı sebebiyle hızla uyum sağlamıştır. İzmir geçmişten bu yana doğudan yoğun

göçe maruz kalmıştır. Dil problemi yaşayan Suriyeliler, bu problemin üstesinden kısmen de olsa gelebilmek, için geçmişte İzmir’e yerleşmiş olan Kürt ve Arapların yoğunluklu olarak yerleştiği bölgeleri tercih etmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi bu kitleler arasında oluşabilecek olası problemlerin önüne geçmek ve herkes için daha iyi yaşam koşulları, daha olumlu bir atmosfer oluşturabilmek için çeşitli projeler geliştirmiştir (Taştan ve diğerleri, 2016).

Yine benzer biçimde T.C. Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan Suriyeli kadınlara yönelik sosyal ve ekonomik uyumu hızlandıracak ve bu kadınlar için sosyal ortamın yanı sıra iş olanakları sağlayacak bir projeyi hayata geçirmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın teknik, Kuveyt Hükümeti Fonu’nun ise mali desteği sağlanarak, sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla, Gaziantep, Kilis, Mardin ve Şanlıurfa’da Türkçe eğitimi, gelir getirici faaliyetler, atölye çalışmaları, ev ekonomisi ve uygulama mutfağı etkinlikleri, sağlık eğitimi, psiko-sosyal destek, kadın sağlığı, kişisel gelişim ve özel gün kutlamaları gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir (GAP Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı, 2017). Projelerin kısa ve uzun vadeli sonuçları olacaktır ancak halihazırda basına çoğunlukla olumsuz haberler yansımaktadır.

Uzun sürmemesi beklenen geçici bir durum olarak algılanan göç durumu uzadıkça ve kalıcı izlenimi oluşturmaya başladıkça, göç eden ve göçe ev sahipliği yapan bireylerin psikolojileri ve tepkileri de değişecektir (ORSAM, 2015). Temmuz 2015’te mendil satan Suriyeli bir çocuğun mahalle esnafı tarafından tartaklanması tepki yaratmıştır (NTV, 2015). Ancak kamuoyu bu olaya verdiği tepkiyi, 2017 Nisan’ında meydana gelen daha büyük çaplı bir olayda gösterememiştir. İzmir Torbalı’da çok sayıda Suriyelinin ikamet ettiği bir mahallede bir çocuğun Suriyeliler tarafından tartaklanması büyük bir çatışmanın fitilini yakmıştır. Çok sayıda kişinin Suriyelilerin yaşadığı mahalleyi basması, kaldıkları çadırları yakması nedeniyle orada yaşamakta olan beş yüz kadar Suriyeli Torbalı’yı terk etmiştir (Diken, 2017). Bu haberde dikkati çeken diğer bir nokta, mahalle muhtarı Ali Çürükçü’nün, olayı anlatırken kullandığı şu ifadelerdir:

“Mahalleliyi durdurmak imkansızdı. Çok öfkeli. Mahallemizde Suriyeli istemiyoruz. Onların gelişiyile olaylar arttı. Devlet bunları alıp kamplara götürsün.”

Olay, bir başka haber kaynağında farklı şekilde aktarılmıştır. Al Jazeera Turk (2017), haberi anlatıldığı kadar büyük bir çatışma yaşanmadığı, çocuk kavgasına büyüklerin müdahalesi sonucu ufak bir anlaşmazlık yaşandığı şeklinde vermiştir. Aynı mahalle muhtarı, bu habere göre, Suriyeliler’in yaşanan anlaşmazlık sonrası, bulundukları yeri kendi istekleriyle terk ettiklerini, yakıldığı iddia edilen çadırların ise onlar gittikten sonra kalan derme çatma yapılar olduğunu söylemektedir. Habere ayrıca Torbalı Belediye Başkanı Adnan Yaşar Görmez’in şu ifadeleri de eklenmiştir:

"Olmuş bitmiş, ilçede gündemden düşmüş bir olay. Türkiye gündemine taşınmasında iyi niyet görmüyorum. Önemli bir referandum öncesindeyiz, gerek ilçemize gerek İzmir'e gerekse Türkiye'ye menfi propaganda yapmak isteyen şer odaklarının yaptığı iştir diye düşünüyorum. Komşu kavgası her ilçede olan şeyler. Buraya gelen Suriyeli vatandaşlarımız dönemsel olarak gelir, tarlalarda çalışırlar, sonra başka yere giderler."

Sosyal adaletsizlik ve toplumsal hiyerarşi çoğu zaman kimlik üzerinden sağlanmaktadır. Bu kimlik unsuru kimi zaman din, kimi zaman ırk, kimi zaman ise etnik köken ya da cinsiyet olabilmektedir (Özdemir ve Öner Özkan, 2016). Kişiler bu soruların yanıtlarına göre “ben” ve “biz” kavramlarını tanımlamaktadır (Tajfel ve Turner, 1979: 35-45). Bu unsurlara göre tanımlanan “biz” kavramının karşısında bir de “öteki” ya da “diğer” kavramı oluşmaktadır. Sosyal açıdan dezavantajlı gruplar buna bağlı ayrımcı tutumlara maruz kalabilmektedir. Bu kişiler sosyoekonomik, kültürel ya da siyasi nedenlerle içinde bulundukları sosyal ortamdan dışlanabilmektedir (Ryan, 2007: 27).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan göçmenler, pek çok alanda yerlilerle aynı haklara sahip olamamakta ve aynı muameleyi görmemektedir. Bu ayrım iki grup arasındaki uçurumu derinleştirme ihtimalini taşıdığından risklidir. En büyük risk yasal yollardan haklarını alamayan, legal alanlarda söz hakkı bulamayan göçmenlerin bunu

illegal yollarla sağlama çabasına girme ihtimalidir. Kişilerin hissettiği ötekileştirme, bu maddi olanaksızlıklar eklendiğinde, bu kimselerin saldırganlaşması da olasılık dahilindedir. Tüm bunlara ek olarak içerisinde bulunduğu toplumun hakiki bir mensubu olamayan bu kişilerin bulundukları ülke kurallarına ve otoritesine uyum sağlayamayıp tam aksi istikamette kaosa yol açma olasılığı da her zaman mevcuttur (Özdemir ve Öner Özden, 2016).

Suriyeliler Türkiye’de nefret söylemlerine ya da suçlarına da maruz kalma riskini taşımaktadır. Dışlanma, ırklarından dolayı ev ya da barınak, iş bulamama ya da bizzat güvenlik sorunlarıyla karşılaşabilirler. Buna karşı bir önlem olarak emniyet teşkilatının, nefret suçları konusunda bilinçlendirilmesi amaçlanmış ve Polis Akademisi Başkanlığı ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Demokratik Kurum ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR) işbirliğinde, polis teşkilatına yönelik nefret suçlarıyla mücadele eğitimi verilmiştir (Polis Akademisi, 2015).

Türkiye’de mülteciliğe ilişkin net ve tutarlı bir politikanın hayata geçirilmemiş olduğu aşıkardır. Pek çok mültecinin bu toprakları transit bir nokta olarak kullanması da bunu pekiştirir bir detay niteliğindedir (Kutlu, 2002). Her hangi bir yasal ve sosyal statü sahibi olmayan Suriyeli kitlesi topluma uzaklaşmakta ve ötekileşmektedir. Sağlık, eğitim, barınma, çalışma gibi temel haklarından yoksun kalan ve biraz da bu etkenlere bağlı olarak sosyal uyum sağlayamayan bu “öteki” kitle, sosyal hakları devlet tarafından sağlanmadığı takdirde marjinalleşecektir. Yerliler ve göçmenler arasındaki ayrışma kuvvetlendikçe bu durum iki tarafa da zarar verecektir (Manap-Kırmızıgül, 2008).

ORSAM (2015) kışkırtma tehlikesini ve küçük olayların, kitlesel büyük provokasyonlara dönüşme ihtimalini en ciddi güvenlik riskleri arasında saymaktadır. Zaman zaman, basına bu konuda olumsuz haberler yansımaktadır. Örneğin Mart 2017’de Urfa’da yaşanan vaka buna örnek gösterilebilir. Polisin rutin kimlik kontrolü esnasında yanlarında kimlik bulunmayan Suriyelilerin polisle tartışması çevreye sıçramış, yerel halk “Suriyelileri istemiyoruz!” sloganlarıyla Suriyelilere ait iş yerlerine saldırmıştır. Olaya karışan Suriyeliler halkın linç girişiminden zor kurtulmuştur (Evrensel, 2017).

Özdemir ve Öner Özkan (2016) bu tehlikeye vurgu yapmakta ve sosyal dışlamaya ilişkin medyanın tutumunun önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yerel halk Suriyelilerle birebir muhatap olmamış olsalar da, medyadan duydukları ve gördüklerine bağlı algıları nedeniyle Suriyelilere karşı ayrımcı bir tutum sergileyebilmekte ve onların varlığını toplumsal düzene bir engel olarak değerlendirebilmektedir.

Efe (2015) basında yer alan haberlerde çoğu zaman Suriyelilerden kalabalık bir kitle olarak bahsedilmesinin ve ülkeye giriş yapan Suriyeli sayısının sık sık vurgulanmasının alttan alta bir tehdit algısı yarattığını belirtmektedir. Haberlerde Suriyeliler sık sık isyankâr, problemlili tipler olarak yer alırken, bazı metinlerdeki ifadeler ise misafirin haddini aştığı algısına yol açmaktadır. Suriyeliler bazen doğrudan bazen ise dolaylı biçimde nankörlükle itham edilmektedir.

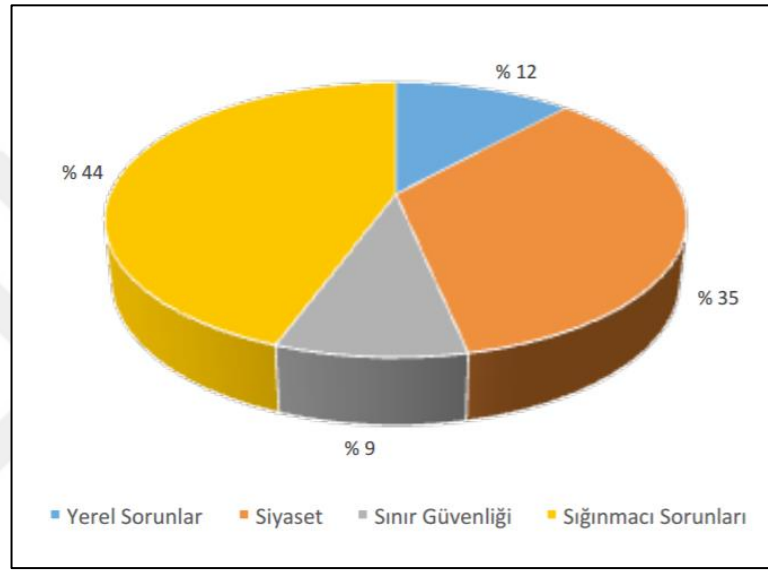
Doğanay ve Keneş (2016) bu yorumu derinleştirmekte ve medyada Suriyeler konusunun dört biçimde sorunsallaştırıldığını belirtmektedir:

- 1) Tehdit: Mevcut Türk hükümetinin yön verdiği dış politika uygulamalarının eleştirilmesi noktasında Suriyeliler kullanılmaktadır. Mali açıdan zarar ve asayiş sorunlarıyla sık sık anılan Suriyeliler birer tehdit unsuruymuşçasına sunulmakta ya da öyle algılanmasına neden olunmaktadır.
- 2) Nesnelleştirme: Suriyelilere ilişkin haberlerde yaşanan dramın insani yönleri hiç ele alınmaksızın, bu kişiler için yapılan harcamalara ve mültecilerin sayısına vurgu yapılmaktadır.
- 3) Aşırı görünürlük: Bu çalışmada da sözü edilen Suriyeli işçilerin çalıştırılması ve dilencilik problemlerinin sunumunda, bilhassa kentlerde Suriyelilerin göze batmasına neden olunmaktadır.
- 4) Duygusallaştırma: Nesnelleştirmenin aksine bu kez konunun yalnızca vicdani yönü vurgulanmakta, gerçekçi çözümler ya da veriler bazı haberlerde yer almamaktadır.

Manap Kırmızıgül'e (2008) göre de gazetelerde ve internet ortamında sunulan, Suriyelilere ilişkin haberler, bu kimselerle doğrudan ilişki kurmamış yerel halk üzerinde negatif etki bırakmakta, onların mültecilere karşı önyargılarını

pekiştirmektedir. Bu durum mültecilerin dışlamalarına neden olduğu gibi sosyal uyumlarına da ket vurmaktadır.

Ulusal basından farklı kesimleri temsil ettiği düşünölen pek çok gazetenin internet sayfalarında yapılan incelemelere dayandırılarak hazırlanan SETA raporuna göre haberlerde en fazla sığınmacı sorunları, ardından yüksek oranda siyaset ve son olarak yerel sorunlar ve sınır güvenliğı yer bulmaktadır. Suriyelilere ilişkin haber içerikleri aşğıdaki grafikteki gibi bir dağılım göstermektedir (Efe, 2015):



Uzman ve Tösten (2016) yaptıkları akademik çalışmada, iç savaş nedeniyle Türkiye' ye yerleşmiş ve farklı üniversitelerde görev yapmakta olan yirmi iki Suriyeli akademisyenin Türkiye hakkındaki görüşlerini almışlar ve bu verileri derlemişlerdir. Araştırma bulgularına göre Suriyeli akademisyenler Türk hükümetinden mültecilerin hukuki durumunu belirginleştirecek net ve somut adımlar beklemekle birlikte Türk misafirperverliğine vurgu yapmıştır. Suriyelilerin ticaret deneyimlerini Türkiye'de değerlendirmesinin Türkiye için bir fırsat olduğunu belirten katılımcılar ayrıca benzer bir durumun Türkiye'de yaşanması durumunda Suriyelilerin de aynı şekilde misafirperver davranacağını belirtmektedir. Akademisyenler ayrıca, Türkiyeliler ve Suriyeliler arasında yaşanan evliliklerin de bu iki toplum arasında yakınlaşma sağlayacağını düşünmektedir ancak evliliklerin yasal bir zemine oturtulması gerektiğini belirtmektedir. Bugüne dek Türkiye'de pek çok Suriyeli çocuk dünyaya

gelmiştir. Çoğunlukla olumsuz nitelendirilse de Suriyelilerle evlilik aslına bakılırsa, iki toplum arasında yakınlaşmaya da yol açabilir (ORSAM, 2015).

Sınıra yakın illerde halkın en büyük endişesi terör saldırılarıdır (ORSAM, 2015). Örneğin 2013 yılında Reyhanlı’da yeni yerleşimci topluluklar arasında yaşanan küçük anlaşmazlıklar kısa sürede büyüyebiliyordu. Yaşanan ekonomik sıkıntıların yanı sıra Kilis, Reyhanlı gibi bölgelere Suriye’den roketli saldırılar gerçekleşiyordu. Yerli halk Suriyeliler konusunda hassas ve provokasyona açıktır. (Taştan ve diğerleri, 2016). ORSAM (2015), raporunda, özellikle sınır şehirlerinde, Türkiye’ye gelen Suriyeliler arasında IŞİD, PKK üyesi ya da Esad yanlısı kimselerin olabileceği endişesinin yaygın olduğu belirtilmektedir. Yaşanabilecek terör saldırıları tüm Suriyelilere karşı kitlesel bir tepkiye dönüşme olasılığını taşımaktadır.

Özdemir ve Öner Özkan (2016), çalışmalarında, yaptıkları analize göre, Türkiye devletinin Suriyelilere ilişkin uyguladığı politikaların sıklıkla eleştirildiğini belirtmektedir. Suriyeliler konusunda kulağa çalınan negatif söylemler, pozitif söylemlere baskın gelmektedir. Bu noktada devletin Suriyeliler konusunda maddi desteğin yanında bir nevi imaj çalışması da sürdürmesi yararlı olacaktır. Kamuoyunda yaygınmış gibi görünen olumsuz yargıların yanında Suriyelilere karşı ayrımcılık yapıldığını savunan ve onlara daha fazla yardım edilmesi gerektiğini savunan bir ses de mevcuttur. Bu sesin güçlendirilmesi Suriyelilerin sosyal uyumunu hızlandıracak gibi farkındalık da sağlayacaktır.

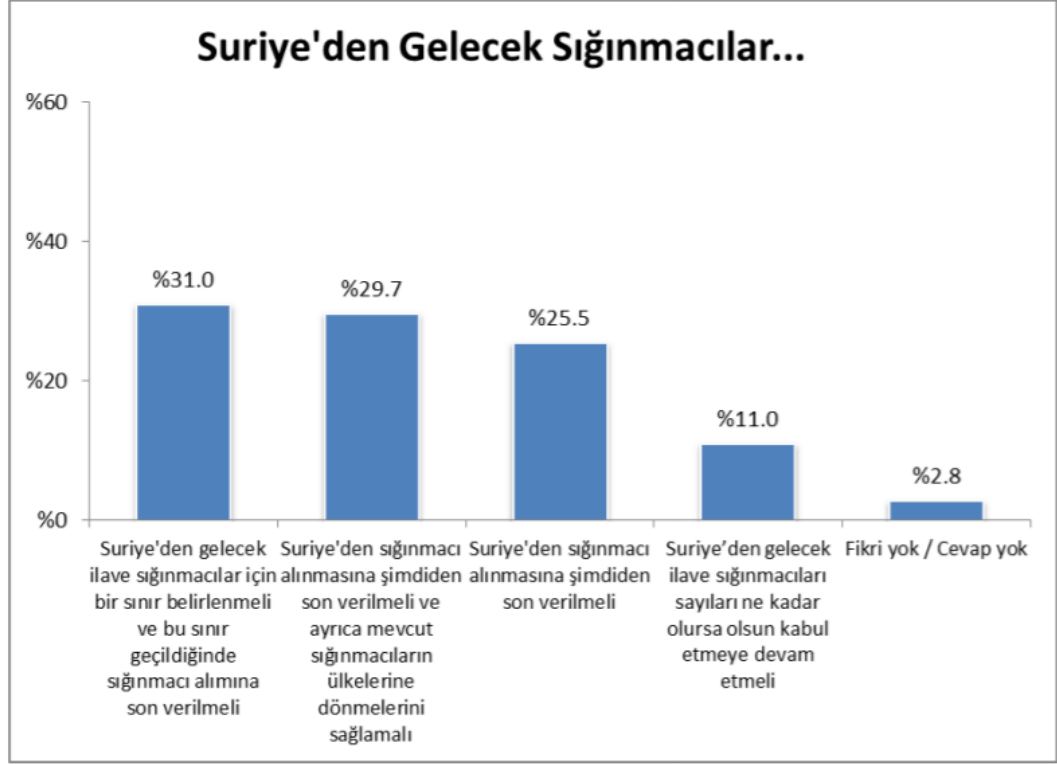
Bu farkındalığın sağlanması mevcut durumda hayli zor görünmektedir. Yukarıda da bahsi geçen ucuz iş gücü faktörü nedeniyle yerel halkın Suriyeliler nedeniyle işsiz kaldıklarına ilişkin yargıları, kuma düzeni nedeniyle yerel halk arasında yaygınlaşan Suriyelilerin ahlaki düzeni bozduğuna ilişkin yargılar, sığınmacıların kalabalık olduğu bölgelerde sağlık ve belediye hizmetlerinin mevcut nüfusa yetmemesi, kiraların artması yerel halkta tepkilerin yaşanmasına neden olmaktadır. Kamudaki bu genel huzursuzluk başta Suriyeli sığınmacılar olmak üzere tüm toplumu germektedir (Kutgi, 2016).

Özellikle çocuk ve kadınların dilenmesi ya da dilendirilmesi konusu da Suriyeliler konusunda rahatsız edici unsurlar arasında göze çarpmaktadır. Uzman ve

Tösten'e (2016) ait yukarıda detayları sunulan çalışmada katılımcı pozisyonunda görüşlerini sunan Suriyeli akademisyenler Türkiye'deki Suriyeli dilenci algısının hatalı olduğunu, Çingene ya da diğer kesimlerden dilencilerin Suriyeli olduğu düşünüldüğünü ve konunun bu düzlem üzerinden yanlış değerlendirildiğini belirtmektedir. CHP tarafından hazırlanan Suriyelilere ilişkin raporda ise aksi yönde bulgular yer almaktadır. Örneğin İzmir İl Emniyet Müdürlüğü'nden, 2015 yılında 325 çocuk için sokakta olma, dilenme vb problemler nedeniyle işlem yapıldığı bilgisi alınmıştır (CHP, 2016b). Bir yıl sonra hazırlanan bir başka raporda yine dilencilik problemine değinilmiş, Türkiye'de dilenen Suriyelilerin, geldikten sonra yokluktan dilenmeye başlayan kimseler değil, Suriye'de de dilencilik yapmakta olan "profesyonel" dilenci grupları olduğuna dair yargının kamuoyunda yaygın olduğu vurgulanmıştır. Aynı rapora göre Türkiye'de Suriyeli sığınmacıları "misafir, zulümden kaçan, din kardeşlerimiz" şeklinde görenlerin oranı %74 iken "dilenci, asalak, yük" olarak görenlerin oranı %26'dır (CHP, 2016a).

Tüm bunlara ek olarak son zamanlarda Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesi konusu da gündeme gelmiştir. Bilhassa mevcut Türk hükümetine karşıt gruplarca dillendirilen bu durum, gelecek yıllardaki siyasi seçimlerde Suriyelilerin seçmen olmasının sağlanması amacını taşıdığı gerekçesiyle sık sık eleştirilmiştir. Özdemir ve Öner Özkan (2016) sosyal medyada ve sanal sözlüklerde, Suriyelilere ilişkin paylaşılan içerikleri inceleyerek derledikleri makalelerinde de bu endişeye ve hükümete yönelik Suriyelileri siyasi çıkarları doğrultusunda kullandıkları ithamına yer vermektedir.

2014 yılında gerçekleştirilen bir kamuoyu yoklamasında Türk kamuoyunun Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Bakış Açısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi ankete katılanların yaklaşık üçte biri Suriye'den gelecek ilave sığınmacılar için bir kota belirlenmesi ve bu kotanın dolması durumunda daha fazla sığınmacının kabul edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Katılımcıların %29,7'si ise sığınmacı alımının derhal durdurulması ve hatta mevcut sığınmacıların geri gönderilmesi yönünde görüş belirtmiştir (EDAM, 2014).



Deutsche Welle (2016), Temmuz ayı başlarında, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hususunda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan açıklamaların Suriyelilere yönelik tepkilere yol açtığı ve Suriyeli-Türkiyeli gerilimini arttırdığı yönünde bir habere yer vermiştir. Habere göre, sosyal medya üzerinden örgütlenen çok sayıda kişi Ankara Önder’de Suriyelilere ait olduğu bilinen iş yerlerine saldırdı. Benzer biçimde Konya Beyşehir’de basit nedenlerden çıkan bir kavgada biri Suriyeli iki kişi hayatını yitirdi. Aynı olayda hastaneye kaldırılan yaralı Suriyeliler polis ve jandarmanın engellemesi sonucu linçten kurtuldu. Haberde ayrıca özellikle Suriyelilere vatandaşlık verileceğine ilişkin açıklamaların ardından sosyal medya üzerinden Suriyelilere karşı karalama, yaftalama ve hakaret furçasının başladığı da vurgulanmaktadır. Haberde yer verilen görüşlere bakıldığında bu saldırıların altında aşırı milliyetçi tutumların yer aldığı fikri göze çarpmaktadır.

4. BÖLÜM

SONUÇ

Göç insanlık tarihi kadar eski bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin ya da toplulukların içinde bulundukları olumsuz koşullardan uzaklaşmak, daha iyi olanaklara yelken açmak üzere çıktığı bu riskli, tehlike ve umut dolu yolculukların etkileri asırlarca sürmektedir. İnsanlık tarihi, her dönem, Dünya'nın bir yerinden başka bir yerine hareket eden insanlar tarafından şekillendiriliyor. Yer değiştiren bireylerin yanı sıra geçtikleri, konuk oldukları ve bazen kalıcı olarak yerleştikleri topraklardaki diğer bireyler de göç olgusuna bir şekilde dahil oluyor, yaşanan değişimden etkileniyor.

Bu araştırmanın ilk bölümünde detaylıca açıklandığı üzere; göç, farklı zorunluluklardan ve ihtiyaçlardan ötürü kişilerin yer değiştirmesiyle yaşanmaktadır. Göçe neden kimi zaman gerçek anlamda hayatta kalma mücadelesi, savaştan kaçma olurken kimi zaman ise bireyler iyi iş ve eğitim olanaklarına erişmek amacıyla yerini yurdunu terk edebilmektedir.

Göçe ilişkin yapılan akademik çalışmaların yanı sıra günlük hayatta da göçe ilişkin kavramlar çoğunlukla rastgele kullanılmaktadır. Bunun en bariz örneği şüphesiz göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarının ayırt edilmesi noktasında tecrübe edilmektedir. Göçe iştirak eden her birey göçmen, başka bir ülkeye geçici olarak yerleşmek suretiyle, henüz yasal pozisyonu ve hakları tanımlanmamış göçmenlere sığınmacı, göç ettiği ülkede yasal statü ve buna bağlı olarak çeşitli haklar elde etmiş, sorumluluklar üstlenmiş göçmenlere ise mülteci olarak tanımlanmaktadır.

Göçe ilişkin uluslararası ve ülkelerin kendi içinde uyguladığı yasalar, politikalar zaman zaman uyuşmadığından bu üç kavramın sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı göze çarpılmaktadır. Göçe ilişkin günümüze dek yapılmış yasal düzenlemeler, anlaşmalar, tarihi bir bağlam içerisinde incelendiğinde bu uyuşmazlığın yeni bir durum olmadığı aksine göç ne kadar eski ise uluslararası göç anlaşmazlıklarının da o kadar eski olduğu anlaşılmaktadır.

Son yüzyıllarda, göçten etkilenenlerin etkilediği insanlar ve onların da çevreleri göz önünde bulundurularak, adeta çarpan etkisi bırakarak insanlığa şekil veren göç dalgalarının büyük politik gelişmeler ve bu politik gelişmeler sonucu çoğunlukla yaşanan travmatik savaşların doğal bir neticesi olduğu görülmektedir.

Sanayi devrimiyle birlikte Avrupa’da başlayan sömürge bulma yarışı sonrası Avrupalıların farklı sömürge ülkelere giderek, oradaki hayata katılmaları gittikleri coğrafyalar üzerinde silinmez izler bırakmıştır. Sonrasında yaşanan en büyük göçler ise o güne dek yaşanmış en geniş alanlı savaş olan 1. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan yer değişiklikleridir. Yıkılan krallıkların, imparatorlukların arda bıraktığı ulus devletlerde yaşanan köklü politik değişiklikler nedeniyle pek çok kişi yerinden olmuştur. Yirminci yüzyıla ise ekonomik hedefli göç hareketleri damgasını vurmuştur. Kapitalizmin çocukları olan bu göç hareketleri, kitlesel göçleri ve kimi zaman beyin göçü olarak da tabir edilen eğitim amaçlı göçleri de beraberinde getirmiştir. Tarih bir dönemde göç veren pozisyonda olan bir ülke başka bir zamanda göç alan pozisyonunda bulunabilmektedir.

Türkiye toprakları da tarihte pek çok göç hadisesine tanıklık etmiştir. Kimi zaman göç alan kimi zaman ise göç veren pozisyonunda bulunurken, bazen de transit ülke olarak bir geçiş rotası görevini üstlenmiştir. Bulgaristan ve diğer Balkan ülkelerinden yoğun göçe maruz kalan Türkiye geçmişte başta Almanya ve Hollanda olmak üzere pek çok Avrupa ülkesine, ekonomik hedefler doğrultusunda göç vermiştir. Türkiye bilhassa seksenlerden itibaren Güneydoğu Anadolu’da yaşanan terör hadiseleri nedeniyle yoğun bir iç göç de yaşamıştır. Bu iç göç daha öncesinde yaşanan sanayi sebepli köyden kente göçe oranla daha büyük etki bırakmıştır.

Göç, özellikle uluslararası kitlesel göçler, hem göç alan ülke sakinleri hem de göçmenlerin haklarının ve sorumluluklarının, her dönemde, netleştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Göçmenlere ilişkin politikalar en nihayetinde bu olumsuz duruma maruz kalan ülkelerin inisiyatifinde gibi görünse de uluslararası pek çok birlik ve kuruluş karar mekanizması olarak göçe ilişkin değerlendirmelerde ve yaptırımlarda bulunabilmektedir.

Tarihi düzlemde incelendiğinde göçe ilişkin ilk düzenlemelerin insan hakları gözetilerek yapılmadığını söylemek doğru olacaktır. Örneğin göçe dair ilk yazılı kuralların ya da somut uygulamaların yaşandığı dönem olan on dört ve on beşinci yüzyılda koyulan kurallar tamamen göç alan kesimin güvenliği, göç alan toprakların bütünlüğü gözetilerek tasarlanmıştır. On beşinci yüzyıla gelindiğinde ise din ve mezhep savaşlarında yurdundan olan pek çok kişi başka ülkelere sığınmış ve tarihteki ilk mültecilik ortaya çıkmıştır. On yedinci yüzyılda İngiltere’de pasaport uygulamasının başlaması, ülkeye giren her yabancı için yaptırımlar ve kurallarla özdeşleşmiştir. Bu dönemde göçmenler, mecburen kabul edildikleri topraklarda herhangi bir hakka sahip olmamakla birlikte, birer meta olarak ticari ya da politik amaçlarla kullanılmaktadır.

Kölelik karşıtı eylemlerle birlikte anılan on sekizinci yüzyılda ve sonrasında insan haklarından söz edilmeye başlanmıştır. Göçmenler için hala insani uygulamalardan söz etmek mümkün olmamakta ve o dönemde göçmenler tamamen gitmiş oldukları ülkenin inisiyatifine kalmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı öncesi tüm dünyaya yayılan milliyetçi ve hatta bazı ülkelerdeki ırkçı politikalar, yabancılar konusunu bir kez daha gündeme getirmiştir. O dönemde pasaportların askeri hedefler uğruna insanlık dışı uygulamalara alet edildiği bilinmektedir.

Yirminci yüzyıla gelindiğinde insanlık öyle büyük savaşlara şahit olmuş ve dünya öylesine alt üst olmuştur ki, göçmenler uluslararası bir hukuk meselesine dönüşmüştür. İlerleyen yıllarda Birleşmiş Milletler olarak anılacak olan Milletler Cemiyeti işte bu dönemde kurulmuş ve göçmenler için ilk uluslararası adımlar atılmıştır.

Göçe ilişkin uygulamalar tarihi akışı içerisinde incelendiğinde başlarda göç alan ülkedekilerin huzuru, rahatı, politik kaygılar ve güvenlik endişelerine bağlı olarak göçmenlerin içeri alınmaması ya da yurtlarına geri gönderilmesinin tercih edildiği görülmektedir. Bu uygulamalar zamanla değişikliğe uğramış ve gelen göçmenlere haklar tanınması ve legal biçimde göçmenlerin geldikleri topraklara uyum ve katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Göçmenlere ilişkin hâlihazırda uygulanan politikalar ve hukuki süreçler hala tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Göçmenlerle ilgili yapılan düzenlemelerin insan hakları temelinde tartışılmaması, göçmenlerin temel haklara sahip bireyler olmaktan çok, istatistiklere konu edilen sayılar gibi görülmesi, göç konusunun hala yenilenmeye açık bir mesele olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmaya da kaynaklık etmekte olan pek çok Sosyoloji, Hukuk, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanında yapılmış olan araştırmalara ve kamu gündeminde yer alan değerlendirmelere göre, Türkiye’de uygulanan göç mevzuatı hala netlik kazanabilmiş değildir. Türkiye göç ve göçmenler hususunda temel kaynak kabul edilen Cenevre Sözleşmesi’ni Avrupa Birliği uyum sürecinde vaat ettiği değişikliklere rağmen hala coğrafi kısıtlamayla birlikte kabul etmektedir. Bu durum Avrupa dışından Türkiye’ye gelen yabancılara mülteci statüsünün sağlanabilmesinin önünde yatan en büyük engeldir.

Göç ve Türkiye, bu çalışmanın kavramsal çerçevesinde Suriye Göçü şemsiyesi altında bir araya gelmektedir. Suriye’de 2011 yılında Beşar Esad karşıtı protestoların büyümesi ve farklı grupların konuya dahil olması sonucu yaşanan iç savaş, yaşanan yoğun göç sonucu başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkeyi zora sokmuş ve büyük değişikliklere yol açmıştır.

Türkiye’de güncel verilere göre yaklaşık üç milyon Suriyeli yaşamaktadır. Türkiye “mülteci” sözcüğü ile tanışmış ve özellikle son yıllarda bu sözcük medyada her gün vurgulanan bir unsur haline gelmiştir. Ancak bu çalışmada da açıklandığı üzere aslına bakılırsa Türkiye’de bulunan Suriyelilerin hiçbiri mülteci statüsüne sahip değildir. Yasal düzenlemeler buna müsaade etmemektedir. Suriyeliler için geçici korunma sağlanmış ve onlar aslında yasal bir karşılığı olmayan “misafir” olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’ye, vatanlarına dönmek, temelli kalmak ya da başka bir ülkeye geçmek üzere göç etmiş olan Suriyelilerin yalnızca iki yüz elli bin kadarı barınma merkezlerinde ikamet etmektedir. Diğerleri ise devletin, sivil toplum örgütlerinin ya da kendi olanaklarıyla barınma ve beslenme ihtiyaçlarını gidermektedir. Özellikle sınır

bölgelerde yaşanan ani nüfus artışı barınma problemini beraberinde getirmiş, bu da ev kiralarda artışa neden olmuştur.

Sağlık ve eğitim olanaklarından yararlanmak isteyen Suriyelilerin bir kısmı resmi açıdan yok hükmünde olduğundan bu hizmetlere ulaşamamaktadır. Yoğun göçün yaşandığı bölgelerde ve büyük şehirlerde Suriyelilerin akın ettiği varoş semtlerde belediye ve sağlık hizmetleri yetersiz kalmakta ve hem yerli halk hem de Suriyeliler için olumsuz yaşam koşulları yaratmaktadır.

Suriyeliler konusunda bu araştırma ve daha önceki pek çok araştırmaya konu edilen bir diğer mevzu da Suriyelilerin Türkiye'ye ekonomik getirileri ve zararlarıdır. Suriyeliler savaştan işlerini ve mallarını terk ederek kaçarak Türkiye'ye sığınmışlardır. Bu kişilerin çok düşük ücretler karşılığında zor işlere gönüllü girmeleri şaşırtıcı değildir. Bu durum, yerel halk tarafından işçi emeğinin karşılığının düşmesi şeklinde yorumlanmış, tepki almıştır. Yapılan araştırmalarda Suriyelilerin zaten tercih edilmeyen işlere girdiği ve ekstra işsizliğe neden olmadığına dair veriler de yer almaktadır.

Ekonomiye ilişkin bir diğer konu da vergi mükellefiyeti ve iş yeri açmaya dairdir. Yerel esnaf Suriyelilerin vergi ödemeden ve hiçbir yasal sorumluluk altına girmeden iş yeri açması nedeniyle mağdur olduklarını iddia etmekte ve bu durum medyada da sık sık yer almaktadır. Daha büyük ölçekte yaşanan sorun ise Suriye Türkiye ortak gibi görünen ancak işleyişi esnasında yasa koyucu ve uygulayıcıların muhatap bulamadığı uluslararası şirketler mevzuudur. Bazı araştırmacılar bu uluslararası bağlantıların başarılı yönetilmesi ve yasal zemine oturtulması halinde Türkiye'ye büyük ekonomik girdiler ve ortaklıklar sağlayacağı yönünde görüş belirtmektedir. Orta Doğu pazarı hakkında bilgi ve çevre sahibi Suriyeli iş adamları, Türkiye için yeni kapılar açma imkânına sahiptir.

Türkiye çok sayıda kişinin kısa sürede topraklarına yerleşmesinin yarattığı yükü yalnız mücadele etmektedir. İzmir, Tekirdağ gibi Avrupa'ya açılan sınır illerde büyük dramlar yaşanmaktadır. Avrupa'nın göç konusunda hala on sekizinci yüzyıl öncesinden kalma davranış biçimini koruduğu gözlemlenmektedir. Birleşmiş Milletler'den yapılan açıklamalar ve talepler gerçekleştirilmemekte veyahut

göçmenlere cüzi oranda göstermelik yardım sağlanmaktadır. Avrupa'nın tavrı daha çok göçmenleri kendi topraklarından uzakta tutmaktan yanadır. Almanya ve Sırbistan hariç Avrupa ülkelerinin çoğu göçmenleri kabul etmemekte veya ağır koşullar sunmaktadır. Bu durumda, Türkiye topraklarını geçiş noktası olarak kullanmayı düşünerek kendi topraklarını terk eden Suriyeliler, Türkiye topraklarında sıkışıp kalmaktadır.

Yaşanan bu olumsuzluklar ve uluslararası arenadaki yalnızlık, Türkiye'de Suriye Göçü'nün artık "Göçmen Krizi" olarak nitelendirilmesine yol açmaktadır. Bu araştırmanın son kısmında da yer aldığı gibi, Türkiye'de Suriyeliler de yerel halk da pek çok açıdan mağdur olmaktadır. Yukarıda da bahsi geçen ekonomik sorunlar halklar arasında uzaklaşmaya yol açmaktadır. Bunda geçici olduğu düşünülen misafirliğin kalıcı hale geldiğine dair düşünceler de etkilidir.

Ekonomik kaygılar, yasadışı evlilikler, asayiş sorunları, toplumsal ve kültürel farklılıklar, aşırı milliyetçi söylemler, medyada kullanılan ayrıştırıcı dil, sosyal medyada yapılan dikkatsiz ve tehlikeli paylaşımlar, hepsinden öte terör endişesi ve hepsinin bir sonucu olarak, Türk halkında Suriyelilere karşı oluşmuş olan kalıp yargılar tehlike arz etmektedir. Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin hazırlanan her raporda, yapılan her araştırmada ortak kaygı, bu problemlerin toplumsal çatışmalara ve hatta provokasyonlara yol açma olasılığıdır.

Türkiye'de Suriyeliler konusu derin anlamlar içeren çok yönlü sosyolojik bir olgudur. Yaşanan problemlerin çözümü de çok yönlü olmak zorundadır. Devletin acilen mültecilere ilişkin hukuki düzenlemeleri netleştirmesi ve uygulamaya koyması sorunun en temel bileşenini saf dışı bırakacaktır. Devlet adına söz söyleyenlerin konuyu politik bir araç haline getirmekten kaçınması da önemlidir.

Suriyeliler konusunda sivil toplum kuruluşları gerçekçi bir tablo oluşturmalı ve devlete ekonomik ve lojistik yardım sağlamalıdır. Medyanın, Suriyeliler konusunda ayrımcı bir dil kullanmaktan kaçınması gerekmektedir. Yerel halkın da, Suriyelilerin de haklarını gözeterek konuyu ele alması herkesin yararına olacaktır.

Göç tamamen insani bir konudur ve bu konuyu kollektif yararlar nihayetlendirecek olan da yine insanlardır. Bu nedenler toplumun Suriyeliler konusunu siyasi, ekonomik ya da hukuki açıdan ele almadan önce insani zeminde düşünmesi ve sağduyulu davranması, yeni bir kültüre entegre olmak zorunda kalan göçmen kitlesinin sosyal uyumunu hızlandıracak ve herkes için daha huzurlu, mutlu bir yaşam alanı yaratacaktır.



KAYNAKÇA

Kitap

Ağanoğlu, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Tarihi Göç*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2001.

Akan, Yusuf. & Arslan, İbrahim, *Göç Ekonomisi*, Ekin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Akdeniz, Ercüment, *Suriye Savaşının Gölgesinde Mülteci İşçiler*, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul, 2014.

Armanoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004.

Arslan, Ali, *Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü*, Truva Yayınları, İstanbul, 2006.

BMMYK, *Sığınma ve Mülteci Sorunlarındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*, BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 1998.

Beter, Önder, *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar*, Sabev Yayınları, Ankara, 2006.

Bozkurt, Enver, Özcan, Mehmet, Köktaş, Arif, *Avrupa Birliği Hukuku*, Asil Yayınları, Ankara, 2006.

Böcker, Anita, Havinga, Tetty, *Asylum Mügration to the European Union: Patterns of Origin and Destination*, Office for Official Publications of the European Communities, Lüksemburg, 1997.

Canatan, Kadir, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Editörler: Kadir Canatan, Özcan Hıdır, FCR Yayınları, Ankara, 2007.

Canatan, Kadir, *Avrupa’da çokkültürlülük, entegrasyon ve İslam*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2012.

Castles, Stephan. & Miller, Mark J., *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Coser, Lewis, *The Functions of Social Conflict*, The Free Press, New York, 1956.

Çiçekli, Bülent, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Seçkin Yayınları, Ankara, 2009.

Eisenstadt, Shmuel Noah, *The Absorption of Immigrants*, Routledge, London, 1954.

Erbaş, Ali, *Hristiyanlık ’ta Reform ve Protestanlık Tarihi*, İhsan Yayınları, İstanbul, 2004.

Erdoğan, M. Murat, *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

Erözden, Ozan, *Ulus Devlet*, Dost Kitabevi, Ankara, 1997.

Fichter, Joseph. *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi, Toplum Yayınları, İstanbul, 1991.

Goodwin Gill, Guy, McAdam, Jane, *The Refugee International Law*, Clarendon Press, Oxford, 2007.

Halaçoğlu, Ahmet, Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara, 1994.

Hançerlioğlu, Orhan, *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.

Hinnebusch, Raymond, *Authoritarian Power and State Formation in Ba’thist Syria: Army, Party and Peasant*, Boulder Press, Boulder/Colorado, 1990.

Hobsbawm, Eric J., *Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırıklar Çağı*, Sarmal Yayınevi, 1996.

Hourani, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, Çev. Yavuz Alogan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

İçuygu, Ahmet, Sirkeci, İbrahim, Aydıngün, İsmail, Türkiye’de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketlerine Etkisi, Editörler: A. İçduygu, *Türkiye’de İç Göç İçinde*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

İşçi, Metin, *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*, Der Yayınları, İstanbul, 2000.

Jacobsen, Hans Adolf, Smith, Arthur Lee, *The Nazi Party and the German Foreign Office*, Routledge, New York, 2007.

Jackson, Archer Jackson, *Migration*, Longman, 1986, New York.

Jastram, Kate, *BMMYK, Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, Damla Matbaası, Ankara, 2001.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, 5. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

Kaya, Hasan, *Göç Yolları ve Göçenlerin Sorunları*, Senfoni Yayınları, İstanbul, 2003.

Kaynak, Mahir, Gürses, Emin, *Büyük Ortadoğu Projesi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.

Kearney, Michael, From the Invisible Hand to Visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development. *Theories of Migration*, Ed. Robin Cohen, s: 374-404, Edward Elgard Pub., Cheltenham, 1996.

Kepenek, Yakup, Yentürk, Nurhan, *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

Koca, Salim, Türklerin göçleri ve yayılmaları. *Türkler*, Cilt 1, s: 651-656. Editörler, H.C. Güzel, K. Çiçek, S. KocaYeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2006.

Lee, Everett S., A Theory of Migration. *Theories of Migration*, ed. Robin Cohen, Edward Elgard, Pub., Cheltenham, 1996.

Mair, Lucy Philip, *The Protection of Minorities: The Working and Scope of the Minorities Treaties Under the League of Nations*, Christophers, London, 1928.

Maoz, Moshe, *Esad: Şam'ın Sfenksi*, Akademi Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Marrus, Michael, R., *The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century*, Oxford university Press, New York, 1985.

Miş, Nebi, Suriye 2006, Edit. Kemal İnat, *Ortadoğu Yıllığı* 2006, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

Mutluer, Mustafa, *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2003.

Newins, Allan, Commager, Henry Steele, *ABD Tarihi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005.

Odman, Tevfik, *Mülteci Hukuku*, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.

Oktaay, Özden Zeynep, *Limits of Relations with the West: Turkey, Syria and Iran*, Beta Basım A. Ş., İstanbul, 2008.

Özcan, Mustafa, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku*, USAK Yayınları, Ankara, 2005.

Özcan, Yusuf Ziya, *İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar*, (konferans tebliği, Bolu-Gerede, 6-7 Haziran 1997), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Özer, İnan, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.

Özkalp, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınevi, Eskişehir, 1990.

Raymond, Hinnebusch, *Syria: Revolution from Above*, Routledge, New York, 2001.

Ryan, Kevin, *Social Exclusion and the Politics of Order*, Manchester University Press, Manchester, 2007.

Seale, Patrick, *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, I.B. Taurus, London, 1988.

Skran, Claudena M., *Refugees in Interwar Europe: The Emergence of a Regime*, Clarendon Press, Oxford, 1995.

Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2000.

Şen, Sabahattin, *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım, Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Tajfel, Henri, Turner, John, *An integrative theory of intergroup conflict*. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *The social psychology of intergroup relations*, CA: Brooks-Cole, Monterey, 1979.

Tarhanlı, Turgut. (2000). *Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki Bir Değerlendirme*. Ankara: BMMYK ve Boğaziçi Üniversitesi Vakfı.

Tekeli, İlhan, *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.

Tekelioğlu, Mehmet, Doğan, Abdulvehhab, Çelebi, Fatih, Türkiye'de göç politikalarının gelişimi ve mevcut durum. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, Edt. Kadir Canatan, Mehmet Birinci, İsmail Çağlar, Yulia Kryvenko, Sena Öksüz ve Fatih Altun, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2015.

Toros, Aykut, Önsöz. **Sorunlu Bölgelerde Göç** (1.Baskı), Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 2008.

Uslubaş, Fevzi, **İmparatorlukların Bataklığı**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2005.

Üner, Sunday, **Nüfusbilim Sözlüğü**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972.

Van Dam, Nikolaos, **The Struggle for Power in Syrian: Politics and Society Under Asad and the Ba'th Party**, I.B. Tauris, London, 1996.

Verheirstraeten, Sofie, **Het immigratiebeleid van de Europese Unie en de Verenigde Staten: Een Vergelijking**, Katholieke Universiteit, Leuven, 2004.

Wallerstein, Immanuel, Hopkins, Terence K., **Geçiş Çağı-Dünya Sisteminin Yörüngesi**, Çev. Nuri Ersoy, Ender Abadoğlu, Avesta Basın Yayın, İstanbul, 2000.

Yalçın, Cemal, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayınları, Ankara, 2004.

Dergi

Akça, Bayram, 1923-1953 arası Türk-Bulgar İlişkileri ve 1950-51 Yıllarında Muğla Vilayetinde İskan Edilen Bulgar Muhacirleri, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 52(18), Mart, 2002.

Aksoy, Zeynep, Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 20(5), 2012, 292-303.

Arıt, Fikret, **Büyük Savaş (1939-1945)**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974.

Canatan, Kadir, Avrupa toplumlarında çokkültürcülük: **Sosyolojik bir yaklaşım. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2 (6), 2009, 80-97.

Canatan, Kadir, Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım, **Sosyoloji Dergisi**, 3(27), Sayı:2, 2013, 317-332.

Danış, Didem A., Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, **Birikim**, Ağustos-Eylül, 2004, 184-185.

Doğanay, Ülkü, Çoban Keneş, Hatice, Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası, **Mülkiye Dergisi**, 40 (1), 143-184, 2016.

Erkan, Süleyman, Sürgün Olgusuna Analitik Yaklaşım ve Çerkes Sürgünü Örneği, **Nart Dergisi**, Sayı.43, Mayıs-Haziran 2005.

Hayır, Meryem, Göç ve göçe bağlı olarak meydana gelen sosyo-kültürel değişimler, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:7, 2004, S. 240–256.

İçduygu, Ahmet, Erder, Sema, Gençkaya, Ömer Faruk, **Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul, Ocak, 2014.

Koçak, Yüksel, Terzi, Elvan, Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri, **Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 3(3), 2012, 163-184.

Kutgi, Hanife, Türkiye ve Avrupa’nın Suriyeli Sığınmacılara Karşı Yaklaşımı, **İlke**, 4, Haziran 2016.

Orhan, Oytun, Suriye’de Yeni Dönem: Göz Doktoru İş Başında, **Stratejik Analiz**, Cilt: 1, Sayı: 8, Aralık, 2000.

Orhan, Oytun, ABD Suriye’den Ne İstiyor?, **Stratejik Analiz**, Cilt: 6, Sayı: 70, Şubat, 2006.

Orhan, Oytun, Suriye Kendi PKK Sorunuyla Karşı Karşıya, **Stratejik Analiz**, Cilt: 8, Sayı: 92, Aralık, 2007.

Özdemir, Fatih. ve Öner Özkan, Bengi, Türkiye’de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri, **Nesne**, 4(8), 2016, s. 227-244.

Rittersberger Tılıç, Helga, Türkiye'de İç Göç ve Toplumsal Değişim. **Karizma**, 2001, s.47-54

Sarı, Özgür, Türkiye’de göçün ekonomi politiği ve Suriyeli sığınmacılar, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 31, Ekim 2016, s. 1-10.

Şaat, Nebil, Sharon’un Arap Dünyasından Çekilmesi İçin Bir Neden Kalmadı, **NPQ**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, 60-61.

Şahin, Zeynep. Türkiye’ye Yönelik Dış Göçteki Değişim ve Süreklilik, **Stradigma**, Nisan, 2005.

Topal, Coşkun, Suriye İç Savaşı ve uluslararası Düzen, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, 2015, 117 - 122.

Topçu, Sevcin, Beşer, Ayşe, Göç ve sağlık, **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 10 (3), 2006, 37-42.

Uğuz, Şükrü, Bilgen, İbrahim, Yerlikaya, Ercüment E., Evlice, Yunus Emre, Göç ve göçün ruhsal sonuçları, **Çukurova Üniversitesi Arşiv Kaynak Tarama Dergisi**, Cilt 13, 2004, 283-394.

Uzman, Nasrullah, Tösten, Rasim, Suriyeli akademisyenlerin bakış açısından Türkiye-Suriye ilişkileri ve sığınmacı meselesi, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyyat Araştırmaları Dergisi**, Bahar 2016, 251-272.

Ünal, Serdar, Türkiye’nin beklenmedik konukları: “öteki” bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi, **Journal of works of Turks**, 6(3), 2014, 65-89.

Ziesser, Eyal, Can Bassar al Allad Hold on in Syria?, The Washington Institute for near East Policy, **Policy Watch**, No: 470, 12 Haziran, 2000.

Rapor

AFAD, *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırması Sonuçları*, 2013.

Avrupa Sosyal Araştırması, [*European Social Survey* – ESS, Round 4], 2008.

BMMYK, *Mültecilere Yardım*, BMMYK Türkiye Temsilciliği, Ankara, 2001.

Canpolat, H., Arıner, H. O, *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi*, ORSAM Rapor No:123, Ankara, 2012.

CHP, *Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumlarına İlişkin Rapor*, Bilim Yönetim ve Kültür Platformu, 2016a, Haziran 2016.

CHP, *Göç ve Göç Sorunlarını İnceleme Komisyonu Mülteci Raporu- Sınırlar Arasında*, CHP Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu, 2016b, 2016.

ECHO, *ECHO Tanıtım Belgesi*, Ocak 2017, 2017.

Efe, İbrahim, *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*, SETA, 2015.

EGM-KOMDB, *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2001 Raporu*, EGM Yayınları, Ankara, 2002.

Groningen, *Total Economy Database*, The Conference Board and Groningen Development Centre, Ocak, 2006.

Kaya, İbrahim, Eren, Esra, *Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arda Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2015.

Mazlumder, *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*, Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu, Mayıs, 2014.

OECD, *Education at a Glance 2016 OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2016.

Pirinççi, Ferhat, Avrupa'nın Suriyelilerle imtihanı, **ORSAM**, 30, 2015, 1-20.

Taştan, Coşkun, Çolpan Kavuncu, Ayşe, Akbulut, Ayşe Merve, İrdem, İbrahim, Osmanoglu, Emür, Özkaya, Ömer, Yıldız Küçükler, Aslıhan, **Uluslararası Kitlesel Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler**, I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Göç İstatistikleri**, 2014.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Göç İstatistikleri**, 2017.

Kongre Bildirileri

Demir, Gülsen, Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısık İlçesi Örneği, **Toplum ve Göç**, Ankara: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, DİE & Sosyoloji Derneği Ortak Yayını, 1997.

Durugönül, Esmâ, Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler, **Toplum ve Göç**, Ankara: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, DİE & Sosyoloji Derneği Ortak Yayını, 1997.

Gündüz, Mustafa, Yetim, Nalan, **Terör ve göç**. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-22 Kasım 1996. Ankara, Türkiye: Kongre Özet Kitabı, 109-115, 1996.

Köse, Osman, Rusya'nın Kırım ve Kafkasya'da Hristiyan Nüfusu İskan Siyaseti (1770-1870), **Uluslararası Sempozyum: 146. Yılında Kafkas Göçü: Savaş ve Sürgün**, İstanbul, 6-7 Aralık, 2010.

Sancar, Mithat, Peker, Bülent, Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoş geldin Diyebilmek, **İnsan Hakları Derneği Sempozyumu**, Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat için Vakıf Yayını, Ankara, 2001.

E-Kaynak

AFAD, **Afet Raporu-Suriye**, 2017 (erişim)
<https://www.afad.gov.tr/tr/2372/Afet-Raporu-Suriye>, 17 Mart 2017.

BBC, *Hangi Avrupa ülkesi kaç Suriyeli kabul etti*, (erişim) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa, 15 Haziran 2015.

[turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa](http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa)

BM, *International Migration 2013*, 2013, (erişim) <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchar/docs/wallchart2013>, 20 Kasım 2016.

BMMYK, *Suriyeli Mülteci Sayısı*, 2014, (erişim) <http://www.unhcr.org.tr>, 4 Nisan 2017.

BMMYK, *BM Mülteciler Yüksek Komiserliği*, (erişim) <http://www.unhcr.org/turkey/home.php>, 5 Mart 2017.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim İzmir’de Yapılıyor*, 4 Eylül 2015, (erişim) <http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/haberler/kamp-disinda-yasayan-suriyeli-cocuklar-a-yonelik-egitim-izmirde-yapiliyor>, 20 Nisan 2017.

Deutsche Welle, *Suriyeli sığınmacılar ırkçı saldırılarla karşı karşıya*, 18 Temmuz 2017, (erişim) <http://www.dw.com/tr/suriyeli-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lar-%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1-sald%C4%B1r%C4%B1larla-kar%C5%9F%C4%B1-kar%C5%9F%C4%B1ya/a-19406743>, 1 Mayıs 2017.

EDAM, *Türk Kamuoyunun Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Bakış Açıcı*, 2014, (erişim) <http://www.edam.org.tr/tr/file?id=1152>, 1 Mayıs 2017.

GAP Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı, *Suriyeli Kadınların Sosyal Ve Ekonomik Yaşama Adaptasyonu Projesi*, 2017, (erişim) <http://www.gap.gov.tr/suriyeli-kadinlariin-sosyal-ve-ekonomik-yasama-adaptasyonu-projesi-sayfa-127.html>, 1 Mayıs 2017.

Gönülal, Özand, *Sanat kavramı ile iç göç ilişkisi üzerine düşünceler*, (erişim) www.sanat.teorisi.com, 20 Ekim 2016.

IOM, *International Centre for Migration Policy Development*, (erişim) <https://www.icmpd.org/about-us/>, 5 Mart 2017.

İGAMDER, *Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi*, 1974 (erişim) <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2015/03/afrika-birli%C4%9Fi-%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC-m%C3%BClteci-haklar%C4%B1-s%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>, 12 Mart 2017.

Milliyet, *Suriyeli Doktorlarda Beyaz Önlük Heyecanı*, 2 Şubat 2017, (erişim) <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-doktorlarda-beyaz-onluk-heyecani-izmir-yerel-haber-1816479/>, 20 Nisan 2107.

Polis Akademisi, *Nefret Suçları ile Mücadelede Kolluk Güçlerinin Eğitimi*, 2015, (erişim) <http://pa.edu.tr/Default.aspx?page=HaberAyrıntılar&GUID=64568ff3-137a-4b53-8334-448548bd4e9a>, 11 Nisan 2017.

TBMM, *Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi*, (erişim), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>, 12 Mart 2017.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Ulusal Eylem Planı 2016-2019*, (erişim) http://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/ulusal_eylem_plani__yeni.pdf , 2016a, 12 Mart 2016.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye'nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi*, (erişim), http://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/turkiyenin_yeni_ab_stratejisi.pdf, 2016b, 12 Mart 2016.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Sessiz Destek Açılış Toplantısı Gerçekleştirildi*, 3 Mart 2015, (erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik6/sessiz-destek-projesi-acilis-toplantisi-gerceklestirildi_350_359_4630_icerik, 2 Mart 2017.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Düzensiz Göç**, 2016a, (erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, 2 Mart 2017.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **GİGM'nün Kapasitesinin Geliştirilmesine Destek Faz II Projesi Açılışı Yapıldı**, 18 Mart 2016, 2016 b, (erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gigmnun-kapasitesinin-gelistirilmesine-destek-faz-ii-projesi-acilisi-yapildi_350_359_9012_icerik, 2 Mart 2017.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler**, 2016c, (erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560, 17 Mart 2017.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Hakkımızda**, 3 Ocak 2017, 2017a, (erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik/hakkimizda_308_309, 5 Mart 2017.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **Mevzuat**, 3 Ocak 2017, 2017b, (erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik6/yukk_327_328_329_icerik#, 5 Mart 2017.

T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Twitter hesabı, **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü**, 15 Mart 2017, (erişim), <https://twitter.com/Gocidaresi/status/842031572027084800>, 17 Mart 2017.

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, 2017, (erişim) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=beyin%20g%C3%B6%C3%A7%C3%B6C&guid=TDK.GTS.532258cd5914a4.86355482, 12 Mart 2017.

Topal, Coşkun, **Suriye Sorununda Son Durum**, 5 Mart 2012, (erişim) http://www.yeniasya.com.tr/doc-dr-coskun-topal/suriye-sorununda-son-durum_205599, 4 Nisan 2017.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Göç İstatistikleri*, 2012, (erişim) <http://tuik.gov.tr>, 20 Kasım 2016.

University of Washington, *New Study Quantifies Use of Social Media in Arab Spring*, 12.09.2011, (erişim) <http://www.washington.edu/news/articles/new-study-quantifies-use-of-social-media-in-arab-spring>, 20 Nisan 2017.

UTL-University of Texas Libraries, *Syrian Country Profile*, (erişim) http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/txu-pclmaps-oclc-746758449-syria_country_profile-2011.jpg, 4 Nisan 2017.

Wikipedia, *Soğuk Savaş*, 2016, (erişim) https://tr.wikipedia.org/wiki/So%C4%9Fuk_Sava%C5%9F, 2016a, 20 Kasım 2016.

Wikipedia, *Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi*, 2016, (erişim), https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye-Yunanistan_n%C3%BCfus_m%C3%BCbadelesi, 2016b, 5 Mart 2017.

Wikipedia, *Milletler Cemiyeti*, 2017, (erişim) https://tr.wikipedia.org/wiki/Milletler_Cemiyeti, 5 Mart 2017.

Wikipedia, *İkinci Dünya Savaşı*, 2017, (erişim) https://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1, 5 Mart 2017.

Wikipedia, *Birleşmiş Milletler*, 2017, (erişim) https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler, 5 Mart 2017.

Tezler

Abuhasan, Mohammed, *Arap Baharı Sonrası Suriye’de Yaşanan Gelişmeler ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri*, Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü, Ankara, 2013.

Çavuşoğlu, Halim, *Bursa’da Yerleşik Yugoslav-Makedonya Göçmenlerinin Sosyo kültürel Yapısı ve Sosyal Bünye ile Bütünleşme Durumu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1999.

Gişi, İrfan, *Göksun İlçesinde Yaşanan Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahraman Maraş Sütçü imam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 2007.

Işık, Laçın, *İzmir Makedon Türklerinde Profesyonel Müzisyenlik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2003.

Kaçar, Güliden, *Türkiye’de Beyin Göçü ve Tersine Beyin Göçü Olgularının Değerlendirilmesi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2016.

Karakaş Yalap, Hülya, *Aydın’ın Çeştepe ve Tepecik Yerleşimlerinde Yaşayan Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2012.

Kutlu, Zümray Ülkü, *Turkey as a waitingroom: Experiences of refugees in Turkey*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2002.

Manap Kırmızıgül, Çiğdem, *Contrasting policies and experiences of asylum seekers in Turkey*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2008.

Özdemir, Murat, *Türkiye’de İçgöç Olgusu, Nedenleri Ve Çorlu Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008.

Özgür, Ulvi, *Bulgaristan Türklerinin 1950-1951Yıllarında Türkiye’ye Göçleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Öztaş, Nihan, *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Haliç Örnekleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 2005.

Sarıyıldız, Ozan, *Küreselleşme Sürecinin Ulus Devlet Üzerine Etkileri ve Türkiye*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

Varyemez, Ersan, *1951 Cenevre Sözleşmesi'nden Günümüze Avrupa'da mülteci Haklarının Oluşumuna Etki Eden Süreçlerin Sosyolojik bir Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2006.

Vurmay, Hatice Miray, *Hafız Esad Döneminde Suriye'de Arap Milliyetçiliğinin Dönüşümü (1971-2000)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011.

Yıldırım, Doğan, *Kırıkkale ve Göç*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2008.

Resmi Kayıtlar

Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname, *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu*, Sayı: 2312 (XXII), 14.12.1967, 1967.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, *Resmi Gazete*, Sayı: 29594, Tarih: 15.01.2016, 2016.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, *Resmi Gazete*, Sayı: 7217, Tarih: 27.05.1949, 1948.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, *Resmi Gazete*, Sayı:10898, Tarih: 05.09.1961, 1951.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, *T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*, (erişim) [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf), 12 Mart 2017, 1967.

Türk Vatandaşlığı Kanunu, *Resmi Gazete*, Sayı: 27256, Tarih: 12/06/2009, 2009.

Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair Sözleşme, **Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri**, Sayı: 5158, Cilt: 360, 28 Eylül 1954.

Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi, **Birleşmiş Milletler Antlaşma Dizileri**, Sayı: 989, 30 Ağustos 1961.

Vergi Usul Kanunu, **Resmi Gazete**, Sayı: 10705, Tarih: 12.01.1961, 1961.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, **Resmi Gazete**, Sayı: 28615, Tarih: 11.04.2013, 2013.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, **Resmi Gazete**, Sayı: 29656, Tarih: 17.03.2016, 2016.

Yazılı ve Sanal Basın Haberleri

Al Jazeera Turk, **Suriyeli Mülteci Siloçavuş: Hiç yiyeceğimiz yok, eşyalarımızı almadık**, 9 Nisan 2017, (erişim) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-multeci-silocavus-hic-yiyecegimiz-yok-esyalarimizi-almadik>, 20 Nisan 2017.

Cumhuriyet, **Karaman'dan sonra Merkel'in ziyaret ettiği yerde de skandal: 30 erkek çocuğa tecavüz...**, 11 Mayıs 2016, (erişim) http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turiye/531915/Karaman_dan_sonra_Merkel_in_ziyaret_ettigi_yerde_de_skandal_30_erkek_cocuga_tecavuz....html, 20 Nisan 2017.

Evrensel, **Urfa'da Suriyeli Mültecilere Saldırı**, 26 Mart 2017, (erişim) <https://www.evrensel.net/haber/313621/urfada-suriyeli-multecilere-saldiri>, 20 Nisan 2017.

Diken, **İzmir'de Suriyelilere saldırı: 500 mülteci mahalleyi terk etmek zorunda kaldı**, 8 Nisan 2017, (erişim) <http://www.diken.com.tr/izmirde-suriyelilere-saldiri-500-multeci-mahalleyi-terk-etmek-zorunda-kaldi/>, 20 Nisan 2017.

Habertürk, **Gaziantep Nizip'teki çadırkentte Suriyeli 8 çocuğa tecavüze 289 yıl hapis istemi**, 12 Mayıs 2016, (erişim) <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1238568-gaziantep-nizipteki-cadirkentte-suriyeli-8-cocuga-tecavuze-289-yil-hapis-istemi>, 20 Nisan 2017.

Hürriyet, **Mülteci kampında vahim iddia: 30 çocuğa tecavüz edildi**, 12 Mayıs 2016, 2016a, (erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/multeci-kampinda-vahim-iddia-30-cocuga-tecavuz-edildi-40102808>, 20 Nisan 2017.

Hürriyet, **CHP'li Tümer'den "Suriyeli esnaf"**, 6 Aralık 2016, (erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/chpli-tumer-adanadaki-suriyeli-esnaf-sorunu-40298140>, 20 Nisan 2017.

Hürriyet, **Suriyeli çırakları okula gönderin**, 6 Nisan 2017, (erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-ciraklari-okula-gonderin-40419359>, 20 Nisan 2017.

Milliyet, **Suriyeli esnaf kepenk kapattırdı**, 8 Temmuz 2014, (erişim) <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-esnaf-kepenk-kapattirdi-/ekonomi/detay/1908757/default.htm>, 20 Nisan 2017.

Milliyet, **Tarihe gömülen 7 bulaşıcı hastalık yeniden hortladı**, 13 Ağustos 2015, (erişim) <http://www.milliyet.com.tr/tarihe-gomulen-7-bulasici-hastalik-gundem-2101561/>, 20 Nisan 2017.

NTV, **Suriyeli çocuğa İzmir'de esnaf dayacı**, 21 Temmuz 2015, (erişim) <http://www.ntv.com.tr/turkiye/suriyeli-cocuga-izmirde-esnaf-dayagi,2yE2ZePfd0mV5tgMYvRusA>, 20 Nisan 2017.

Yeni Asır, **Bir Yanda Yıkım Öbür Yanda Yaşam**, 6 Şubat 2017, (erişim) <http://www.yeniasir.com.tr/surmanset/2017/02/06/bir-yanda-yikim-obur-yanda-yasam>, 20 Nisan 2017.

EKLER

Ek 1. Resimler



Resim 1: Barınma Merkezlerinde Eğitim Hizmetleri-Okul Öncesi Eğitim (AFAD, 2017)



Resim 2: Barınma Merkezlerinde Eğitim Hizmetleri-Yetişkin Eğitimi (AFAD, 2017)



Resim 3: Barınma Merkezlerinde Sağlık Hizmetleri (AFAD, 2017)



Resim 4: Barınma Merkezlerinde Sağlık Hizmetleri (AFAD, 2017)



Resim 5: Barınma Merkezleri-Genel Görünüm (AFAD, 2017)



Resim 6:Aile ve Sosyal Politikalar Tarafından Açılmış Bir Anaokulu (WHSTURKEY)



Resim 7: Kilis'te Açılmış Olan Konteynir Kent İlköğretim Okulu (WHSTURKEY)



Resim 8: Konteynir Kente Genel Bir Bakış (WHSTURKEY)



Resim 9: Çocuk oyun alanı (WHSTURKEY)



Resim 9: Market alanı (WHSTURKEY)